

Evaluatie Winkeltijdenwet

Ministerie van Economische Zaken

BMC | onderzoek

Eindrapportage
November 2016
mr. A.G.A. Pons
M. Dammers MSc
T.M.Y. Lie MSc
V. Atalay MSc
G. de Groot MSc
K.J. van de Werfhorst MSc
Projectnummer: 107902
Correspondentienummer: DH-1411-8090



INHOUD

CONCLUSIE EN SAMENVATTING	1
HOOFDSTUK 1 ONDERZOEKSOPZET	8
1.1 Inleiding	8
1.2 Onderzoeksopzet	8
HOOFDSTUK 2 ONTWIKKELINGEN EN CIJFERS	11
2.1 De Nederlandse economie	11
2.2 Trends en ontwikkelingen	11
2.3 Omvang van de arbeidsmarkt detailhandel	14
HOOFDSTUK 3 WET- EN REGELGEVING	17
3.1 De gewijzigde Winkeltijdenwet	17
3.2 De Zondagswet	19
3.3 De Arbeidstijdenwet	20
HOOFDSTUK 4 DE KEUZES VAN GEMEENTEN TEN AANZIEN VAN DE WINKELTIJDENWET	24
4.1 Aanpak: een analyse van alle gemeentelijke verordeningen en uitzetten van een enquête	24
4.2 Aanpassing van de verordening en gehanteerde beperkingen	28
4.3 Belangenafweging bij besluitvorming omtrent de winkeltijden en communicatie over beleid	34
4.4 Concurrentie van andere gemeenten	37
HOOFDSTUK 5 ENQUÊTE ONDER WINKELIERS	38
5.1 Achtergrondkenmerken	38
5.2 Verandering sinds de gewijzigde Winkeltijdenwet	40
5.3 Toegestane openstelling op zondag en op (christelijke) feest- en herdenkingsdagen	42
5.4 Openstelling op zondagen	46
5.5 Redenen om op zondag open te zijn	50
5.6 Voorkeuren en belemmeringen	51
5.7 Gevolgen van openstelling op zondagen voor de omzet	55
5.8 Personeel en zondagtoeslag	58

HOOFDSTUK 6	ENQUÊTE ONDER WERKNEMERS	62
6.1	Achtergrondkenmerken	62
6.2	Werken op zondag	69
6.3	Redenen om wel of niet op zondag te werken	73
6.4	Regelingen en afspraken over werken op zondag	79
6.5	Zondagtoeslag	84
6.6	Werken tijdens nachturen	85
6.7	Aanvullende ontwikkelingen	87
6.8	Resultaten uitgesplitst naar branche	87
6.9	Resultaten uitgesplitst naar regionale kenmerken	91
6.10	Resultaten uitgesplitst naar bedrijfsgrootte	94
HOOFDSTUK 7	CASESTUDIES: DE WINKELTIJDENWET IN DE PRAKTIJK	98
7.1	Aanpak: het beschrijven van de praktijk in vier gemeenten	98
7.2	Ede	99
7.3	Noordwijk	103
7.4	Utrecht	105
7.5	Veenendaal	108
BIJLAGE 1	GERAADPLEEGDE SCHRIFTELIJKE BRONNEN	111
BIJLAGE 2	VRAGENLIJST VOOR GEMEENTE	113
BIJLAGE 3	VRAGENLIJST VOOR WINKELIERS	117
BIJLAGE 4	VRAGENLIJST VOOR WERKNEMERS	128
BIJLAGE 5	GEÏNTERVIEWDEN	135
BIJLAGE 6	BRONNEN CASESTUDY	137

Conclusie

Per 1 juli 2013 is de wijziging van de Winkeltijdenwet in werking getreden middels de gewijzigde Winkeltijdenwet (Voluit: Wet van 11 juni 2013 tot wijziging van de Winkeltijdenwet in verband met het verruimen van de bevoegdheid van gemeenten om vrijstelling te verlenen van de verboden met betrekking tot de zondag en een aantal feestdagen, Staatsblad 2013, nr. 217).

De Winkeltijdenwet regelt de tijden waarop winkels in ieder geval open mogen zijn en kent daarnaast bevoegdheden toe aan gemeentelijke organen om deze tijden te verruimen. Op grond van de gewijzigde Winkeltijdenwet blijven de wettelijke verboden om winkels op zondagen, algemeen erkende feestdagen en op werkdagen vóór 06:00 uur en na 22:00 uur open te stellen, op zichzelf bestaan. Gemeenten hebben met de inwerkingtreding van de wijziging van deze wet meer ruimte gekregen om zelf te bepalen of en in hoeverre zij vrijstelling of ontheffing verlenen van deze verboden.

De gewijzigde Winkeltijdenwet heeft ertoe geleid dat driekwart van de gemeenten hun Winkeltijdenverordening heeft aangepast. Deze aanpassing leidde in de praktijk tot politieke discussie. Religieuze aspecten speelden daarbij een grote rol. Gemeenten hebben vaak een uitgebreide belangenafweging gemaakt, waarbij het economisch belang in kaart is gebracht, het standpunt van de winkeliers en het standpunt van de inwoners. Ook hebben sommige gemeenten bij het vaststellen van de verordening bepaald dat de gevolgen van de nieuwe Winkeltijdenverordening geëvalueerd moeten worden. Deze gemeentelijke evaluaties vinden in de meeste gevallen plaats in 2017 of 2018.

Op basis van de belangenafweging heeft een meerderheid van de gemeenten gekozen voor een ruime openstelling op zondagen in de vorm van een algemene ontheffing. Daarnaast bieden gemeenten vaak de mogelijkheid om een individuele ontheffing aan te vragen. Het beeld op de zogeheten Biblebelt wijkt hier van af; in gemeenten die in dat gebied gelegen zijn, pakte de belangenafweging anders uit vanwege het belang dat gehecht wordt aan de zondagsrust. Zij hebben er dan ook voor gekozen om geen of zeer beperkt ontheffing te verlenen. De aan gemeenten gegeven autonomie maakt dus dat er gedifferentieerd wordt al naar gelang de plaatselijke situatie en de wensen van de lokale inwoners. In gemeenten waar de winkels niet open mogen zijn op zondag ervaren winkeliers concurrentie van nabijgelegen gemeenten waar de winkels wel open mogen zijn op zondag.

Sinds de gewijzigde Winkeltijdenwet zijn winkels vaker op zondag open, maar winkeliers maken niet ten volle gebruik van de mogelijkheden die gemeenten bieden. Zij maken hun eigen afweging. De helft van de winkeliers is op zondagen open, maar kiest er tegelijkertijd voor om niet op alle zondagen open te zijn. Kleine winkeliers kiezen er minder vaak voor om open te zijn op zondag. Alleen supermarkten benutten de mogelijkheid tot openstelling op zondag (vrijwel) volledig. De extra openstelling levert vaak extra omzet op. Deze omzetstijging geldt met name voor de foodsector.

Veel winkeliers kiezen er niet voor om op (christelijke) feest- en herdenkingsdagen open te zijn. Alleen de supermarkten maken volop gebruik van de mogelijkheid om op deze dagen open te zijn. Contractuele verplichtingen en boetebedingen spelen vrijwel geen rol bij de openstelling op zondag; de belangrijkste overwegingen om op zondag open te zijn, zijn de

wens van de klant, de extra omzet en het gegeven dat concurrenten ook open zijn op zondag. Openstelling op zondag leidt doorgaans niet tot personeelsproblemen bij winkeliers.

Over het algemeen heeft de openstelling op zondag geen negatieve gevolgen voor werknemers. Zij voelen zich doorgaans niet door hun werkgever onder druk gezet om op zondagen te werken. Ook ontvangen zij veelal een toeslag om op zondag te werken. Oudere werknemers (36 jaar en ouder) vinden het vaker niet prettig om op zondag te werken, maar zij doen dit in de praktijk ook nauwelijks en als zij wel op zondag werken gaat het om een beperkt aantal zondagen per jaar. Het zijn vooral de jongere werknemers die op de zondag werken. Jongeren uit de leeftijdscategorie tussen de 15 en 23 jaar worden vaak bewust voor de zondagen aangetrokken. Zij vinden het doorgaans ook prettig om op zondag te werken vanwege de zondagtoeslag die zij ontvangen en omdat ze op andere dagen van de week andere verplichtingen hebben. Werknemers noemen in zeer beperkte mate geloofsovertuiging als reden om niet op zondag te willen werken. Met name sociale redenen worden genoemd als bezwaar tegen het werken op zondag.

Samenvatting

Deze evaluatie richt zich op de trends en ontwikkelingen, de belangenafweging door gemeenten en de economische en sociale gevolgen voor winkeliers en werknemers.

In deze samenvatting beschrijven we per onderdeel van het onderzoek de belangrijkste resultaten. Daarbij hanteren we de volgende indeling:

- Trends en ontwikkelingen
- Gemeenten
- Winkeliers
- Werknemers

Trends en ontwikkelingen

De Nederlandse economie groeit in 2016 en het consumentenvertrouwen neemt toe. Deze ontwikkelingen zijn positief voor de retail.

Volgens het CBS is de Nederlandse economie in het tweede kwartaal van 2016 met 0,6% gegroeid ten opzichte van het eerste kwartaal van 2016. De groei is met name te danken aan toenemende investeringen en consumptie.¹ Het consumentenvertrouwen kwam in september 2016 uit op een 8. Dit is ruim boven het gemiddelde van de afgelopen twintig jaar (-8). Consumenten oordelen vooral positiever over het economisch beleid en de koopbereidheid neemt toe, aldus het CBS.²

De totale omzet voor de detailhandel lag in het tweede kwartaal van 2016 0,5% hoger dan in 2015. Deze omzetstijging geldt met name voor de foodsector. In de non-foodsector was de omzet in het tweede kwartaal van 2016 0,4% lager dan in het jaar ervoor.

De totale omzet steeg hiermee volgens het CBS voor het zevende kwartaal op een rij. De omzetsdaling voor de non-foodsector wordt met name veroorzaakt door een daling van de omzet bij winkels in consumentenelektronica. Deze winkels zetten in het tweede kwartaal van 2016 3,7% minder om dan een jaar eerder. Een positieve ontwikkeling in de non-foodsector is zichtbaar bij de aan wonen gerelateerde detailhandelsbranches.³

De totale online omzet voor internetverkoop steeg in het tweede kwartaal met ruim 20% ten opzichte van het jaar ervoor.

Uit cijfers van het CBS blijkt dat de internetverkoop in het tweede kwartaal van 2016 opnieuw veel harder zijn gegroeid dan de omzet van fysieke winkels. In deze periode groeide de online omzet van de pure webwinkels met bijna 24% het sterkst. Bij winkels waar de verkoop via internet een nevenactiviteit is, de zogeheten multi-channelers, steeg de online omzet met bijna 16%.⁴

¹ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/38/economie-groeit-met-0-6-procent-in-tweede-kwartaal-2016>

² <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/38/vertrouwen-consument-stijgt-aanzienlijk>

³ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/35/licht-hogere-omzet-detailhandel-in-tweede-kwartaal-2016>

⁴ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/35/licht-hogere-omzet-detailhandel-in-tweede-kwartaal-2016>

Door structurele ontwikkelingen waaronder toename van het online winkelen hebben delen van het retaillandschap het zwaar.

Met name de non food sector heeft het zwaar. De ketens die tijdig hebben ingespeeld op de veranderingen doen het goed, met als voorbeelden Bijenkorf (bovenkant) en Action (onderkant). De crisis heeft ervoor gezorgd dat structurele veranderingen versneld effect hebben op het winkellandschap, de niet toekomstbestendige ondernemingen zijn uit beeld verdwenen. De onderkenning van het feit dat het retaillandschap in beweging is, is mede te vinden in de realisatie van de nationale retailagenda van maart 2015. In de retailagenda zijn de afspraken beschreven die de basis vormen voor een succesvolle retailbranche in de toekomst. Belangrijk onderdeel van de retailagenda zijn de zogenaamde retaildeals met gemeenten. Hierin wordt kritisch gekeken naar de gebieden waar wel wordt geïnvesteerd en worden ook gebieden benoemd waar winkeloppervlakte moet verdwijnen. Alles is erop gericht om van de bestaande fysieke winkellocaties vitale plekken te maken die een meerwaarde blijven in de telkens veranderende retailmarkt.

Gemeenten

De gewijzigde Winkeltijdenwet heeft tot gevolg dat een ruime meerderheid van de gemeenten hun Winkeltijdenverordening heeft aangepast. Hierbij heeft 60% gekozen voor een ruime openstelling op zondagen. Gemeenten op de Biblebelt hebben hier niet voor gekozen.

Naast een algemene ontheffing van de verboden uit de Winkeltijdenwet, biedt 82% van de gemeenten winkels de mogelijkheid een individuele ontheffing aan te vragen. Als we naar de geografische spreiding kijken, zien we verschillen: gemeenten op de zogeheten Biblebelt bieden geen, zeer beperkt of een gedeeltelijke ontheffing. Dit betekent dat in deze gemeenten de winkels op zon- en feestdagen en tijdens nachturen standaard gesloten zijn en dat in sommige gevallen slechts een beperkt aantal koopzondagen per jaar wordt aangewezen.

Gemeenten die beperkingen hanteren doen dat in de vorm van beperkingen in het aantal zon- en/of feestdagen per jaar dat winkels open mogen zijn, ontheffingen aan bepaalde branches, voor bepaalde periodes of voor bepaalde kernen/gebieden.

Wijziging van de Winkeltijdenverordening brengt vaak een forse politieke discussie met zich mee. Om die reden heeft een ruime meerderheid van 86% van de gemeenten een integrale belangenafweging gemaakt bij het bepalen van het winkeltijdenbeleid. Vrijwel alle gemeenten hebben bezwaarschriften ontvangen. Deze leiden vrijwel nooit tot aanpassing van het beleid.

Bij de politieke discussie spelen religieuze aspecten een grote rol. Een ruime meerderheid van de gemeenten (86%) past om die reden een uitgebreide belangenafweging toe, waarbij het economisch belang in kaart wordt gebracht, het standpunt van de winkeliers en het standpunt van de inwoners. Bij de integrale belangenafweging heeft 40% van de gemeenten de VNG-leidraad gebruikt. Ook hebben sommige gemeenten bepaald dat de gevolgen van de nieuwe Winkeltijdenverordening geëvalueerd moeten worden. Deze evaluaties vinden in de meeste gevallen dit jaar of volgend jaar plaats.

Communicatie over de winkeltijden gaat voornamelijk over de mogelijkheden die de gemeenten bieden en niet over de feitelijke openstelling. In de praktijk zijn niet alle winkels open op de zondagen waarop dit kan. Dit heeft een negatieve invloed op de aantrekkingskracht van het winkelgebied.

Met name kleinere winkeliers kiezen ervoor om niet of niet op alle zondagen open te zijn, terwijl de landelijke ketens maximaal gebruikmaken van de mogelijkheden om op zondag open te zijn. Dit is volgens geïnterviewden verwarrend voor de consument en heeft volgens hen een negatieve invloed op de aantrekkingskracht van het betreffende winkelgebied.

Winkeliers

De helft van de winkeliers maakt gebruik van de openstelling op zondagen die sinds de gewijzigde winkeltijden in het merendeel van de gemeenten mogelijk is gemaakt.

Het merendeel van de respondenten betreft winkeliers met een relatief klein winkelbedrijf. Van de respondenten die op zondag open zijn, is ongeveer de helft op alle zondagen open. Supermarkten zijn over het algemeen, waar toegestaan, op alle zondagen open. Bijna twee derde van de winkeliers die gevestigd zijn in een gemeente waar de winkels op zondag niet open mogen zijn, ervaart concurrentie van winkels in nabijgelegen gemeenten waar dat wel mag.

De wens van klanten, extra omzet en openstelling van concurrenten zijn de belangrijkste redenen om op zondag open te gaan. Een minderheid van 21% van de winkeliers zou op zondag liever niet open willen zijn.

Slechts een minderheid van 4% is open vanwege contractuele afspraken met de verhuurder. Ook een boetebeding bij niet open gaan op zondag is voor een ruime meerderheid van 93% van de winkeliers niet aan de orde. Twee derde van de winkeliers ervaart wel belemmeringen bij de openstelling op zondag. Het gaat hen met name om kosten, de personele bezetting, de individuele zondagsrust en sociale activiteiten op de zondag. Een minderheid van 6% noemt hierbij persoonlijke overtuiging.

Openstelling op zondag leidt bij twee derde van de winkeliers tot een omzetstijging. Van de winkeliers die niet open zijn op zondag ervaart 32% een omzetsdaling.

Belangrijkste reden voor de omzetstijging is het gegeven dat de winkel een dag extra per week open is (79% van de respondenten geeft dit aan). De meest genoemde verklaring voor omzetsdaling is het feit dat (gedeeltelijk) soortgelijke nabijgelegen winkels wel open zijn op zondag.

Openstelling op zondag leidt voor twee derde van de winkeliers niet tot personeelsproblemen.

Vanwege de openstelling op zondag heeft 40% de uren uitgebreid met extra personeel en 31% heeft de uren uitgebreid binnen de huidige bezetting. Bij 18% is er geen sprake van uitbreiding van uren, maar wel van verschuiving van uren van andere dagen naar de zondag.

Het merendeel van de respondenten betaalt een zondagtoeslag uit. De hoogte van de toeslag bedraagt in de meerderheid van de gevallen 76% tot 100%.

De hoogte van de zondagtoeslag betreft in twee derde van de gevallen 76% tot 100% en in 19% van de gevallen ontvangen werknemers 50% toeslag. 12% van de respondenten geeft aan dat de hoogte van de toeslag meer dan 100% bedraagt.

Het merendeel van de winkeliers wil niet geopend zijn op (christelijke) feest- en herdenkingsdagen, terwijl dit wel vaak is toegestaan. Van de supermarkten wil een meerderheid dit echter wel en maakt hier ook gebruik van.

De meest genoemde (christelijke) feest- en herdenkingsdagen waarop winkeliers geopend mogen zijn betreffen Tweede Paasdag (80%), Hemelvaartsdag (75%), Tweede Pinksterdag (79%) en Tweede Kerstdag (72%).

Werknemers

Oudere werknemers werken minder vaak op zondag en vinden het ook niet prettig om op zondag te werken. Van de werknemers jonger dan 35 jaar werkt een meerderheid juist wel op zondag en vindt een meerderheid het ook prettig om op deze dag te werken.

Een meerderheid van de respondenten werkt niet op zondag. Naarmate werknemers ouder zijn, werken zij minder vaak op zondagen; 53% van de werknemers tussen de 36 en 50 jaar en 61% van de werknemers van 51 jaar en ouder werkt niet op zondag. Van de werknemers tussen de 15 en 23 jaar werkt een meerderheid van 59% wel op zondagen. Hetzelfde geldt voor de werknemers tussen de 24 en 35 jaar. Van de werknemers tussen de 15 en 23 jaar vindt 64% het juist wel prettig om op zondag te werken. Hetzelfde geldt voor bijna de helft van de werknemers tussen de 24 en 35 jaar. In een groepsinterview met jongere werknemers werd dit bevestigd. Bij de indeling van het werkrooster wordt er juist rekening gehouden met een eerlijke verdeling van de zondagen, omdat veel jongeren hier de voorkeur voor hebben.

De voorkeur van de werkgever voor goedkoper personeel vanwege de zondagtoeslag is met 36% de meest genoemde werkgerelateerde reden om niet op zondag te werken. Ook geeft 36% aan geen werkgerelateerde redenen te hebben om niet op zondag te werken.

Sociale redenen zijn met 54% de meest genoemde persoonlijke reden om niet op zondag te werken. Een minderheid van 11% noemt geloofsovertuiging en levensovertuigingen.

Daarnaast ziet ongeveer een derde de zondag als een rustdag en heeft 27% geen persoonlijke redenen om niet op zondag te werken. Bijna de helft van de werknemers die jonger zijn dan 23 jaar heeft geen persoonlijke redenen om niet op zondag te willen werken. Uit een groepsinterview met jonge werknemers bleek dat zij weinig onderscheid maken tussen een zondag en een andere dag.

De zondagtoeslag is met 21% de meest genoemde reden om op zondag te werken. Bijna negen van de tien respondenten ontvangen ook een zondagtoeslag voor werken op zondag.

Daarnaast noemt 10% afspraken in hun arbeidsovereenkomst over het werken op zondag en 3% kiest er zelf voor om op zondag te werken, omdat zij doordeweeks andere bezigheden hebben. Uit het groepsinterview met jongere werknemers bleek dat zij vaak bewust kiezen voor werken op zondag, omdat zij door de week vaak verplichtingen hebben vanuit hun opleiding of studie. Tot slot heeft 24% van de respondenten geen belangrijkste reden genoemd om op zondag te werken.

Een ruime meerderheid van 76% van de werknemers voelt zich niet door de werkgever onder druk gezet om op zondag te werken en vier op de tien werknemers hebben met de werkgever afstemming gehad over werken op zondag.

Bijna vier van de tien respondenten (40%) hebben met zijn of haar werkgever afstemming gehad over het al dan niet werken op zondagen. Werknemers jonger dan 23 jaar stemmen vaker met hun werkgever af over werken op zondag; van hen doet een meerderheid van 61% dit. Uit de groepsinterviews met werknemers en werkgevers blijkt ook dat deze groep werknemers vaak juist specifiek voor de zondag wordt aangetrokken.

Een derde van de werknemers weet niet of er in hun branche een collectieve regeling omtrent het werken op zondag is en volgens een meerderheid van 66% zijn er in hun arbeidsovereenkomst geen afspraken vastgelegd over werken op zondag.

Ook heeft 46% aangegeven dat er in hun arbeidsovereenkomst niet is opgenomen dat zij recht hebben op dertien vrije zondagen per jaar en 40% van de respondenten weet dit niet. Uit een groepsinterview bleek dat het in veel gevallen niet mogelijk is om te onderhandelen over de arbeidsovereenkomst. Dit geldt in het bijzonder voor werknemers met tijdelijke contracten en nul-uren contracten. Vaak zijn zij dan ook minder goed bekend met de inhoud van hun arbeidsovereenkomst. Ongeveer de helft (54%) van de respondenten heeft aangegeven dat er sprake is van een collectieve regeling omtrent het werken op zondag, 34% weet het niet en 12% heeft geantwoord dat er geen collectieve regeling is.

Hoofdstuk 1

Onderzoeksopzet

1.1 Inleiding

De gewijzigde Winkeltijdenwet is op 1 juli 2013 in werking getreden. Sindsdien kunnen gemeenten zelf bepalen of zij vrijstelling verlenen van het verbod om de winkels op zondagen, feestdagen en op werkdagen tussen 22:00 uur en 6:00 uur open te stellen. Vanzelfsprekend hebben de gewijzigde openingstijden ook consequenties voor de werknemers. Drie jaar na de inwerkingtreding van de wet wil de minister van Economische Zaken de Winkeltijdenwet evalueren.

De centrale onderzoeksvraag is als volgt geformuleerd:

Wat zijn de sociale en economische gevolgen van de wijziging van de Winkeltijdenwet?

Daarnaast zijn er diverse deelvragen geformuleerd. De deelvragen richten zich op:

- de context: trends en ontwikkelingen en daadwerkelijke aanpassing van de openstelling van winkels;
- de belangenafweging door gemeenten;
- de economische en sociale gevolgen voor (kleine) winkeliers;
- de economische en sociale gevolgen voor werknemers;
- overige: de effecten op de waarde van de collectieve zondagsrust en op gemeentelijke handhaving van het gekozen beleid.

1.2 Onderzoeksopzet

De evaluatie van de Winkeltijdenwet bestaat uit de volgende onderdelen:

- documentenstudie;
- analyse van gemeentelijke Winkeltijdenverordeningen;
- online vragenlijst onder gemeenten;
- online vragenlijst onder winkeliers;
- online vragenlijst onder werknemers;
- verdiepende interviews met gemeenten, vertegenwoordigers van vakbonden, winkeliers (brancheorganisaties) en overige stakeholders;
- casestudy naar de praktijk in vier gemeenten.

Documentenstudie

Om de trends en ontwikkelingen en de context van de Winkeltijdenwet te beschrijven, hebben we een documentenstudie uitgevoerd, waarbij we gebruik hebben gemaakt van verschillende beschikbare bronnen, zoals landelijke wetgeving, collectieve arbeidsovereenkomsten in de detailhandel, de ledenbrief en de modelverordening Winkeltijden van de VNG en kwantitatieve gegevens van onder meer het CBS. Een overzicht van de geraadpleegde documenten is opgenomen in bijlage 1.

Analyse van gemeentelijke verordeningen

Om inzicht te krijgen of gemeenten gebruikgemaakt hebben van de mogelijkheden om vrijstelling of ontheffing te verlenen van de verboden uit de gewijzigde Winkeltijdenwet, hebben wij de Winkeltijdenverordeningen van 97%⁵ van de gemeenten verzameld en geanalyseerd.

Kwantitatief onderzoek: online vragenlijsten onder gemeenten, winkeliers en werknemers

Bij dit deel van het onderzoek hebben we gebruikgemaakt van een online vragenlijst. In deze vragenlijsten hebben we de onderzoeksvragen verder uitgewerkt en geoperationaliseerd. In bijlagen 2 t/m 4 zijn de vragenlijsten opgenomen die bij het onderzoek gehanteerd zijn. De vragenlijst voor gemeenten is uitgezet onder alle gemeenten. De vragenlijst voor winkeliers is besproken met Detailhandel Nederland en INretail en is via de daarbij aangesloten brancheorganisaties uitgezet onder hun leden. De vragenlijst voor werknemers is eerst besproken met vertegenwoordigers van de vakbonden FNV, CNV en de Unie en is vervolgens door deze vakbonden uitgezet onder hun leden. Daarnaast is de vragenlijst via brancheorganisaties uitgezet onder werknemers om ook jongere werknemers, die over het algemeen niet zijn aangesloten bij een vakbond, te bereiken.

Kwalitatief onderzoek in de vorm van (groeps)interviews

Op basis van de bevindingen uit het kwantitatieve onderzoek zijn gespreksleidraden opgesteld voor de (groeps)interviews met vertegenwoordigers van gemeenten, winkeliers, de vakbonden en een aantal jonge werknemers werkzaam in supermarkten. In de interviews is nader ingegaan op de bevindingen uit het kwantitatieve onderzoek. Op deze manier is nadere duiding en verdieping in de resultaten aangebracht. Daarnaast hebben er interviews plaatsgevonden met een aantal overige stakeholders. Een lijst van de geïnterviewde organisaties is opgenomen in bijlage 5.

Casestudy naar de praktijk in vier gemeenten

Om meer zicht te krijgen op wat de aangepaste Winkeltijdenwet op lokaal niveau heeft betekend, hebben we vier cases onderzocht om een meer gedetailleerd beeld te krijgen van de lokale gevolgen van de aangepaste Winkeltijdenwet. Bij de selectie van de vier cases is bewust gekozen voor diversiteit. Door gemeenten op te nemen met duidelijke verschillen in grootte, toeristische aantrekkingskracht en het belang van de zondagsrust voor een groot deel van de inwoners, bieden de vier cases een zo breed mogelijk beeld van de lokale implicaties van de aangepaste Winkeltijdenwet. Een lijst met geïnterviewde organisaties en geraadpleegde bronnen is opgenomen in bijlage 6.

Respons, betrouwbaarheid en representativiteit

In deze rapportage beschrijven we de bevindingen over gemeenten, winkeliers en werknemers in afzonderlijke hoofdstukken. In deze hoofdstukken wordt ook per doelgroep de behaalde respons aangegeven en de eventuele implicaties voor representativiteit en betrouwbaarheid van de uitkomsten. De uitkomsten van de (groeps)interviews en de

⁵ Van dertien gemeenten was de verordening niet voor handen op www.overheid.nl of op de gemeentelijke website.

casestudy moeten als illustratief worden beschouwd en als verdieping en verduidelijking van de kwantitatieve onderzoeksresultaten worden geïnterpreteerd.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven we de ontwikkelingen en cijfers, in hoofdstuk 3 de wet- en regelgeving, waarna in hoofdstuk 4 de keuzes van gemeenten worden beschreven. In hoofdstuk 5 beschrijven we de ervaringen van winkeliers en in hoofdstuk 6 de ervaringen van werknemers. In het afsluitende hoofdstuk 7 beschrijven we de resultaten van de casestudy.

Hoofdstuk 2

Ontwikkelingen en cijfers

2.1 De Nederlandse economie

Uit cijfers van het CBS blijkt dat de economie uit de crisis is gekropen. Waar in Nederland in 2013 de economie nog met 0,7% kromp⁶, groeide de Nederlandse economie in 2014 met 0,9%.⁷ In 2015 was deze groei 2%.⁸ Ook in 2016 is er sprake van groei. Zowel in het eerste als het tweede kwartaal bedroeg de groei 0,6% ten opzichte van het kwartaal er voor.⁹ De indicatoren die bijdragen aan deze groei zijn onder andere de consumptie, de investeringen en de internationale handel.¹⁰

Ook het consumentenvertrouwen stijgt. Het consumentenvertrouwen kwam in september 2016 uit op een 8. Dit is ruim boven het gemiddelde van de afgelopen twintig jaar (-8). Het consumentenvertrouwen bereikte het hoogste punt ooit in april 2000 (27). Het dieptepunt werd bereikt in februari 2013 (-44). Consumenten oordelen vooral positiever over het economisch beleid. De koopbereidheid neemt toe, aldus het CBS.¹¹

Zoals voorzitter Jan Meerman van INretail het samenvat voor de gehele detailhandel in de vooruitblik voor 2016: "Economie geeft de retailer wind in de rug". Uit cijfers van het CBS blijkt dat de omzet in het tweede kwartaal van 2016 0,5% hoger lag dan in het zelfde kwartaal in 2015. De omzet steeg hiermee voor het zevende kwartaal op een rij. Deze omzetsijging geldt met name voor de foodsector. In de non-foodsector was de omzet in het tweede kwartaal van 2016 0,4% lager dan in het jaar ervoor. De omzetsijging voor de non-foodsector wordt met name veroorzaakt door een daling van de omzet bij winkels in consumentenelektronica. Deze winkels zetten in het tweede kwartaal van 2016 3,7% minder om dan een jaar eerder. Een positieve ontwikkeling in de non-foodsector is daarentegen zichtbaar bij de aan wonen gerelateerde detailhandelsbranches. Dit komt door de aantrekkende huizenmarkt. Ook blijkt uit de cijfers van het CBS dat de internetverkoop in het tweede kwartaal van 2016 opnieuw veel harder zijn gegroeid dan de omzet van fysieke winkels. De totale online omzet steeg in het tweede kwartaal met ruim 20% ten opzichte van het jaar ervoor. In deze periode groeide de online omzet van de pure webwinkels met bijna 24% het sterkst. Bij winkels waar de verkoop via internet een nevenactiviteit is, de zogeheten multi-channelers, steeg de online omzet met bijna 16%.¹²

2.2 Trends en ontwikkelingen

Het retaillandschap

Door de toename van het online winkelen heeft het middensegment in het retaillandschap het zwaar. De ketens aan de boven- en onderkant van de markt doen het wel goed, met als

⁶ CBS, De Nederlandse economie 2013

⁷ CBS, Nederland in 2014

⁸ CBS, Nederland in 2015, een economisch overzicht

⁹ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/38/economie-groeit-met-0-6-procent-in-tweede-kwartaal-2016>

¹⁰ Nederlandse economie in zicht ABN-AMRO, 2016

¹¹ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/38/vertrouwen-consument-stijgt-aanzienlijk>

¹² <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/35/licht-hogere-omzet-detailhandel-in-tweede-kwartaal-2016>

voorbeelden Bijenkorf (bovenkant) en Action (onderkant). De crisis heeft ervoor gezorgd dat er structurele wijzigingen zijn ontstaan in het winkellandschap, de niet toekomstbestendige ondernemingen zijn uit beeld verdwenen. De onderkenning van het feit dat het retaillandschap in beweging is, is mede te vinden in de realisatie van de nationale retailagenda van maart 2015. In de retailagenda zijn de afspraken beschreven die de basis vormen voor een succesvolle retailbranche in de toekomst. De agenda beschrijft de uitdagingen voor de verschillende stakeholders in het retaillandschap. De kern van de retailagenda zit in de concrete acties en afspraken: het creëren van kansen voor ondernemerschap, het investeren in de mensen en in sterke winkelgebieden. Een belangrijk onderdeel van de retailagenda zijn de zogenaamde retaildeals. Hierin wordt kritisch gekeken naar de gebieden waar wel wordt geïnvesteerd en worden ook gebieden benoemd waar winkeloppervlakte moet verdwijnen. Alles is erop gericht om van de bestaande fysieke winkellocaties vitale plekken te maken die een meerwaarde blijven in de telkens veranderende retailmarkt.

Wat zijn dan succesvolle winkelgebieden van de toekomst?

De Nederlandse Raad Winkelcentra (NRW) en de vereniging van Institutionele Beleggers in Vastgoed (IVBN) hebben samen onderzoek laten doen op basis van de evolutiepsychologie naar wat mensen vragen van de retailer. De basis wordt gezocht in de werking van het brein en het optimaal inspelen op de behoeften; de focus moet worden verlegd van consumentgericht denken naar mensgericht denken. De onderzoekers constateren een gebrek aan sociale meerwaarde van huidige winkelgebieden. Het advies dat gegeven wordt is dan ook: “succesvolle winkelgebieden zijn gebieden die relevante sociale meerwaarde bieden voor gebruikersgroepen. Om dit soort winkelgebieden te kunnen ontwikkelen, is het cruciaal om inzicht te hebben in de criteria die het brein hanteert om ons een positieve ervaring te geven”. De winkelcentra zullen meer moeten doen aan de merkbelofte; het creëren van vertrouwen en het inzetten van ambassadeurs.

In de publicatie “Shopping 2020: de nieuwe winkelstraat” van INretail wordt geconcludeerd dat winkelgebieden in Nederland absoluut toekomst hebben, maar dat er nog wel veel moet gebeuren. Total retail is daarbij de sleutel: dit zijn de retailers die zowel off- als online stevig in hun bedrijfsconcept hebben verweven. De winkelgebieden van de toekomst lijken vooral de plekken te zijn waar de consument om een andere reden toch al zou zijn. INretail heeft er vijf onderscheiden: Surprise & Shop (de verrassende binnensteden), Travel & Shop (snel en efficiënt aankopen doen, aantrekkingskracht door ligging op knooppunten), Story & Shop (retail op bijvoorbeeld festivals, maar ook pop-up stores), Work & Shop (waar mensen vakgericht samenkomen, bijvoorbeeld broodjes verkopen, en kleine gemakswinkels) en Service & Shop (winkelcentra in de wijk met compleet aanbod, gericht op ontmoeting van buurtgenoten). Verschillende geïnterviewde vertegenwoordigers van gemeenten onderschrijven deze ontwikkeling en richten zich ook in toenemende mate op het creëren van beleving in de binnensteden.

Het retailspeelveld kent veel actoren. Naast winkeliers zijn dit bijvoorbeeld werknemers, gemeenten, maar bijvoorbeeld ook verhuurders en investeerders. Deze partijen hebben elk vanuit hun eigen rol invloed op het retaillandschap van de toekomst, zowel in economische zin als voor degenen die in de sector werken. De afstemming en samenwerking tussen de

diverse actoren is een voorwaarde voor het succes van winkelgebieden van de toekomst. Daarbij hoort nadrukkelijk ook het afstemmen van openingstijden.

De consument centraal

De klant staat centraal in het koopproces. De winkelier zal hier in de toekomst steeds meer op in moeten spelen. Omdat steeds meer data beschikbaar zijn over het koopgedrag van mensen, kan op basis van deze informatie vraag en aanbod nog beter op elkaar worden afgestemd. In het rapport 'Aankoopmoment fashion' van INretail dat het koopgedrag in fashion koopgedrag tussen oktober 2012 en september 2013 beschrijft, wordt op basis van transacties gezien wanneer de consument koopt. Enkele conclusies uit het rapport zijn dat de feestdagen nog steeds traditionele piekmomenten zijn voor consumenten, de vrije dagen rond de feestdagen zorgen daarbij zowel voor offline als online pieken. Tevens blijkt dat zondagopenstelling op de laatste zondag van de maand bijzonder lucratief is in verband met de salarisuitbetaling in die periode van de maand. Daarnaast blijkt de zondag een belangrijke dag voor online verkoop te zijn, omdat mensen dan vaak vrij zijn en de fysieke winkels dan niet altijd open zijn. Ook is te zien dat het merendeel van de online transacties (60%) plaatsvindt binnen reguliere openingstijden.

Branchevervaging/blurring

De scherpe lijnen die we ooit kenden tussen verschillende winkels verdwijnen langzamerhand. Dit verschijnsel wordt ook wel branchevervaging of blurring genoemd. Cafés waar je naast een kopje koffie ook de tafels en stoelen kunt kopen, duiken op steeds meer plaatsen op. Restaurants experimenteren met 'to go' oplossingen naast het normale aanbod. In de Rabobank retailupdate (januari 2016) wordt in dit kader gesproken over Primera die van producten naar diensten verschuift; ze gaan telefoons repareren. Winkels (onder andere supermarkten) doen meer naast hun reguliere taken en drukken daarmee mogelijk andere (kleine) spelers uit de markt. Op verzoek van een aantal grote gemeenten wordt op dit moment geëxperimenteerd met een pilot van de VNG. In deze pilot gedogen gemeenten bij de handhaving van de drank- en horecawet mengvormen van horeca en detailhandel¹³.

Technologische ontwikkelingen

Domino's Pizza heeft een fysieke knop gerealiseerd die klanten hun favoriete pizza met één druk op de knop laten bestellen. De knop communiceert via Bluetooth met de smartphone en zet de bestelling door naar het dichtstbijzijnde filiaal. Een ander voorbeeld is het zelf scannen van producten bij de supermarkt met de smartphone en het afrekenen met hetzelfde apparaat. Diezelfde smartphone, maar ook tablets en laptops geven de consument steeds meer mogelijkheden om eigen marktonderzoek te doen, prijzen te vergelijken en ook daadwerkelijk aankopen te doen. Via social media worden producten beoordeeld, op Youtube worden productfilms bekeken. De retailers van de toekomst zullen ook steeds vaker op die online plaatsen aanwezig zijn waar de discussie over hun producten plaatsheeft. Ze

¹³ In juli 2016 heeft de rechter uitspraak gedaan in een rechtszaak die was aangespannen door de SlijtersUnie omdat deze organisatie vindt dat de VNG overtreding van de drank- en horecawet aanmoedigt. De rechtbank vond de rol van de VNG als overkoepelende organisatie beperkt. Volgens de rechtbank is het aan de individuele gemeentebesturen om deel te nemen aan de proef en de vraag of deze gemeenten onrechtmatig handelen als ze aan de pilot deelnemen moet beantwoord worden door de bestuursrechter. Bron: <https://www.khn.nl/nieuwsberichten/2016/07/rechter-vng-hoeft-gemeenten-niet-op-te-roepen-pilot-blurring-te-staken>

dienen zich in een zo vroeg mogelijk stadium te mengen in de online discussies op social media, de conversatie gaat daarbij 24/7 door, zeven dagen in de week.

Ook zijn er retailers die experimenten met augmented reality (AR) en virtual reality (VR). Deze technieken maken aanbod en service online beschikbaar. Denk in dit kader aan Ikea, die het mogelijk maakt om potentiële meubels virtueel in te passen in de woonkamer. Maar ook het virtueel passen van kleding via een VR-bril kan binnenkort de normaalste zaak van de wereld zijn.

Technologische ontwikkelingen maken winkelen makkelijker voor de consument en bieden winkeliers de mogelijkheid om besparingen door te voeren. De techniek zal wel in grote mate aan moeten sluiten bij de beleving van de klant om als retailer relevant te blijven. De kansen die technologische ontwikkelingen bieden, zoals op het gebied van marketing, zullen daarom altijd naadloos moeten passen op de behoefte van de klant.

Omnichannel retailing

Bij deze vorm van retailing versmelten de offline en online wereld en worden alle kanalen gebruikt om een uniforme boodschap over te brengen naar de klant. De klant beleeft geen aparte kanalen meer, maar krijgt bijvoorbeeld via apps, social media, e-mail en de fysieke winkel een uniforme ervaring. De verschillende kanalen worden daarbij optimaal ingezet om elkaar te versterken.

Lidl verkoopt naast het reguliere fysieke supermarktaanbod ook reizen en je kunt er je foto's laten afdrukken. Albert Heijn biedt naast het traditionele winkelaanbod online bestelde boxen aan die thuis worden bezorgd met recept en bijbehorende ingrediënten. Lokale restaurants doen iets soortgelijks door online of offline een box samen te stellen die bijvoorbeeld in het park genuttigd kan worden.

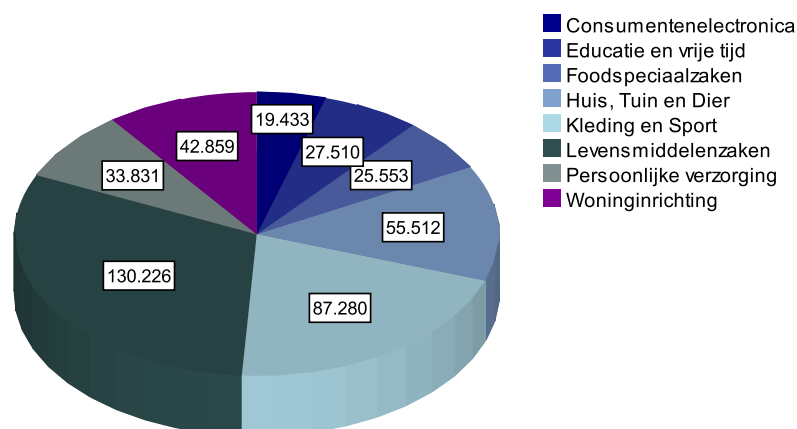
Deze verschillende manieren van contact, fysiek en online, maken dat winkeliers goed na moeten denken over hoe ze meerwaarde kunnen genereren voor hun klanten. 'Ship from store', waarbij online wordt besteld en producten vanuit een filiaal worden opgestuurd, zal steeds normaler worden. Ook de komst van meer pick-up points voor online bestelde producten is een voortvloeisel uit de omnichannel trend. Ook is de fysieke winkel soms de showroom van het online aanbod "*from clicks to bricks*". Rabobank noemt in dit kader Made.com als voorbeeld van een Britse online meubelverkoper die in Amsterdam een vestiging opent met meubels met ingebouwde NFC-chips, waardoor mensen met smartphone direct productinformatie kunnen inzien en online kunnen bestellen. De slimme combinatie van on- en offline is de sleutel tot het succes van Made.com.

2.3 Omvang van de arbeidsmarkt detailhandel

In de detailhandel waren in 2014 ongeveer 735.900 personen werkzaam (CBS Statline 2016), waarvan bijna de helft bij grote bedrijven (hieronder worden organisaties met meer dan 500 werknemers verstaan).

Op basis van gegevens van de Stichting Detailhandelseconomie en maatschappij¹⁴ is de werkgelegenheid in aantal fte en het aantal winkels per branche verhoudingsgewijs weergegeven. Bijna een derde van de werkgelegenheid is te vinden in Levensmiddelenzaken (supermarkten). Opvallend is dat deze branche 12% van alle winkels in de detailhandel beslaat. De werkgelegenheid is na de branche levensmiddelenzaken het grootst in de Kleding en Sportbranche (21%), gevolgd door de Huis, Tuin en Dierbranche (13%) en Woninginrichting (10%).

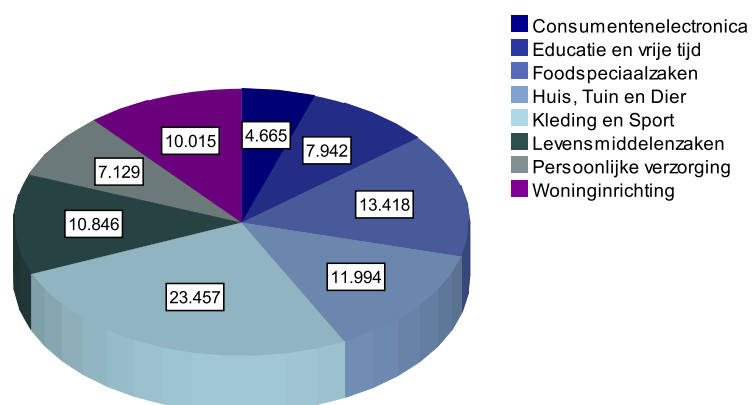
Figuur 1 Werkgelegenheid in 2014



Het aantal winkels is het grootst in de Kleding en Sportbranche (26%), gevolgd door Foodspecialzaken (15%) en Huis, Tuin en Dier (13%). In de branches Consumentenelectronica, Foodspecialzaken, Persoonlijke verzorging en Woninginrichting lijkt het aandeel werkgelegenheid en het aandeel winkels procentueel gezien vrijwel geheel overeen te komen.

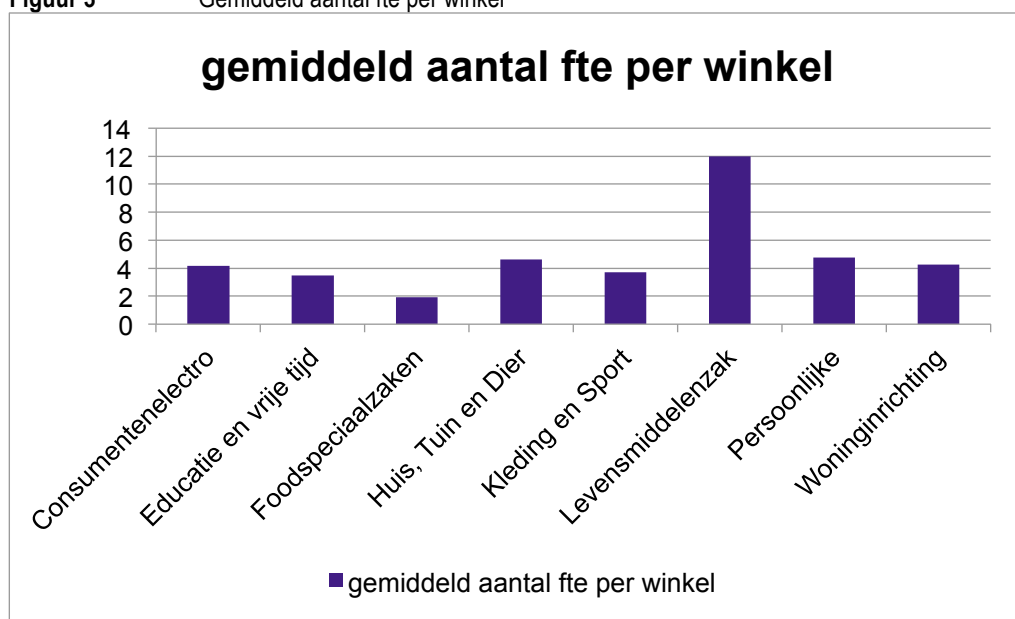
Figuur 2 Aantal winkels in 2014

¹⁴ Voor het behoud van deze basisinformatie over de detailhandel is een nieuwe stichting opgericht, Stichting Detailhandelseconomie en Maatschappij (StiDEM). In het bestuur van StiDEM werken ondernemers- en werknemersorganisaties samen (Detailhandel Nederland, FNV en CNV).



Ook is een berekening gemaakt van de gemiddelde werkgelegenheid in fte per branche. Hieruit blijkt dat er gemiddeld genomen meer personeel per supermarkt (levensmiddelenzaken) werkzaam is. In foodspeciaalzaken ligt dit gemiddelde lager dan 2 fte. In de overige branches varieert dit gemiddelde van 3,4 tot 4,7 fte.

Figuur 3 Gemiddeld aantal fte per winkel



Hoofdstuk 3

Wet- en regelgeving

3.1 De gewijzigde Winkeltijdenwet

Per 1 juli 2013 zijn de wijzigingen in de Winkeltijdenwet in werking getreden middels de gewijzigde Winkeltijdenwet (Volut: Wet van 11 juni 2013 tot wijziging van de Winkeltijdenwet in verband met het verruimen van de bevoegdheid van gemeenten om vrijstelling te verlenen van de verboden met betrekking tot de zondag en een aantal feestdagen, Staatsblad 2013, nr. 217).

De Winkeltijdenwet regelt de tijden waarop winkels in ieder geval open mogen zijn en kent daarnaast bevoegdheden toe aan gemeentelijke organen om deze tijden te verruimen. Op grond van de gewijzigde Winkeltijdenwet blijven de wettelijke verboden om winkels op zon-, feest- en op werkdagen vóór 06:00 uur en na 22:00 uur open te stellen, op zichzelf bestaan. Gemeenten hebben echter meer ruimte om zelf te bepalen of en in hoeverre zij vrijstelling of ontheffing verlenen van deze verboden.

De Winkeltijdenwet van vóór 1 juli 2013 voorzag gemeenten in de mogelijkheid om twaalf keer per jaar een vrijstelling te verlenen voor het verbod op winkelenstelling op zondagen en/of feestdagen. Daarnaast was het mogelijk voor gemeenten om vrijstelling te verlenen van het verbod op winkelenstelling ten behoeve van toeristische gebieden en grensregio's. In de gewijzigde Winkeltijdenwet zijn geen voorwaarden meer verbonden aan de mogelijkheid om vrijstelling of ontheffing te verlenen. Ten gevolge van de gewijzigde Winkeltijdenwet mogen gemeenten zelf bepalen of en in hoeverre vrijstelling of ontheffing wordt verleend van het verbod om winkels op zon-, feest- en op werkdagen vóór 6:00 uur en na 22:00 uur open te stellen.

De Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) heeft de 'Modelverordening winkeltijden 2013' opgesteld om het voor gemeenten makkelijker te maken op basis van de nieuwe, ruimere grondslag gemeentelijke regels voor de zondags- en avondopenstelling vast te stellen. Deze modelverordening biedt een aantal voorbeeldbepalingen die door gemeenten in hun Winkeltijdenverordening kunnen worden overgenomen.

Belangenafweging door gemeenten

In de vorige Winkeltijdenwet stond een aantal belangen expliciet genoemd die gemeenten in hun belangenafweging behoorden te betrekken indien zij gebruikmaakten van de toerismebepaling, zijnde:

- werkgelegenheid en economische bedrijvigheid, waaronder ook wordt begrepen het belang van winkeliers met weinig of geen personeel en het belang van werknemers;
- de zondagsrust;
- de leefbaarheid, de veiligheid en de openbare orde in de gemeente.

In de gewijzigde Winkeltijdenwet zijn deze belangen niet meer opgenomen. Echter, gemeenten dienen op grond van artikel 3:4 van de Algemene wet bestuursrecht (hierna: Awb) bij elk besluit de betrokken belangen mee te wegen. Onder deze belangen vallen in dit geval ook de bovengenoemde belangen. Daarbij gaat het ook om de belangen van

winkeliers. De wijze waarop zij de belangen onderzoeken staat niet vast. Juridisch gezien volstaat het wanneer gemeenten na een zorgvuldig onderzoek van de feiten een belangenafweging maken.

Tegen besluiten die worden genomen op grond van de Winkeltijdenwet staat op grond van bijlage 2, hoofdstuk 2, artikel 4, van de Algemene wet bestuursrecht beroep open bij het College van Beroep voor het bedrijfsleven. Alleen tegen gemeentelijke verordeningen met het karakter van algemeen verbindende voorschriften staat op basis van de gewijzigde Winkeltijdenwet geen beroep meer open bij de bestuursrechter. Wel kunnen belanghebbenden tegen een dergelijke vrijstelling bij de burgerlijke rechter (in zijn hoedanigheid van “restrechter”) in beroep. Overigens zijn de hiervoor geschetste beroepsmogelijkheden van de Winkeltijdenwet conform de Algemene wet bestuursrecht. Het is voor betrokkenen duidelijk of een besluit vatbaar is voor beroep, omdat in dat geval overeenkomstig de Algemene wet bestuursrecht een desbetreffende passage bij het besluit wordt opgenomen.

Positie van winkeliers

In 2013 is bij de behandeling van het initiatiefwetsvoorstel tot wijziging van de Winkeltijdenwet in de Eerste Kamer de motie Holdijk c.s. over het versterken van de positie van winkeliers in winkelcentra aangenomen.¹⁵ In deze motie is de regering verzocht te onderzoeken en in kaart te brengen welke mogelijkheden er zijn om via wetgeving en op andere wijze de contractuele positie van winkeliers te versterken en welke mogelijkheden er zijn om de vrijheid van winkeliers om binnen het gemeentelijk beleid hun eigen openingstijden te bepalen te garanderen.

Op 17 maart 2014 heeft de minister van Economische Zaken de uitkomsten van dit onderzoek in een kamerbrief bekendgemaakt.¹⁶ In de kamerbrief is aangegeven dat actie is ondernomen op drie punten te weten:

- naar gemeenten communiceren dat in de belangenafweging om al dan niet koopzondagen toe te staan de belangen van winkeliers mee moeten worden gewogen;
- het ministerie van EZ heeft overleg gevoerd met de Raad voor Onroerende Zaken (ROZ). De ROZ heeft vervolgens aangegeven de algemene bepaling bij de modelovereenkomst voor verhuur van winkelruimte zodanig aan te passen dat de verhuurder de huurder niet met een boete kan dwingen om op zondagen open te zijn indien de huurder een onderbouwd verzoek heeft ingediend om niet op (alle) zondagen open te gaan en de verhuurder hiermee heeft ingestemd;
- De winkelier wordt gewezen op zijn eigen verantwoordelijkheid. De winkelier zal zich, als hij een huurovereenkomst aangaat, goed moeten verdiepen in de inhoud daarvan. Ook als het gaat om verplichtingen ten aanzien van winkelopenstelling op zondag.

¹⁵ Kamerstuk 32 412, nr. K

¹⁶ Kamerstuk 32 412, nr.20

3.2 De Zondagswet

De Zondagswet heeft tot doel het wegnemen van beletselen die de viering van de zondagsrust in de weg kunnen staan. De Zondagswet heeft niet tot doel om het vieren van de zondagsrust te bevorderen. De wet bevat een aantal algemene verboden. Op grond van artikel 2 is het verboden om onnodig gerucht in de nabijheid van kerken te veroorzaken, waardoor de godsdienstuitoefening wordt gehinderd. Artikel 3 verbiedt het zonder strikte noodzaak veroorzaken van gerucht dat hoorbaar is op meer dan 200 meter van het punt van verwekking van het geluid, uitgezonderd vergaderingen en betogingen in de zin van de Wet openbare manifestaties. Op grond van artikel 4 zijn openbare vermakelijkheden voor 13.00 uur verboden. Op grond van artikel 5 is het op zondag verboden om optochten of bijeenkomsten op openbare plaatsen te houden, daartoe gelegenheid te geven of daaraan deel te nemen. Ingevolge artikel 6 is het verboden om zonder genoegzame reden de openbare rust te verstoren door arbeid in beroep of bedrijf. Overtreding van deze verboden levert een strafbaar feit op (artikel 8). Burgemeesters hebben een aantal bevoegdheden op grond van de Zondagswet en gemeenteraden kunnen aanvullende bepalingen opnemen in gemeentelijke verordeningen.

Onderzoek naar juridische en grondwettelijke aspecten¹⁷

Uit een onderzoek van oktober 2015 naar de juridische en grondwettelijke aspecten blijkt dat de juridische gevolgen van een eventuele intrekking van de Zondagswet beperkt zouden kunnen blijven. Als gemeenten zelf regels willen stellen ter bescherming van de zondagsrust, dan moeten zij de Arbeidstijdenwet, de Winkeltijdenwet en de Wet Openbare Manifestaties in acht nemen, alsmede artikel 9 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en artikel 6 van de Grondwet.

In het onderzoek wordt ook een uitspraak gedaan over de relatie tussen artikel 6 van de Zondagswet (het verbod op het zonder genoegzame reden verstoren van de zondagsrust door arbeid in beroep of bedrijf) en de Winkeltijdenwet van 2013. Onderzoekers concluderen als volgt: “Als gezegd zou het verbieden van arbeid op andere gronden dan ter bescherming van de zondagsrust – in het licht van de Zondagswet – in beginsel zijn toegestaan. Aan zo’n verbod zou bijvoorbeeld het creëren van een rustdag in algemene zin ten grondslag kunnen liggen. De Winkeltijdenwet staat niet in de weg: afwegingen omtrent de wenselijkheid van koopzondagen worden blijkens de wet geheel aan gemeentebesturen overgelaten. Op gemeentelijk niveau mag dus worden beslist dat arbeid – in de zin van het open zijn van de winkels – wordt verboden; weliswaar niet ter bevordering van de zondagsrust in de zin van de Zondagswet, maar wel ter bescherming van de belangen van lokale bewoners.”

Onderzoek naar de feitelijke werking van de Zondagswet¹⁸

Door middel van een enquêteonderzoek onder ambtenaren en burgemeesters is onderzocht hoe vaak de Zondagswet de afgelopen jaren is toegepast en hoe burgemeesters over de Zondagswet oordelen. Uit de vragenlijst onder ambtenaren blijkt dat 45% van de gemeenten nooit gebruikmaakt van de bepalingen in de Zondagswet. 55% van de gemeenten doet dat

¹⁷ VU: “Juridische en grondwettelijke aspecten van de Zondagswet
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/26/juridische-en-grondrechtelijke-aspecten-van-de-zondagswet>

¹⁸ Necker van Naam: ‘Onderzoek naar de feitelijke werking van de Zondagswet.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/09/01/onderzoek-naar-de-feitelijke-werking-van-de-zondagswet>

wel. In de periode 2011-2014 is volgens de onderzoekers 844 keer een ontheffing verleend op grond van artikel 3, derde lid, van de Zondagswet. Op grond van artikel 4, derde lid, van de Zondagswet is 765 keer een ontheffing verleend. De onderzoekers constateren dat ontheffingen voor de Zondagswet vaker worden verleend dan aangevraagd; zij concluderen hieruit dat ontheffingen vermoedelijk vaak automatisch worden verleend, op het moment dat er ontheffing wordt aangevraagd op grond van andere wet- en regelgeving.

Daarnaast is via een uitvraag onder alle burgemeesters onderzocht wat burgemeesters vinden van de Zondagswet en de eventuele intrekking ervan. Hieruit blijkt dat burgemeesters in hoge mate verdeeld zijn over de vraag of het goed is om de Zondagswet in te trekken. 39% is het hier (helemaal) mee eens, terwijl 31% het hier (helemaal) mee oneens is. 29% heeft geen mening. Een kleine meerderheid is tevreden over de bevoegdheden van de burgemeester op grond van de Zondagswet; 37% van de burgemeesters is het eens met de stelling dat cruciale bevoegdheden vervallen op het moment dat de Zondagswet zou worden ingetrokken.

Motie Schouw en Taverne

Bij de behandeling van de begroting 2013 van het Ministerie van BZK is door de Kamerleden Schouw en Taverne een motie ingediend om de Zondagswet in te trekken.¹⁹ Deze motie was aanleiding voor het laten uitvoeren van onderzoek naar hoe de Zondagswet in de praktijk functioneert.

Op basis van de uitkomsten van bovenvermelde onderzoeken en een bespreking van deze onderzoeken met burgemeesters, heeft minister Plasterk van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) geconstateerd dat er geen problemen zijn gesignaleerd bij de uitvoering van de Zondagswet in de praktijk. Ook heeft hij bij brief van 26 oktober 2015 aangegeven dat de conclusie gerechtvaardigd is dat aan intrekking van de Zondagswet geen prioriteit moet worden toegekend.²⁰

Actuele situatie

Een ruime meerderheid in de Kamer bleef echter voor afschaffing van de wet. De minister van BZK heeft in het voorjaar van 2016 een voorstel ingediend voor de afschaffing van de wet. Op 8 juli 2016 werd bekend dat de ministerraad heeft ingestemd het wetsvoorstel voor advies aan de Raad van State te zenden. De belangrijkste elementen uit het wetsvoorstel waarmee de Zondagswet wordt ingetrokken, zijn als volgt:

- Gemeenten krijgen daarmee de ruimte om zelf te bepalen hoe zij omgaan met de openbare rust op zondag. Zij kunnen naar eigen inzicht al dan niet regels stellen.
- Sportbeoefening en ontspanning op zondag mogen gemeenten met het oog op de zondagsrust echter niet verbieden²¹.

Dat voorstel is in juli 2016 ter advisering aangeboden aan de Raad van State.

3.3 De Arbeidstijdenwet

Werknemers zijn in principe niet verplicht om te werken op zondag (artikel 5:4 lid 1 van de Arbeidstijdenwet), tenzij de aard van het werk of de bedrijfsomstandigheden het werken op

¹⁹ Kamerstukken II 2012/13, 33 400 VII, nr. 23.

²⁰ Kamerstukken II 2015/16, 34 300 VII, nr. 10.

²¹ <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2016/07/08/gemeenten-mogen-voortaan-zelf-bepalen-hoe-zondagsrust-wordt-gewaarborgd>

zondag noodzakelijk maken. Hierover dienen afspraken te worden gemaakt die tevens worden vastgelegd in een cao of met een ondernemingsraad. In de cao zijn tevens afspraken vastgelegd over een toeslag voor zondagswerk.

Of er sprake is van de noodzaak om op zondag arbeid te verrichten vanwege de aard van de arbeid of vanwege bedrijfsomstandigheden laat de Arbeidstijdenwet over aan de beoordeling van sociale partners. Dit kan dus bij cao worden afgesproken of met een ondernemingsraad. Bij onenigheid kan de kwestie ter toetsing aan de kantonrechter worden voorgelegd.

Wanneer er op zondag wordt gewerkt dan geldt de norm dat werknemers recht hebben op tenminste dertien vrije zondagen per jaar. Van deze norm kan door een collectieve afspraak worden afgeweken. Echter, in dat geval heeft de individuele werknemer ten alle tijden het recht om te weigeren om meer dan 40 zondagen te werken.

Voor werknemers, die op grond van godsdienstige of levensbeschouwelijke overwegingen de wekelijkse rustdag op een andere dag dan de zondag vieren, gelden dezelfde voorschriften uit de wet over de zondag voor die dag. Deze werknemers moeten daarvoor een schriftelijk verzoek bij de werkgever hebben ingediend.

Analyse collectieve arbeidsovereenkomsten

Namens de werknemers in de sector hebben FNV, CNV, De Unie en AVV collectieve arbeidsovereenkomsten (cao's) afgesloten. Hierbij moet worden opgemerkt dat vanwege verschil van inzicht met betrekking tot de zondagtoeslag niet elke bond iedere cao heeft gesloten. We hebben diverse cao's nader geanalyseerd om afwijkingen ten opzichte van de arbeidstijdenwet in kaart te brengen. Onze bevindingen hebben wij weergegeven in onderstaande tabel. In deze tabel is per branche minimaal één cao opgenomen. Met uitzondering van de cao 'Gespecialiseerde detailhandel Bloemen en Planten' en de cao 'Leisure dagrecreatie en dagattractiebedrijf' is in alle overige geanalyseerde cao's een arbeidsverbod opgenomen of wordt aangegeven dat zondagsarbeid vrijwillig is. In ongeveer een kwart van de geanalyseerde cao's wordt tevens een uitzondering op het arbeidsverbod vermeld. Uit de analyse blijkt dat het merendeel van de cao's niet afwijkt van de zondagsbepaling. Tot slot betreft de zondagtoeslag in de meeste cao's 100%.

Tabel 1 Overzicht cao's

Uitgangspunt	Arbeids- verbod	Uitzondering op arbeids- verbod 1	Uitzondering op arbeids- verbod 2	Zondags- bepaling	Zondag- toeslag
Arbeidstijden- wet	Op zondag wordt geen arbeid verricht.	Tenzij uit de aard van de arbeid voortvloeit en afgesproken in individuele of collectieve arbeids- overeenkomst.	Tenzij de bedrijfs- omstandig- heden dit noodzakelijk maken en het medezeggen- schapsorgaan daarmee instemt, en de betrokken werknemer daar per geval mee instemt.	In geval van arbeid op zondag tenminste 13 vrije zondagen per 52 weken. Bij collectieve regeling kan hiervan worden afgeweken.	-
Fashion, Sport en Lifestyle (2015-2016)	Werken op zon- en feestdagen gebeurt op vrijwillige basis.				50%
Gespeciali- seerde detailhandel in Bloemen en Planten (2015- 2017)	De werkgever geeft in het jaargesprek aan of hij verwacht dat de winkel in het komende tijdvak van 1 januari tot en met 31 december op zondagen open gaat en zo ja, op hoeveel zondagen hij als werkgever zou willen dat de werknemer komt werken. Het is niet verplicht om op zondag te werken.				Op basis van het aantal zondagen wordt een flexibele vergoeding toegekend. Voor werknemers in winkels op luchthavens en stations geldt een toeslag van 50%.

Leisure dagattractie-bedrijf (2015-2016)	De werknemer die in de regel op zondag werkt en op een zondag niet ingeroosterd wil worden, kan dat bij zijn werkgever aanvragen.	De aard van de arbeid in het dagattractiebedrijf brengt met zich mee dat ook op zondag werkzaamheden verricht moeten worden. Indien een werknemer op een zondag wordt ingeroosterd, wordt hij geacht op die zondag werkzaamheden te verrichten.	In afwijking van artikel 5:6 lid 3 van de Arbeidstijden-wet geldt er geen minimum aantal zondagen in elke periode van 52 weken waarop geen arbeid wordt verricht.	Geen
Cao Drogisterij-branch (2015-2016)	Op zondagen en erkende feestdagen wordt niet gewerkt.	Er kan op deze dagen wel gewerkt worden als bijzondere omstandigheden dat noodzakelijk maken en als de betreffende wettelijke bepalingen zich daartegen niet verzetten. Een werknemer kan niet verplicht worden tot het werken op zondagen en erkende christelijke feestdagen.		100%
Leisure dagrecreatie (2015-2016)	Op jaarbasis heeft de werknemer recht op 17 maal per jaar een vrij weekend, waaronder wordt verstaan een vrije zaterdag en zondag of een vrije zondag en maandag, of een vrije vrijdag en zaterdag.			Geen
Motorvoertuigen en tweewieler-bedrijf (2012-2014)	Indien een werknemer verklaart gewetensbezwaren te hebben tegen arbeid op zondagen, algemeen erkende christelijke feestdagen, rooms-katholieke feestdagen welke ter plaatse algemeen als zondagen worden gevierd, of Goede Vrijdag, kan hij tot die arbeid niet worden verplicht.			85%
Consumenten-electronica (2015-2016)	In de regel wordt er niet gewerkt op zondagen en andere erkende, christelijke feestdagen. Als dit toch gebeurt en een werknemer gewetensbezwaren heeft tegen het werken op dergelijke dagen, dan is hij niet verplicht op deze dagen te werken.			100%
Dierspeciaalzaken (2014-2015)	Werken op zondag gebeurt op vrijwillige basis.			100%
Tuincentra (2012-2014)	Werken op zon- en feestdagen gebeurt op vrijwillige basis.			100%
Levensmiddelenbedrijf (2013-2017)	Op zon- en feestdagen wordt geen arbeid verricht.	Tenzij bijzondere omstandigheden zulks noodzakelijk maken en de desbetreffende wettelijke bepalingen zich daartegen niet verzetten.		100%
Cao Wonen (2010)	Werken op zon- en feestdagen gebeurt op vrijwillige basis.			100%

Hoofdstuk 4

De keuzes van gemeenten ten aanzien van de Winkeltijdenwet

4.1 Aanpak: een analyse van alle gemeentelijke verordeningen en uitzetten van een enquête

Om inzicht te krijgen of gemeenten gebruikgemaakt hebben van de verruimde mogelijkheden om vrijstelling of ontheffing te verlenen van de verboden uit de gewijzigde Winkeltijdenwet, hebben wij de Winkeltijdenverordeningen van 97% van de gemeenten verzameld en geanalyseerd.²² Daarnaast hebben wij een enquête uitgezet onder alle gemeenten en hebben we aanvullend acht verdiepende interviews gehouden met gemeenten.

In deze paragraaf beschrijven wij de aanpak die wij hebben gehanteerd voor de verordeningsanalyse, de enquête en de interviews.

Voor de **verordeningsanalyse** zijn wij als volgt te werk gegaan:

1. Vertrekpunt bij deze analyse is de lijst met de gemeentelijke indeling per 1 januari 2016 van het CBS (CBS Statline 2016).
2. Vervolgens hebben wij gebruikgemaakt van de website overheid.nl, waarop het merendeel van de gemeentelijke Winkeltijdenverordeningen toegankelijk is. Voor zover dit niet het geval was, hebben wij de verordening via de website van de betreffende gemeente achterhaald.
3. Bij de analyse van de verordeningen hebben wij de volgende uitgangspunten gehanteerd:
 - a. Omdat oude niet meer van kracht zijnde verordeningen van gemeenten meestal niet beschikbaar waren, zijn wij ervan uitgegaan dat gemeenten waarvan de verordening na 1 juli 2013 (de ingangsdatum van de gewijzigde Winkeltijdenwet) van kracht is geworden, hun winkeltijden hebben aangepast. Bij een ingangsdatum van de Winkeltijdenverordening vóór 1 juli 2013 zijn wij ervan uitgegaan dat de gemeente de winkeltijden niet heeft aangepast op basis van de vernieuwde Winkeltijdenwet.
 - b. In de verordening hebben wij gekeken of en in welke mate de gemeente een ontheffing biedt voor de verboden in artikel 2²³ van de gewijzigde Winkeltijdenwet. Hierbij hebben wij de in volgende tabel genoemde ordening gehanteerd:

²² Voor dertien gemeenten was de verordening op 1 juni 2016 niet voor handen op www.overheid.nl of op de gemeentelijke website.

²³ Dit zijn het verbod op openstelling van een winkel (lid 1) of verkoop van goederen aan particulieren in de uitoefening van een bedrijf anders dan een winkel (lid 2); op zondag (lid 1a); op Nieuwjaarsdag, op Goede Vrijdag na 19 uur, op Tweede Paasdag, op Hemelvaartsdag, op Tweede Pinksterdag, op 24 december na 19 uur, op Eerste en Tweede Kerstdag en op 4 mei na 19 uur (lid 1b) en op werkdagen voor 6 uur en na 22 uur (lid 1c).

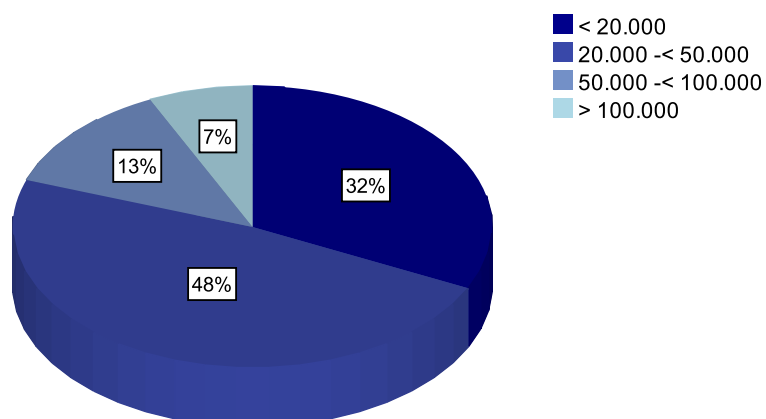
Tabel 2 Ordening type ontheffing

Ontheffing	Beschrijving
Volledig	Alle winkels en bedrijven zijn ontheven van verboden, zonder uitzonderingen.
Zeer ruim	Alle winkels en bedrijven zijn ontheven van verboden, maar in tijdsbestek kleiner dan tussen 6:00 en 22:00 uur of op beperkt aantal feestdagen.
Gedeeltelijk	Ontheffing beperkt tot een aantal (zon-/feest)dagen per jaar, branches, periodes of kernen/gebieden.
Zeer beperkt	Ontheffing niet groter of zelfs kleiner dan toegestaan onder oude wet.
Geen	Geen vrijstelling van verboden nieuwe wet.

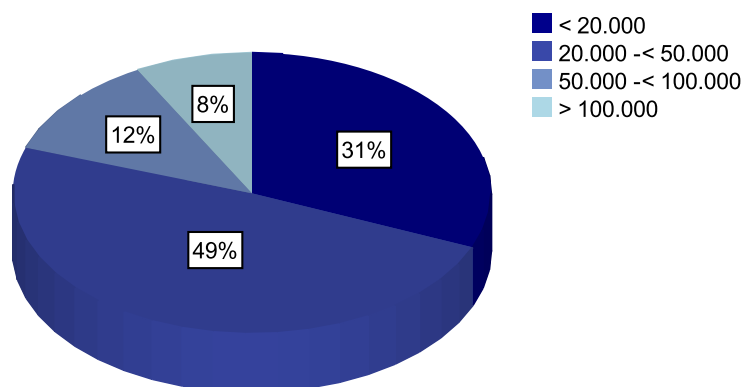
4. De categorieën “gedeeltelijk” en “zeer beperkt” hebben we verder geanalyseerd en we hebben beschreven welke beperkingen van toepassing zijn.
5. De resultaten van de analyse zijn opgenomen in een database.
6. Deze database hebben wij vervolgens gebruikt om diverse analyses uit te voeren en bijbehorende resultaten te presenteren. Deze resultaten worden hieronder toegelicht.

Voor de **online enquête** onder gemeenten hebben we een vragenlijst opgesteld, waarin onder meer is gevraagd naar de belangenafweging die zij hebben gemaakt bij de besluitvorming omtrent de winkeltijden en naar de betrokkenheid van stakeholders. De vragenlijst is opgenomen in bijlage 2. In totaal hebben 200 van de 390 gemeenten de vragenlijst ingevuld. In onderstaande figuur is een uitsplitsing naar gemeentegrootte weergegeven. Hieruit blijkt dat een ruime meerderheid van de respondenten bestaat uit gemeenten tot 50.000 inwoners. Dit komt overeen met de landelijke verdeling naar gemeentegrootte.

Figuur 4 Verdeling deelnemende gemeenten naar gemeentegrootte

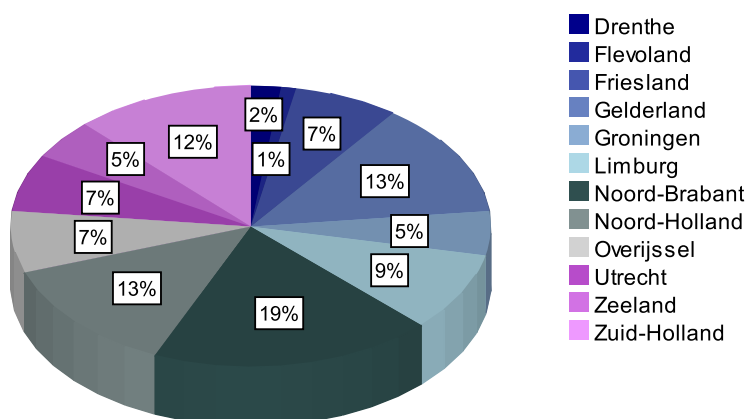


Figuur 5 Landelijke verdeling naar gemeentegrootte

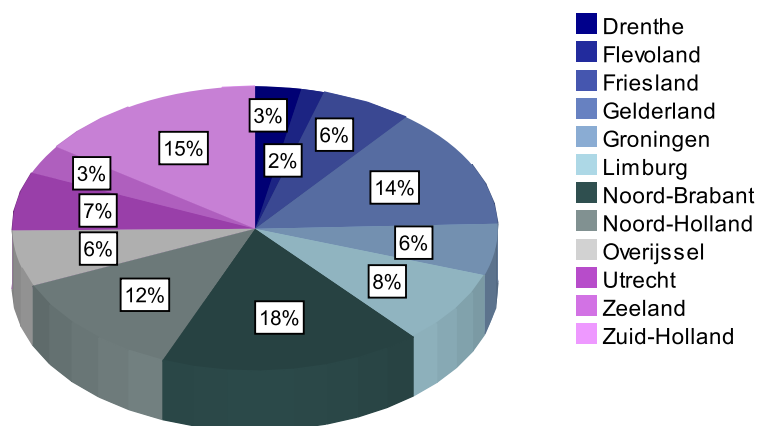


Daarnaast hebben we gekeken naar de verdeling van de deelnemende gemeenten naar geografische ligging. In onderstaande figuur is het percentage respondenten per provincie weergegeven. Dit komt overeen met de landelijke spreiding van gemeenten over de provincies.

Figuur 6 Verdeling deelnemende gemeenten per provincie

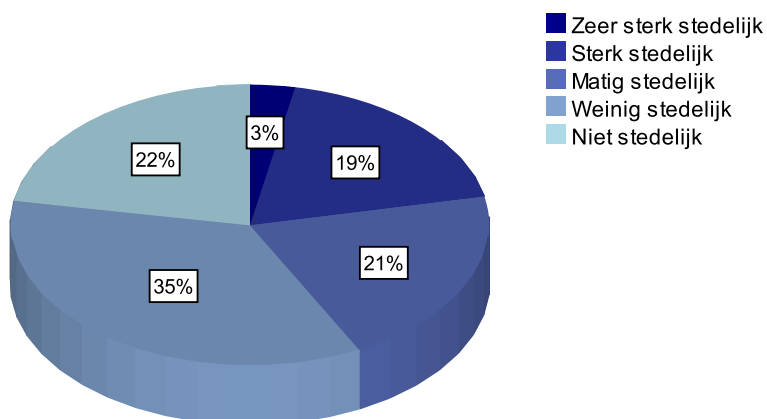


Figuur 7 Landelijke verdeling gemeenten per provincie

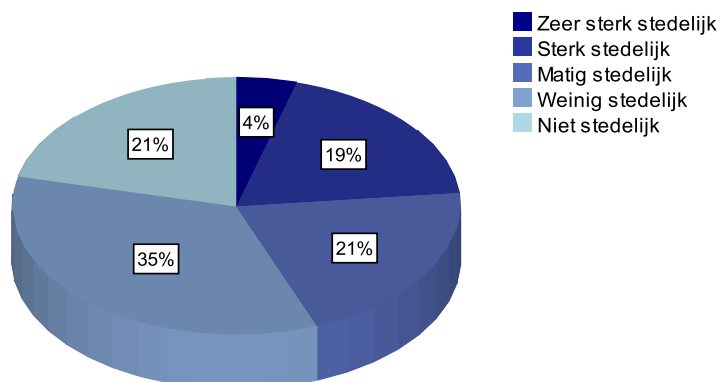


Het merendeel van de gemeenten is gelegen in het landelijk gebied en 22% van de gemeenten heeft een (zeer) sterk stedelijk karakter. Dit komt overeen met het landelijk beeld.

Figuur 8 Verdeling deelnemende gemeenten op basis van stedelijkheid



Figuur 9 Landelijke verdeling gemeenten op basis van stedelijkheid



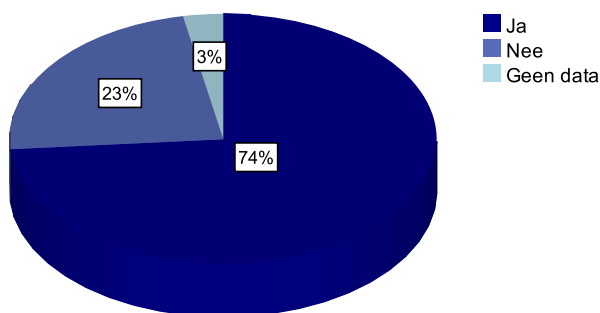
Geconcludeerd kan worden dat de steekproef, zowel qua gemeentegrootte, geografische spreiding als mate van stedelijkheid overeenkomt met het landelijk beeld. Daarmee is de steekproef een goede afspiegeling van de gemeenten in Nederland.

In de **interviews** met gemeenten zijn we in gesprek gegaan over de belangrijkste bevindingen uit de verordeningsanalyse en de online enquête en zijn we onder meer in gesprek gegaan over hun ervaringen met de wijziging van de gemeentelijke verordening. De resultaten van de interviews zijn indicatief en zijn waar relevant ter aanvulling opgenomen in dit hoofdstuk.

4.2 Aanpassing van de verordening en gehanteerde beperkingen

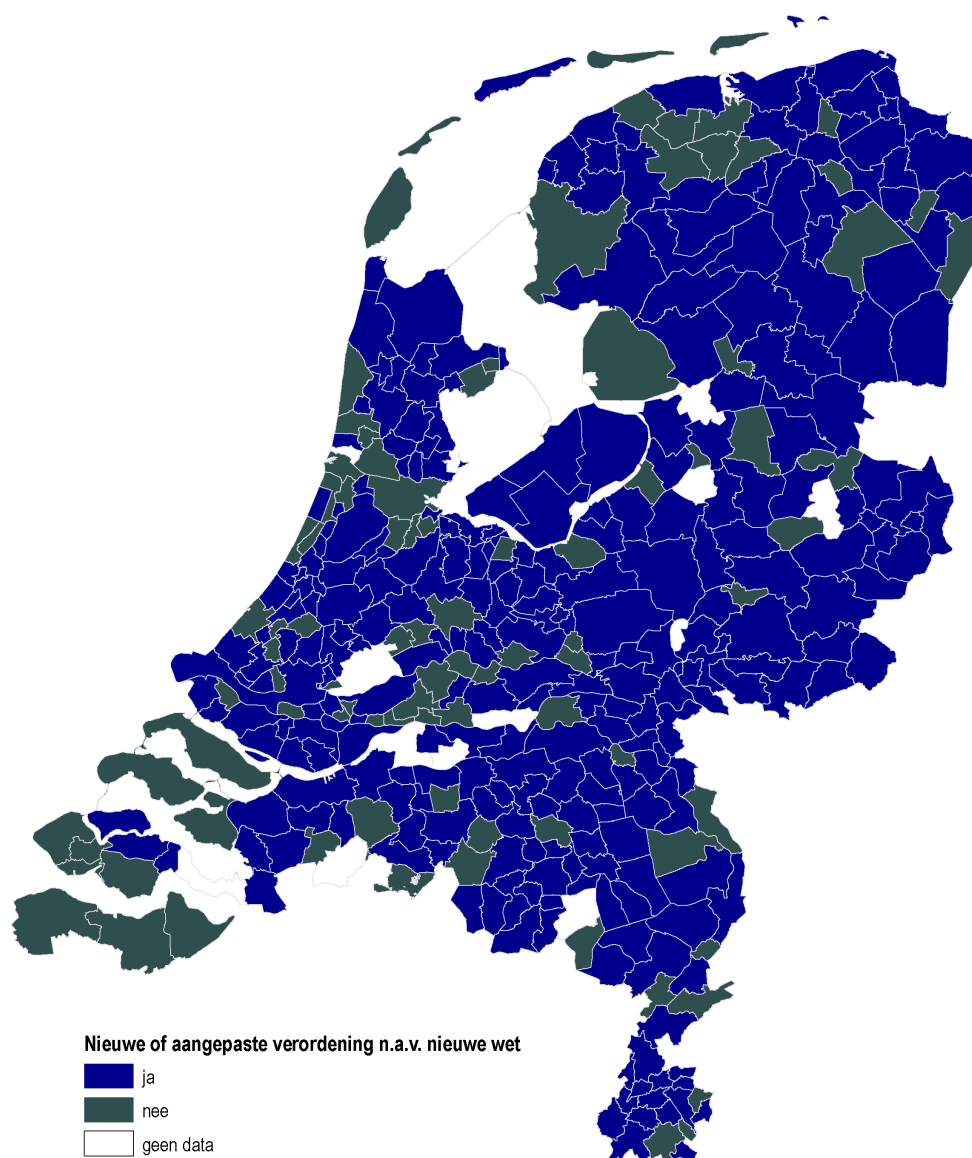
Een ruime meerderheid van 74% van de onderzochte gemeenten heeft hun Winkeltijdenverordening aangepast op basis van de nieuwe wet.

Figuur 10 Aanpassing Winkeltijdenverordening aantallen (Bron: verordeningsanalyse: N=377)



Uit een analyse naar de geografische ligging van gemeenten die hun verordening hebben aangepast blijkt dat er wel verschillen zijn per gebied. Het valt op dat veel gemeenten in Zeeland hun verordening niet hebben aangepast. Hetzelfde geldt voor de Waddeneilanden, met uitzondering van de gemeente Terschelling.

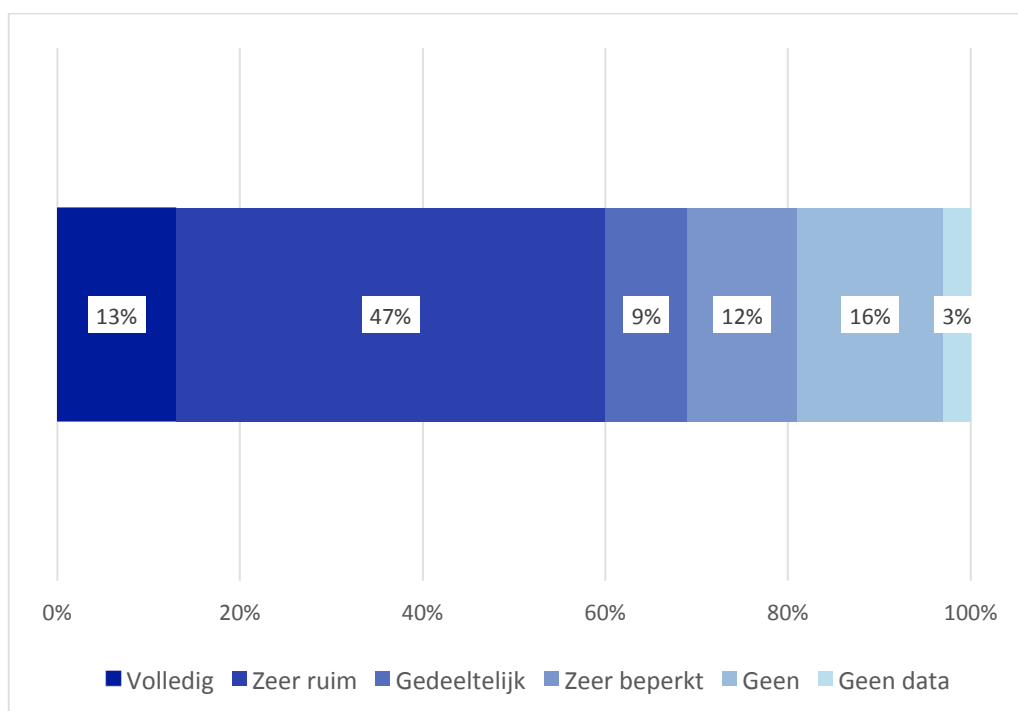
Figuur 11 Geografische spreiding gemeenten aanpassing verordening (Bron: verordeningsanalyse; N=377)



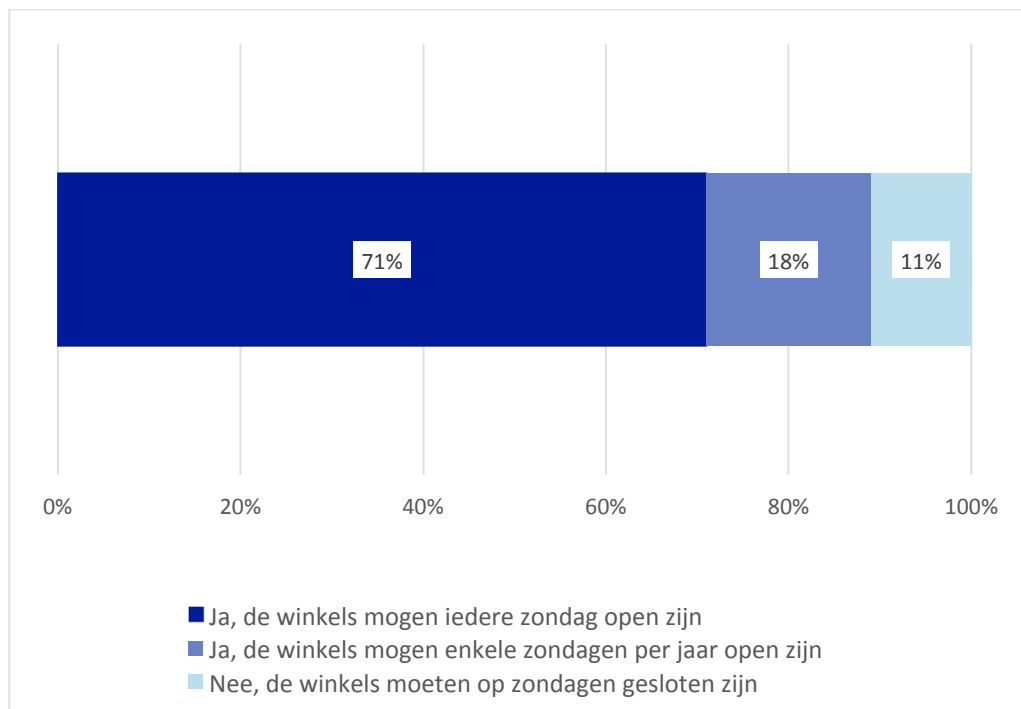
Soort ontheffing

Een meerderheid van de gemeenten heeft gekozen voor een ruime openstelling op zondagen in de vorm van een algemene ontheffing; uit de verordeningsanalyse blijkt dat 60% van de gemeenten hiervoor heeft gekozen. Dit percentage wijkt af van het percentage gemeenten dat in de enquête aangeeft dat winkels alle zondagen open mogen zijn. Dat is namelijk 71%. Een mogelijke verklaring hiervoor is de oververtegenwoordiging in de steekproef van gemeenten uit het zuiden van het land, dat de verordening van de gemeente niet goed gepubliceerd is of dat de vragenlijst niet correct is ingevuld door de betreffende ambtenaar. Naast een algemene ontheffing van de verboden uit de Winkeltijdenwet, biedt 82% van de gemeenten winkels de mogelijkheid een individuele ontheffing aan te vragen.

Figuur 12 Percentage en aantallen gemeenten per soort ontheffing (Bron: verordeningsanalyse; N=377)



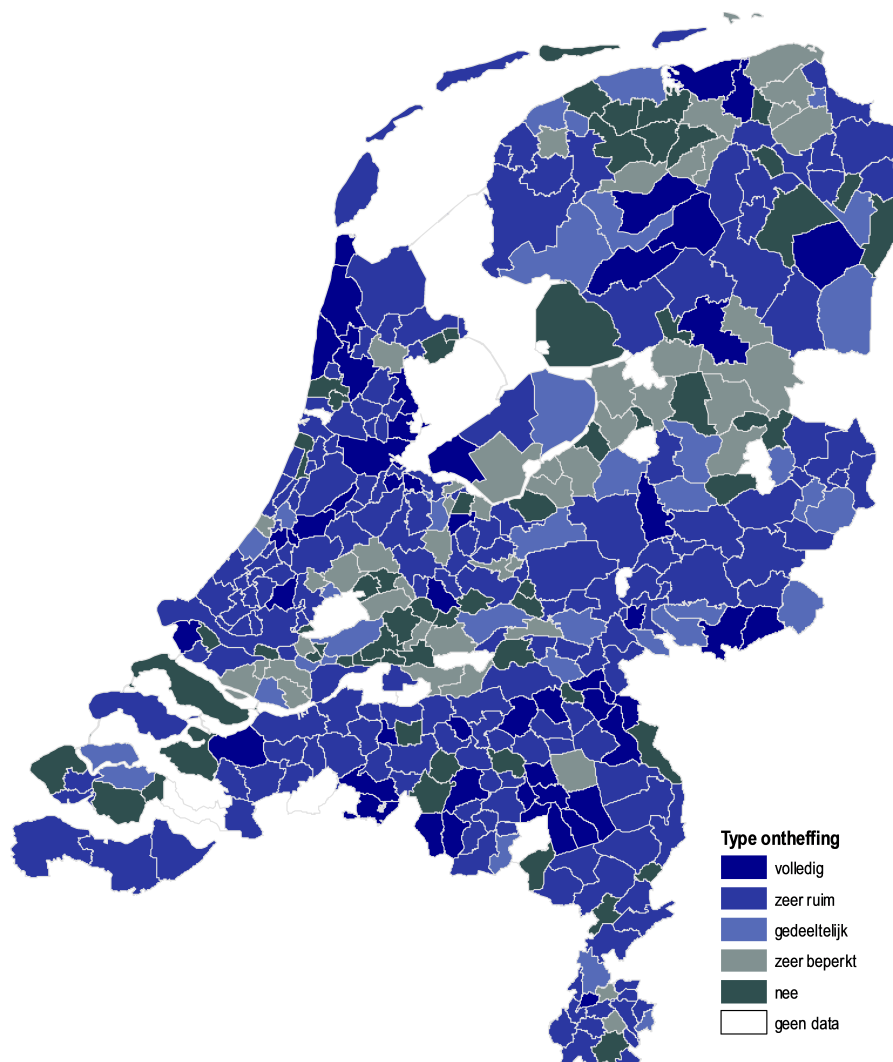
Figuur 13 Percentage gemeenten per soort openstelling winkels op zondag (Bron: enquête; N=200)



Ook met betrekking tot het soort ontheffing is het interessant om te kijken naar de geografische spreiding. In de volgende figuur is deze spreiding weergegeven. Uit deze figuur blijkt dat gemeenten op de zogeheten Biblebelt (die loopt van de Zeeuwse eilanden, Goeree-Overflakkee via het rivierengebied, door de Gelderse Vallei en de Veluwe naar Overijssel) geen, zeer beperkt of een gedeeltelijke ontheffing bieden. Dit betekent dat in deze gemeenten de winkels op zon- en feestdagen en tijdens nachturen standaard gesloten zijn en dat in sommige gevallen slechts een beperkt aantal koopzondagen per jaar worden aangewezen. Het gaat in deze gevallen om een aantal gemeenten in Zeeland en Utrecht. De gemeenten in Zeeland kiezen voor een iets ruimer winkeltijdenbeleid.

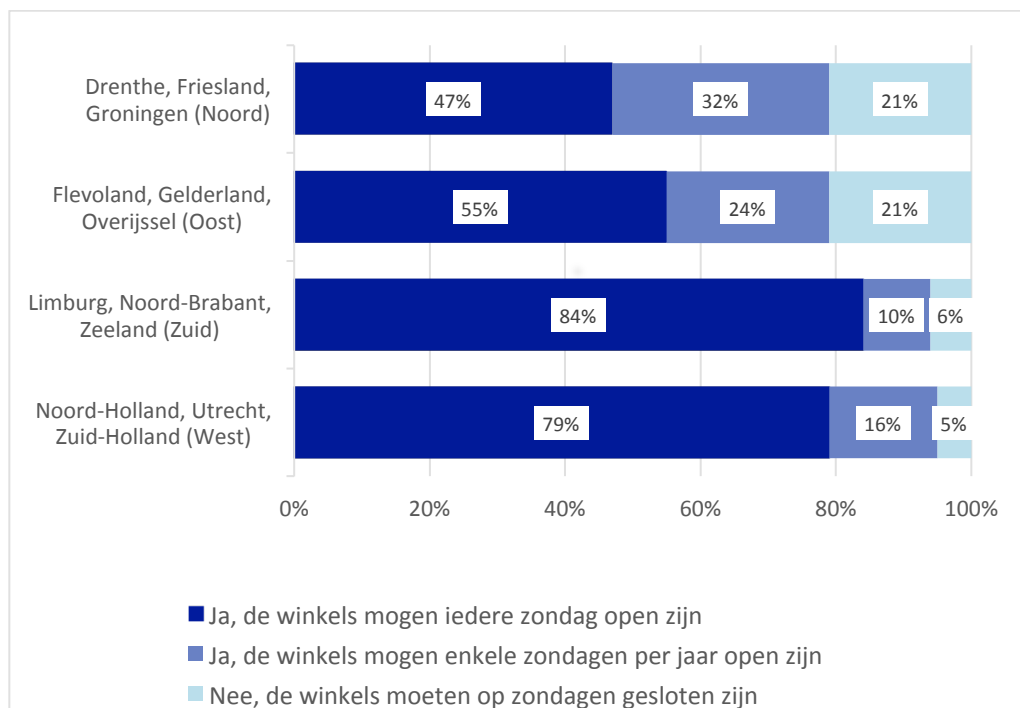
Figuur 14

Geografische spreiding gemeenten naar type ontheffing (Bron: verordeningsanalyse; N=377)



Bij uitsplitsing van de enquêteresultaten naar landsdeel blijkt dat in gemeenten in het westen en zuiden van het land winkels veel vaker op zondag open mogen zijn.

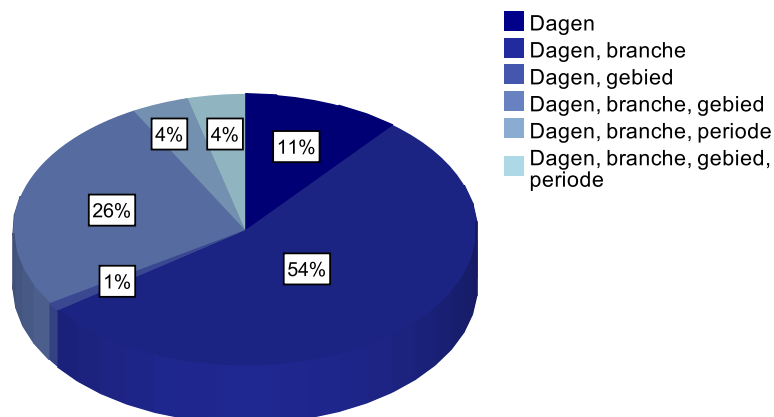
Figuur 15 Percentage gemeenten per soort openstelling winkels op zondag per landsdeel
(Bron: enquête; N=200)



Gehanteerde beperkingen

Gemeenten die beperkingen hanteren doen dat in de vorm van beperkingen in het aantal zondagen en/of feestdagen per jaar dat winkels open mogen zijn, ontheffingen aan bepaalde branches, voor bepaalde periodes of voor bepaalde kernen/gebieden. Uit de volgende figuur blijkt dat de meeste gemeenten kiezen voor een beperking in het aantal dagen (dus minder dan 52 zondagen per jaar) in combinatie met een beperking in branche (bijvoorbeeld alleen supermarkten mogen iedere zondag open zijn). Daarnaast kiezen relatief veel gemeenten ervoor om een beperkt gebied aan te wijzen waar winkels op zon- en feestdagen open mogen zijn (bijvoorbeeld alleen in het centrum of op een woonboulevard). Tot slot is er een aantal gemeenten dat alleen het aantal koopzondagen/feestdagen beperkt.

Figuur 16 Uitsplitsing ontheffingscategorieën gedeeltelijk en zeer beperkt
(Bron: verordeningsanalyse; N=83)



Burgers, winkeliers en andere stakeholders kunnen tenslotte bezwaar aantekenen of in beroep gaan tegen het besluit van een gemeente aangaande de winkeltijden. Uit de enquête blijkt dat het merendeel (98%) van de gemeenten bezwaar- of beroepsschriften heeft ontvangen, echter het gaat dan om tien of minder bezwaar- of beroepsschriften. Van deze bezwaar- of beroepsschriften wordt in 98% van de gemeenten 5% of minder gegrond verklaard. Bezwaar- of beroepsschriften leiden vrijwel nooit tot aanpassing van het beleid.

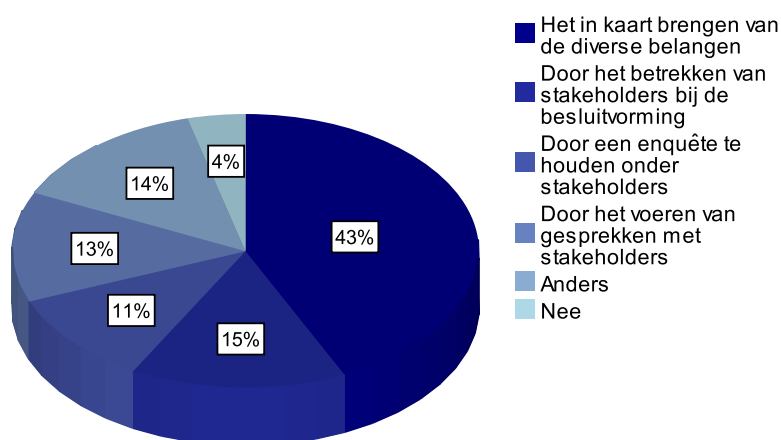
4.3 Belangenafweging bij besluitvorming omtrent de winkeltijden en communicatie over beleid

Een ruime meerderheid van 86% van de gemeenten heeft een integrale belangenafweging gemaakt bij het bepalen van het winkeltijdenbeleid. 40% van de gemeenten heeft hiervoor de VNG-leidraad gebruikt. Deze leidraad is door de VNG opgesteld om gemeenten concrete handvatten te bieden om belangen van verschillende partijen goed af te wegen en mee te nemen in de besluitvorming. Van de gemeenten die de VNG-leidraad gebruiken, heeft het merendeel deze toegepast door het in kaart brengen van diverse belangen. De gemeenten die voor de optie “anders, namelijk” hebben gekozen, geven aan de VNG-leidraad voor meerdere doeleinden te hebben gebruikt.

Uit de interviews en uit de toelichting die gemeenten konden geven bij de vragenlijst blijkt dat wijziging van de Winkeltijdenverordening vaak een forse politieke discussie met zich meebrengt. Religieuze aspecten spelen daarbij een grote rol. Gemeenten passen om die reden een uitgebreide belangenafweging toe, waarbij het economisch belang in kaart wordt gebracht, het standpunt van de winkeliers en het standpunt van de inwoners. Veelal is gebruikgemaakt van een enquête onder winkeliers en inwoners. Vaak zijn er ook werkgroepen geformeerd en bijeenkomsten georganiseerd over de Winkeltijdenverordening. Ook hebben sommige gemeenten bepaald dat de gevolgen van de nieuwe Winkeltijdenverordening geëvalueerd moeten worden. Deze evaluaties vinden in de meeste gevallen dit jaar of volgend jaar plaats.

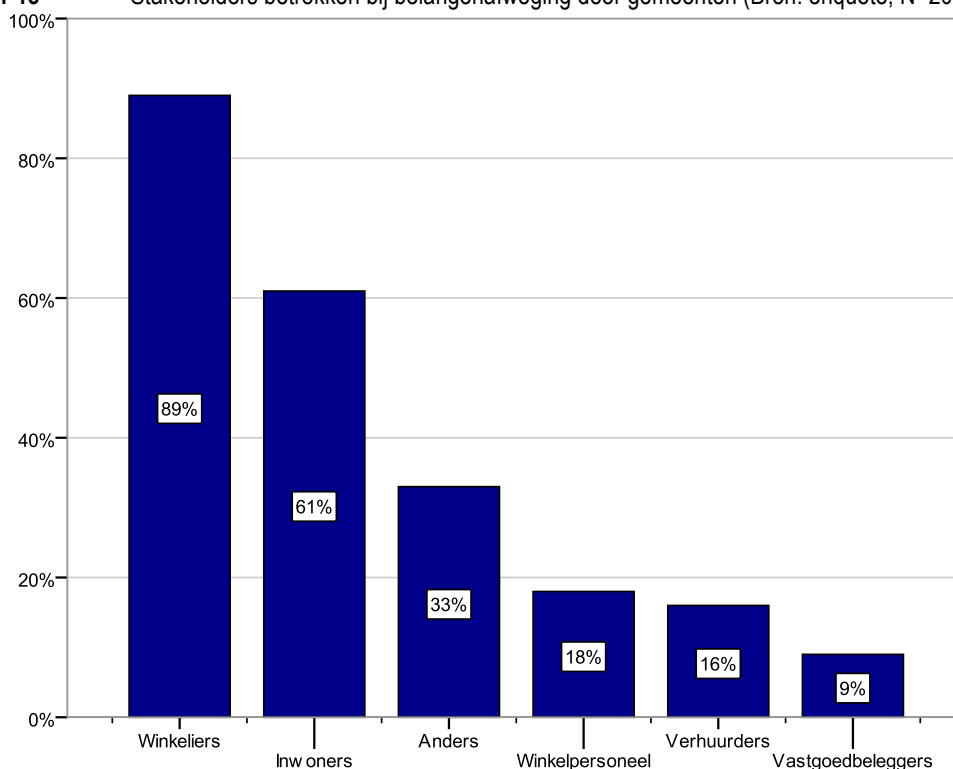
Figuur 17

Gebruik VNG-leidraad (Bron: enquête; N=79)



Het overgrote deel van de gemeenten heeft winkeliers en inwoners in de belangenafweging betrokken. Winkelpersoneel, verhuurders en vastgoedbeleggers zijn hierbij daarentegen een stuk minder betrokken. Andere stakeholders die worden betrokken bij de belangenafweging die vaker worden genoemd zijn kerkelijke organisaties en politiek/bestuur. Zo is bijvoorbeeld in een gemeente in het zuiden van het land het bisdom actief betrokken geweest bij een geformeerde werkgroep over de wijziging van de Winkeltijdenverordening. Bij het formuleren van beleid houdt 89% van de gemeenten rekening met de belangen van winkeliers.

Figuur 18 Stakeholders betrokken bij belangenafweging door gemeenten (Bron: enquête; N=200)



Communicatie over de winkeltijden vindt in het merendeel van de gemeenten plaats via een openbare verordening en via de gemeentelijke website. In de antwoordcategorie 'Anders' wordt de plaatselijke (huis-aan-huis)krant veel genoemd. Het betreft hier voornamelijk communicatie over de mogelijkheden die de gemeente biedt om op zondagen open te zijn. Winkeliersverenigingen kiezen er overigens zelf vaak voor om de openingstijden via een eigen website bekend te maken.

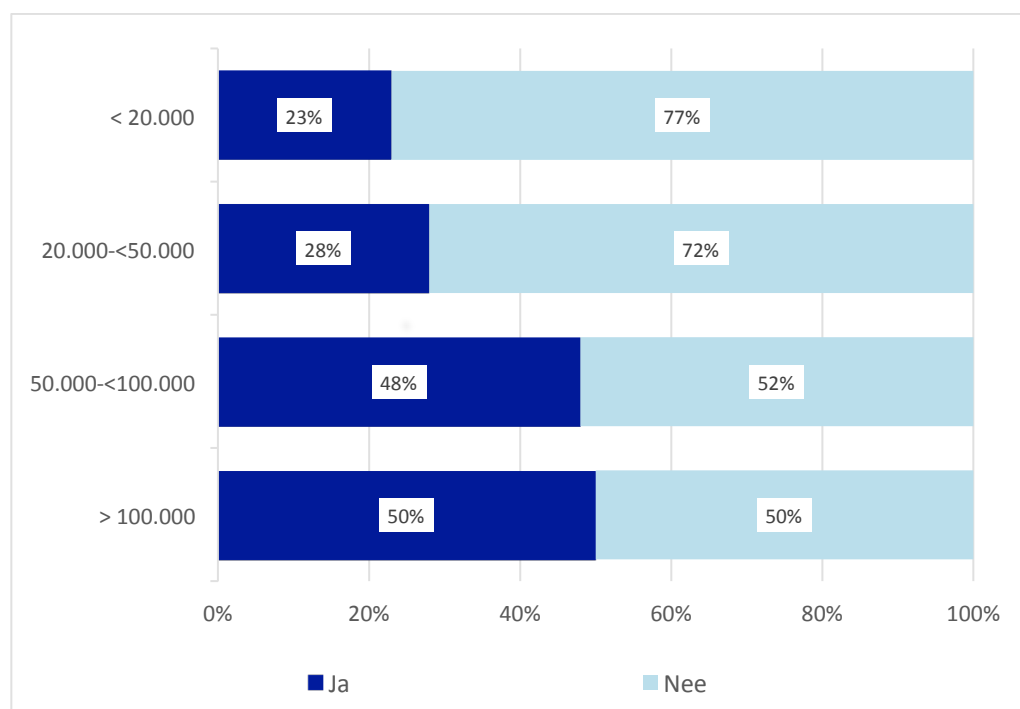
In de interviews kwam rond dit onderwerp soms naar voren dat in de praktijk niet van alle mogelijkheden gebruik wordt gemaakt; winkeliersverenigingen kiezen bijvoorbeeld zelf in overleg voor de eerste zondag van de maand. Het lukt echter in de praktijk vaak niet om winkeliersverenigingen op één lijn te krijgen als het gaat om openstelling op zondagen. Met name kleinere winkeliers kiezen ervoor om niet of niet op alle zondagen open te zijn, terwijl de landelijke ketens maximaal gebruikmaken van de mogelijkheden om op zondag open te zijn. Dit is verwarrend voor de consument en heeft volgens de geïnterviewden een negatieve invloed op de aantrekkingskracht van het betreffende winkelgebied.

4.4 Concurrentie van andere gemeenten

Uit de enquête blijkt dat gemeenten concurrentie ervaren van andere gemeenten. Hierbij zien we verschillen tussen gemeentegrootte. Een meerderheid van de gemeenten tot 50.000 inwoners ervaart **geen** concurrentie van andere gemeenten. Bij middelgrote en grote gemeenten is het beeld anders. Van hen ervaart ongeveer de helft concurrentie van andere gemeenten. De reden die gemeenten hiervoor noemen, is dat zij veel winkelend publiek van buiten de eigen gemeente trekken. Als de winkels in deze gemeenten niet of beperkt open zijn op zondagen, trekt het winkelend publiek naar andere gemeenten in de regio. In de interviews is aangegeven dat er over het algemeen voor de dagelijkse boodschappen veelal geen concurrentie is van andere gemeenten. Voor wat betreft het funshoppen ligt dat anders; consumenten kiezen dan voor een groter winkelgebied in een omliggende gemeente waar vrijwel alle winkels open zijn. De reisafstand speelt dan geen rol, omdat consumenten er een dagje uit van maken.

Op het gebied van concurrentie wordt ook de aanwezigheid van een outletcentrum in de omgeving genoemd, dat op zondag geopend is. Een outletcentrum trekt veel consumenten weg uit omliggende gemeenten.

Figuur 19 Percentage gemeenten dat concurrentie ervaart bij zondagopenstelling naar gemeentegrootte (Bron: enquête; N=200)



Hoofdstuk 5

Enquête onder winkeliers

5.1 Achtergrondkenmerken

In de sector Detailhandel is een enquête uitgezet met medewerking van Detailhandel Nederland en de daarin samenwerkende leden zoals Uneto-VNI, INretail, CBL en RND. In totaal hebben 497 respondenten de vragenlijst ingevuld. De volgende figuren geven inzicht in de achtergrondkenmerken van de respondenten.

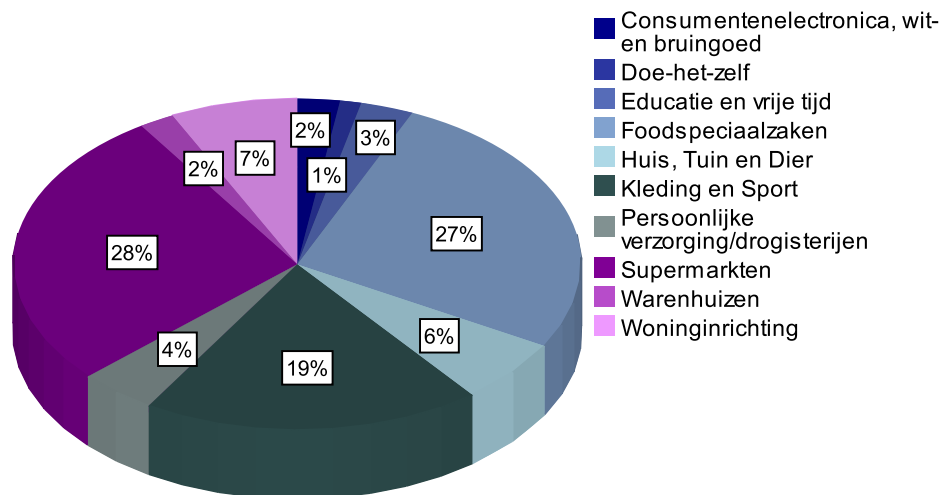
Grootte bedrijf

Circa 85% van de respondenten is MKB: 43% van de respondenten heeft minder dan vijf werknemers, 18% heeft zes tot 25 werknemers, 13% 26 tot 100 werknemers en 10% heeft geen werknemers. Daarnaast heeft 15% meer dan 100 werknemers. Het merendeel van de respondenten bestaat dus uit winkeliers met een relatief klein winkelbedrijf.

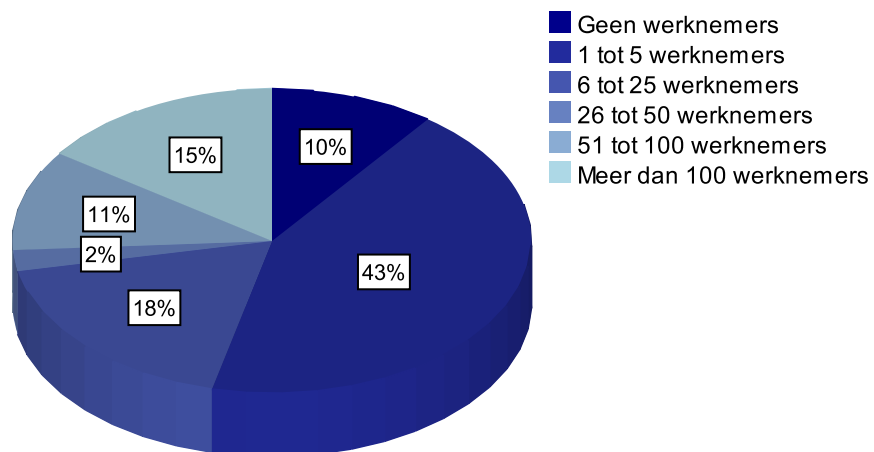
Branche

Circa de helft van de respondenten is actief in de zogenoemde non-food detailhandel. Van de respondenten heeft verder 28% namens een supermarkt deelgenomen aan de enquête, gevolgd door de branche foodspeciaalzaken (27%).

Figuur 20 Branche (N=497)



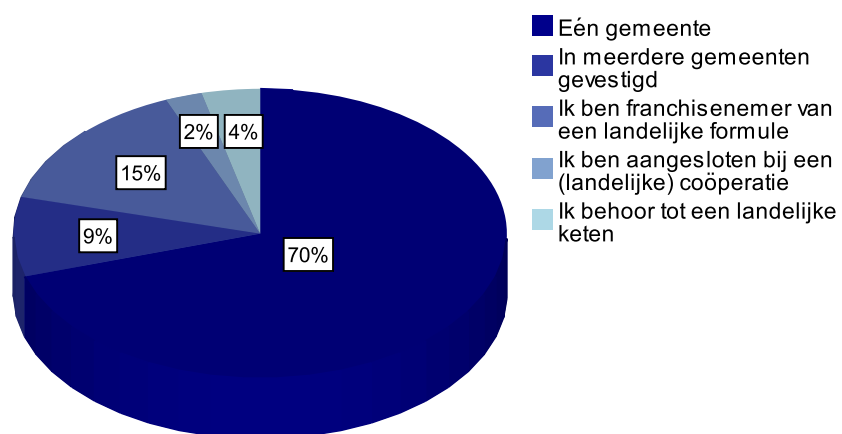
Figuur 21 Bedrijfsgrootte (N=497)



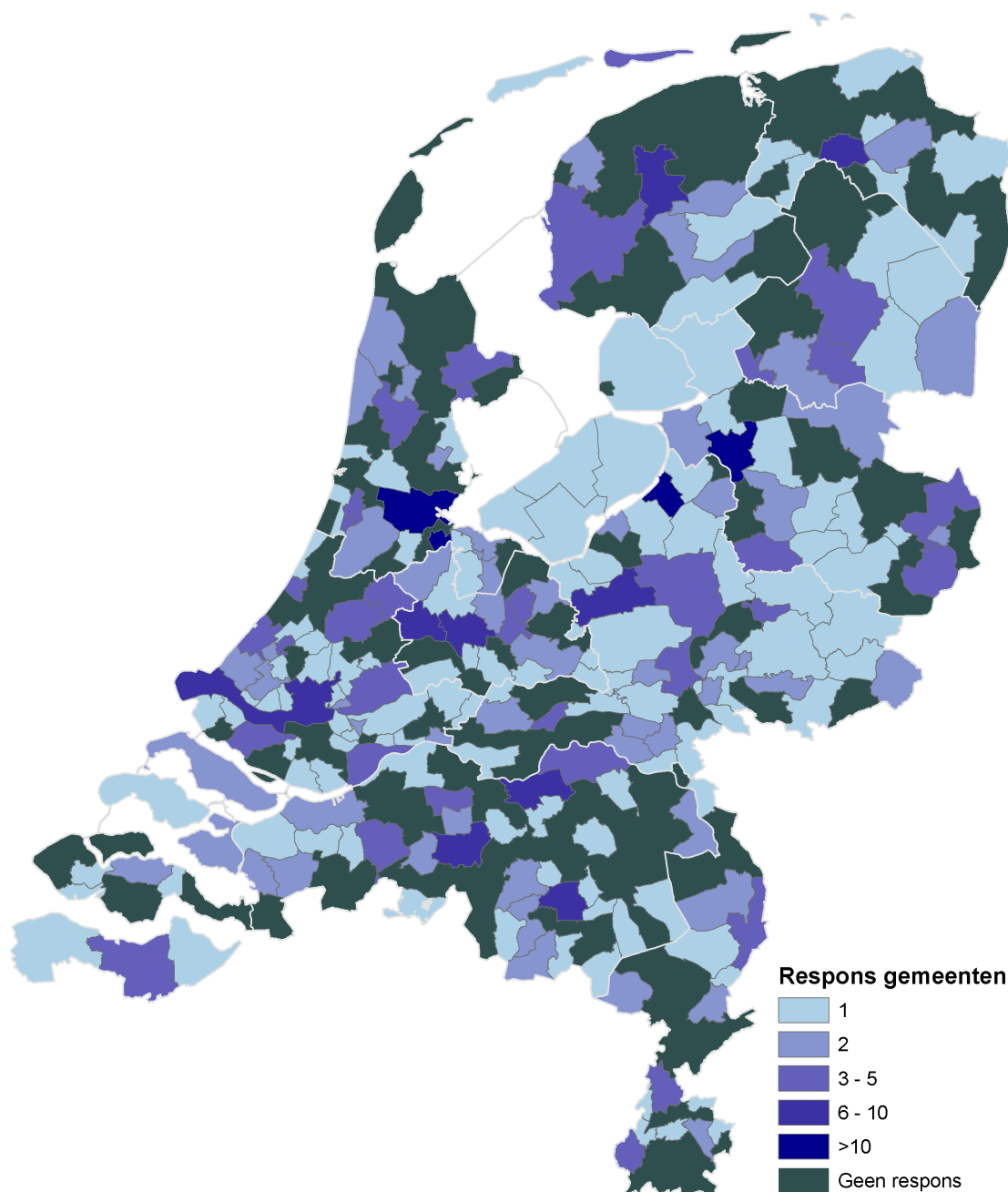
Gemeente en zelfstandigheid

Een meerderheid van de respondenten heeft één winkel. Deze respons wordt in figuur 23 per gemeente getoond. Daarnaast is 15% van de respondenten franchisenemer, behoort 4% tot een landelijke keten en is 2% aangesloten bij een (landelijke) coöperatie.

Figuur 22 Gemeente en zelfstandigheid (N=497)



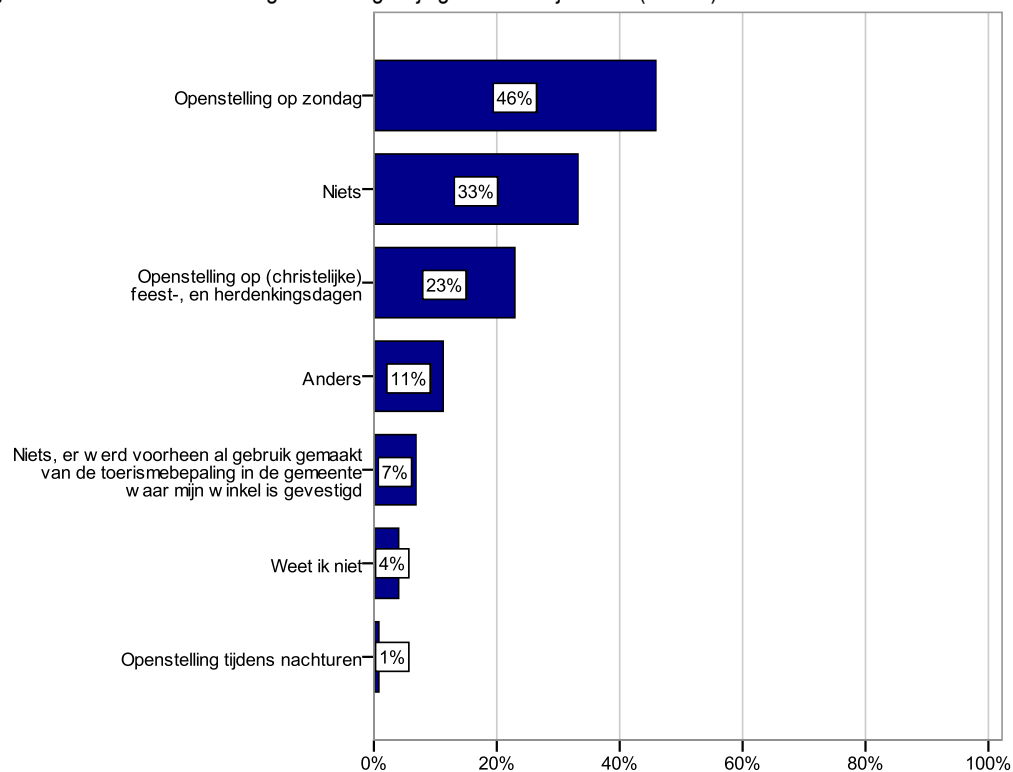
Figuur 23 Respons per gemeente (N=497)



5.2 Verandering sinds de gewijzigde Winkeltijdenwet

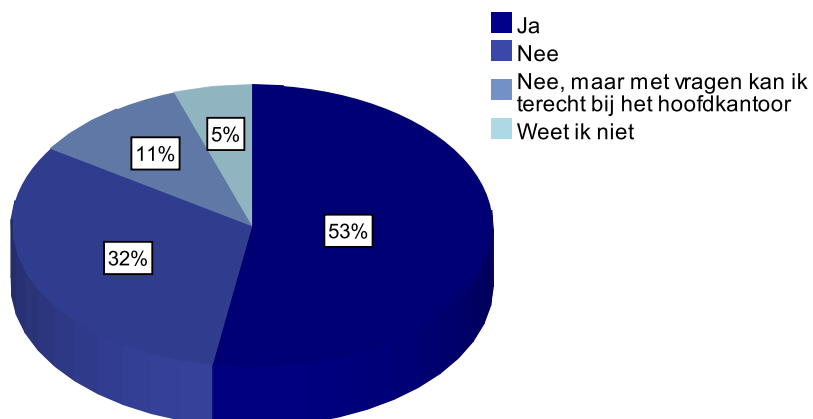
Respondenten is gevraagd welke veranderingen zij zien sinds de gewijzigde Winkeltijdenwet. Op deze vraag kon men meerdere antwoorden geven. Van de respondenten noemt 46% openstelling op zondag als verandering sinds de invoering van de gewijzigde Winkeltijdenwet. Voor 33% is niets veranderd. Daarnaast heeft 23% na de wijziging de winkel opengesteld op één of meerdere (christelijke) feest- en herdenkingsdagen. En 11% noemt andere veranderingen, zoals een beperkt aantal zondagen waarop de winkels geopend mogen zijn en verruiming van de openingstijden (met name op zaterdag en zondag).

Figuur 24 Verandering sinds de gewijzigde Winkeltijdenwet (N=497)



Van de respondenten die onderdeel zijn van een winkelketen geeft 53% aan dat er vanuit de winkelketen beleid of voorschriften is/zijn over zondagopenstelling. Voor 43% is dit niet het geval, waarvan 11% aangeeft met vragen over zondagopenstelling terecht te kunnen bij het hoofdkantoor.

Figuur 25 Beleid/voorschriften m.b.t. zondagopenstelling van landelijke winkelketens (N=19)



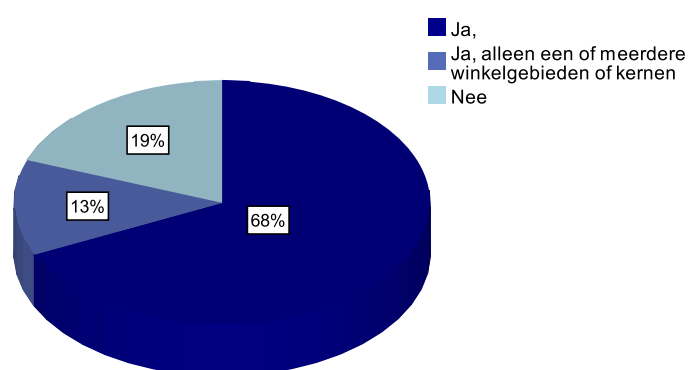
5.3 Toegestane openstelling op zondag en op (christelijke) feest- en herdenkingsdagen

Respondenten die namens meerdere winkels hebben deelgenomen aan de enquête, is verzocht de vragen te beantwoorden vanuit het perspectief dat voor de meeste winkels geldt.

Openstelling op zondagen

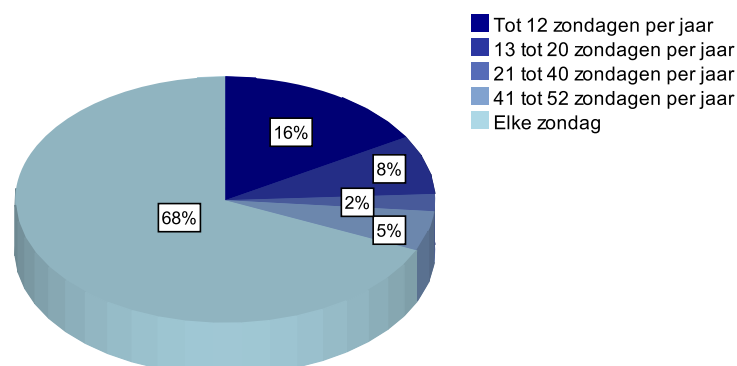
Van de respondenten geeft 81% aan dat de winkels op zondag geopend mogen zijn. Hiervan geeft 13% aan dat de winkels alleen in bepaalde winkelgebieden of kernen geopend mogen zijn.

Figuur 26 Openstelling op zondag toegestaan (N=497)



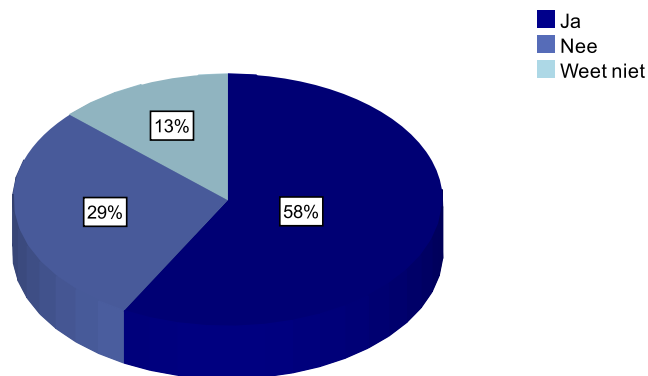
Volgens 68% mogen de winkels op alle zondagen geopend zijn. Daarnaast geeft 16% aan dat de winkels tot twaalf zondagen per jaar open mogen zijn en 15% geeft aan dat de winkels tussen de dertien en 52 zondagen per jaar open mogen zijn.

Figuur 27 Aantal zondagen waarop openstelling is toegestaan (N=401)



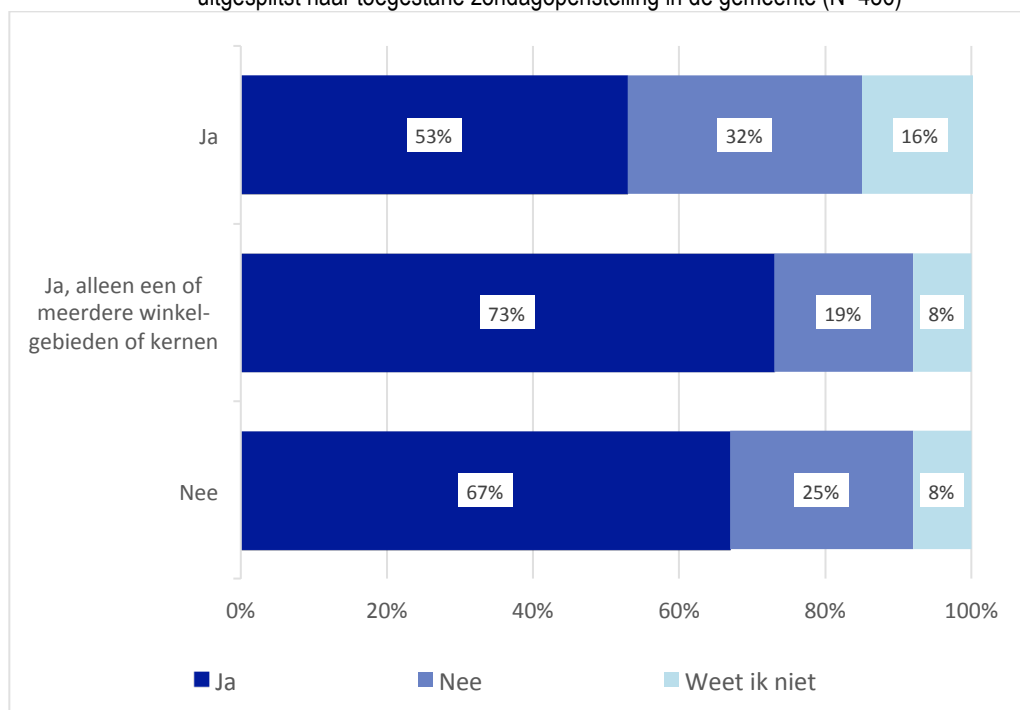
Een meerderheid van 58% van de respondenten geeft aan dat er sprake is van concurrentie met gemeenten waar de winkels wel open mogen zijn, terwijl 29% geen concurrentie ervaart.

Figuur 28 Ervaren concurrentie met andere gemeenten met betrekking tot zondagopenstelling (N=486)



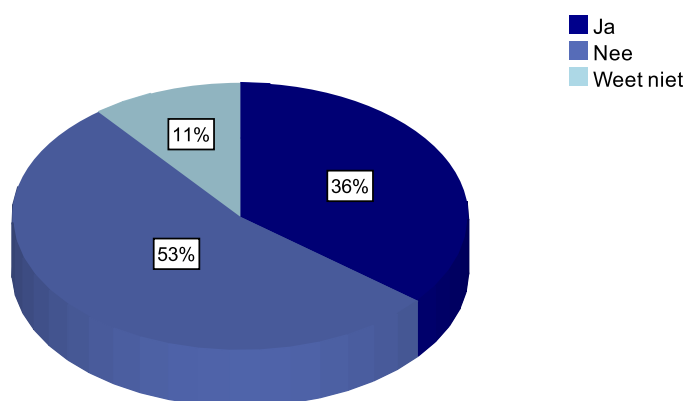
Hierna worden de resultaten weergegeven, uitgesplitst naar de respondenten die hebben aangegeven dat zij in een gemeente gevestigd zijn 1) waar de winkels geopend mogen zijn op zondag (Ja), 2) waar de winkels in een of meerdere winkelgebieden of kernen op zondag open mogen zijn en 3) waar zondagopenstelling niet is toegestaan. Het percentage dat concurrentie ervaart, ligt wat hoger in de laatste twee categorieën waar er sprake is van een beperking in de gebieden en waar openstelling niet is toegestaan (respectievelijk 73% en 67%).

Figuur 29 Ervaren concurrentie met andere gemeenten met betrekking tot zondagopenstelling, uitgesplitst naar toegestane zondagopenstelling in de gemeente (N=486)



Volgens 53% van de respondenten is er geen sprake van concurrentie met andere winkelgebieden binnen de eigen gemeente waar de winkels wel open mogen zijn; 36% ervaart wel concurrentie.

Figuur 30 Ervaren concurrentie met andere winkelgebieden binnen de gemeente met betrekking tot zondagopenstelling (N=486)

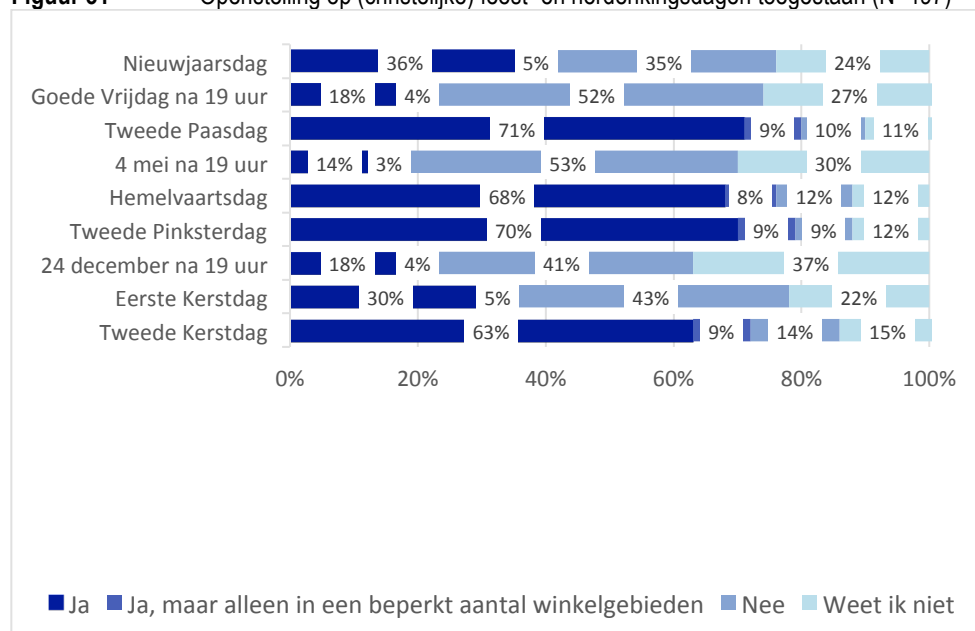


Openstelling op (christelijke) feest- en herdenkingsdagen

Het merendeel van de respondenten geeft aan dat de winkels op Tweede Paasdag (80%), Hemelvaartsdag (75%), Tweede Pinksterdag (79%) en Tweede Kerstdag (72%), al dan niet

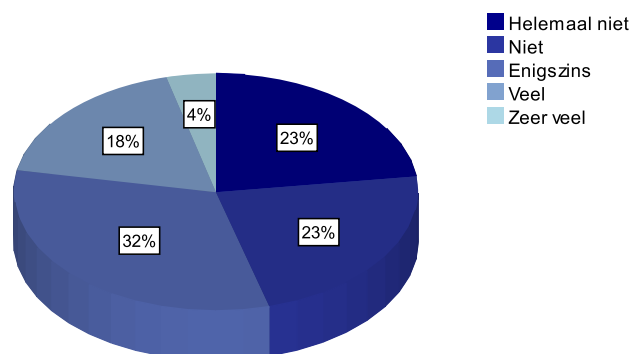
in een beperkt aantal winkelgebieden, geopend mogen zijn. Een kleine meerderheid geeft aan dat de winkels niet geopend mogen zijn op Goede Vrijdag na 19 uur (52%) en 4 mei na 19 uur (53%). Ook geeft respectievelijk 43%, 41% en 35% aan dat de winkels niet geopend mogen zijn op Eerste Kerstdag, 24 december na 19 uur en Nieuwjaarsdag.

Figuur 31 Openstelling op (christelijke) feest- en herdenkingsdagen toegestaan (N=497)



Respondenten is gevraagd in hoeverre zij het gevoel hebben dat de gemeente naar hun wensen heeft geluisterd in het kader van een belangenafweging met betrekking tot vrijstelling voor de openstelling van winkels op zon- en feestdagen. 46% heeft het gevoel dat er (helemaal) niet is geluisterd naar hun wensen en volgens 32% is dit enigszins het geval. 22% is van mening dat er (zeer) veel is geluisterd.

Figuur 32 Mate waarin geluisterd is naar wensen van winkeliers in het kader van de belangenafweging (N=481)



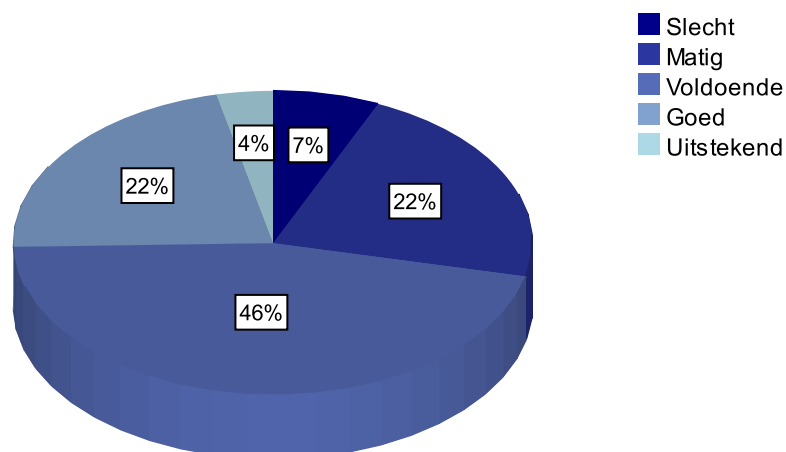
Van de respondenten die betrokken zijn in de belangenafweging van de gemeente, is 60% in de vorm van een collectief betrokken. Van deze respondenten heeft 19% ook de belangen van andere winkeliers vertegenwoordigd. 30% is individueel betrokken bij de belangenafweging. Andere wijzen waarop winkeliers zijn betrokken, zijn:

- een combinatie: zowel als individuele ondernemer als bestuurslid dan wel vertegenwoordiger van een ondernemers- of winkeliersvereniging;
- via de winkeliersvereniging.

De transparantie van de belangenafweging door gemeenten wordt wisselend beoordeeld; 46% beoordeelt deze als voldoende en 29% als slecht/matig. 26% beoordeelt de transparantie als goed/uitstekend.

Uit de interviews blijkt dat winkeliers actief investeren in de samenwerkingsrelatie met de gemeente en dat de ervaringen per gemeente verschillen.

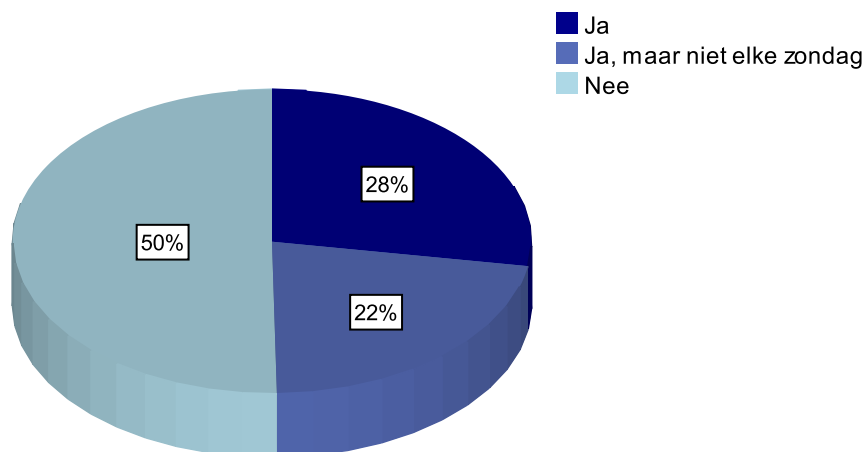
Figuur 33 Mening over de belangenafweging (N=256)



5.4 Openstelling op zondagen

De helft van de respondenten opent hun winkel(s) op zondag. 22% van de totale groep respondenten geeft aan dat dit niet elke zondag het geval is (ja, maar niet elke zondag). De overige helft is niet geopend op zondag.

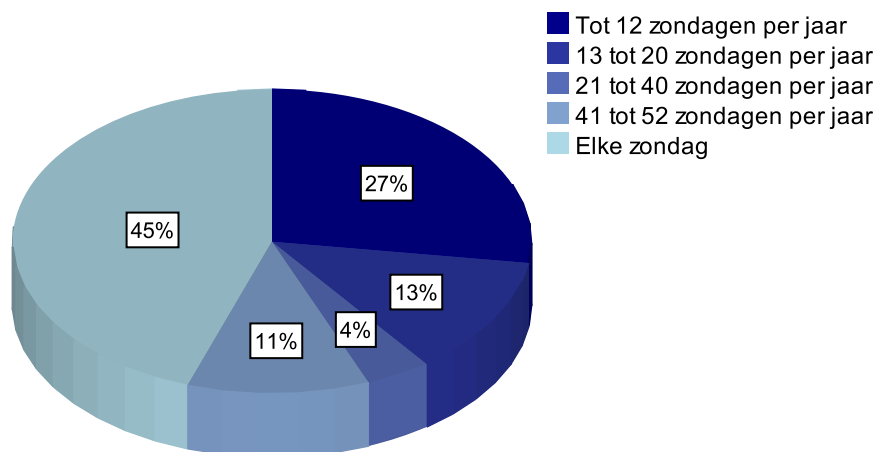
Figuur 34 Openstelling op zondag (N=497)



Uitgesplitst naar branche, blijkt dat de meerderheid van vertegenwoordigers van supermarkten en kleding- en sportwinkels die hebben deelgenomen aan het onderzoek op zondag geopend is (beide 65%). Dit geldt ook voor de helft van de overige branches (50%). Voor doe-het-zelf, woninginrichting, huis, tuin en dier winkels ligt dit percentage op 44% en voor de foodspeciaalzaken op 25%.

Van de respondenten die open zijn op zondag opent 45% hun winkel(s) op alle zondagen, 27% opent hun winkel(s) tot 12 zondagen per jaar, 13% doet dit 13 tot 20 zondagen per jaar, 11% 41 tot 52 zondagen per jaar (11%) en 4% 21 tot 40 zondagen per jaar.

Figuur 35 Aantal zondagen geopend (N=246)

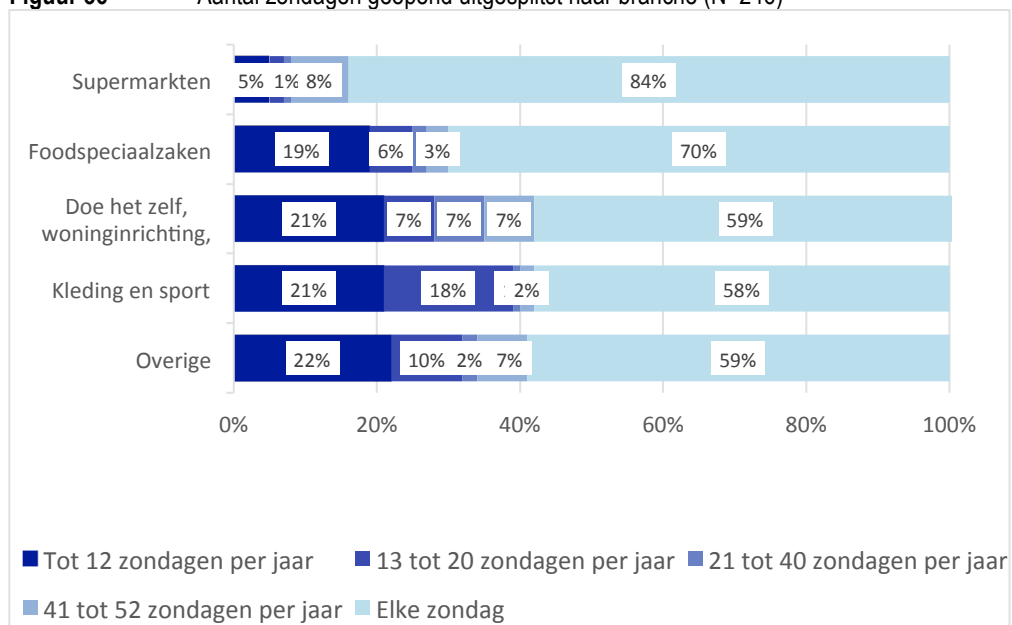


Ook is gevraagd of respondenten hun winkel openen tussen 22.00 uur en 6.00 uur. Dit is slechts bij 1% van de respondenten het geval.

Uitgesplitst naar branche, blijkt dat 76% van de vertegenwoordigers van supermarkten die hebben deelgenomen aan het onderzoek, elke zondag geopend is. Uit de interviews blijkt dat dit over het algemeen ook het beleid is van supermarktketens.

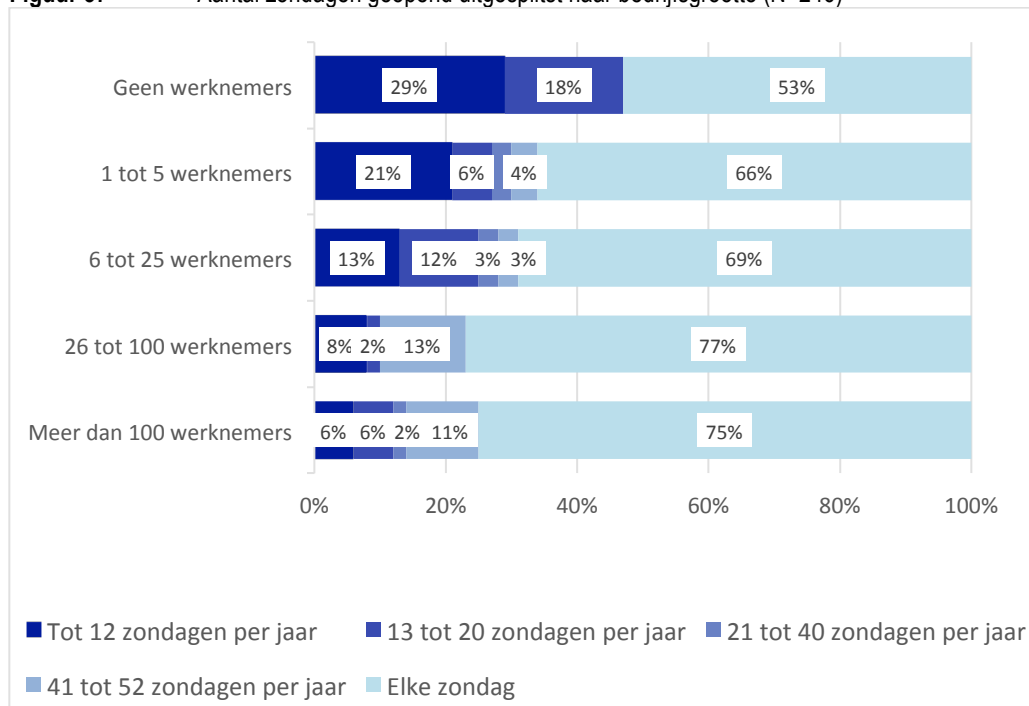
Voor de overige branches geldt dat 21% tot 34% iedere zondag geopend is. Uit de interviews blijkt dat in sommige gevallen afspraken worden gemaakt binnen winkeliersverenigingen, zodat winkels op dezelfde zondagen gezamenlijk geopend zijn omdat dit de aantrekkingskracht van het winkelgebied positief beïnvloedt. Consumenten hebben volgens geïnterviewden behoefte aan duidelijkheid en willen graag dat er zoveel mogelijk winkels binnen een winkelgebied open zijn op koopzondagen.

Figuur 36 Aantal zondagen geopend uitgesplitst naar branche (N=246)



Uitgesplitst naar bedrijfsgrootte, blijkt dat geen van de respondenten zonder werknemers aangeeft op meer dan 21 zondagen geopend te zijn. Van de winkeliers met één tot vijf werknemers geeft 27% aan elke zondag geopend te zijn. Voor de winkeliers met meer dan zes werknemers ligt dit percentage tussen de 51% en 66%.

Figuur 37 Aantal zondagen geopend uitgesplitst naar bedrijfsgrootte (N=246)

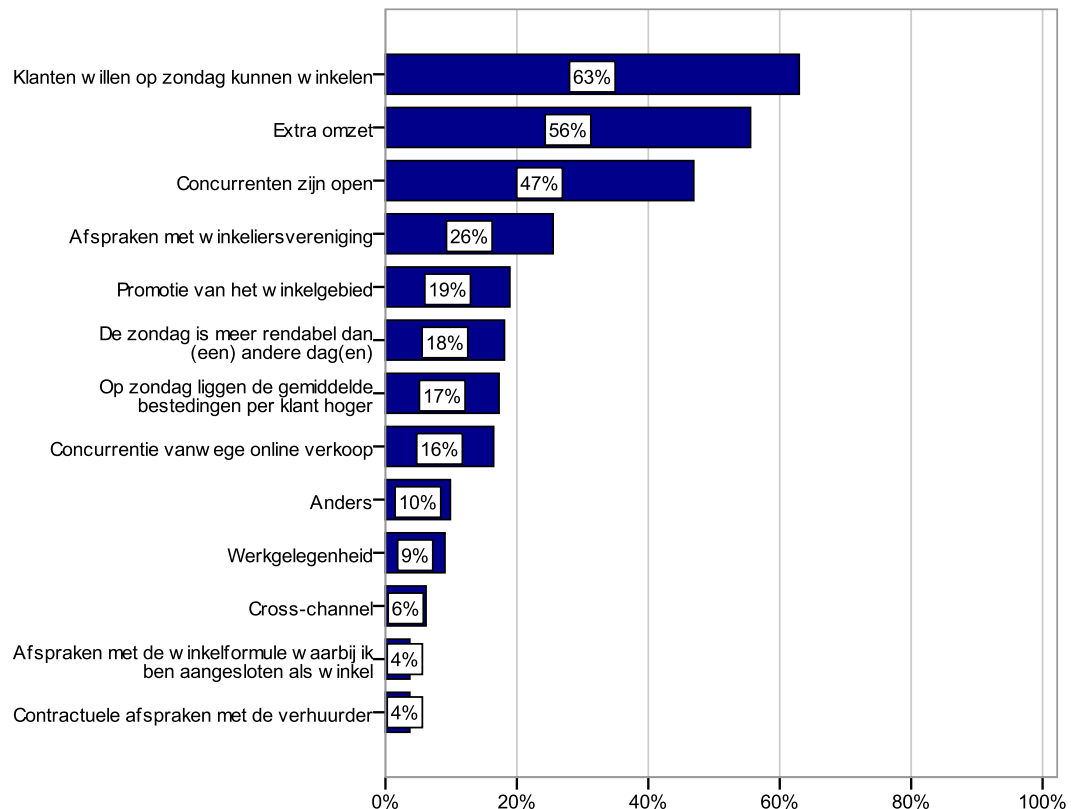


5.5 Redenen om op zondag open te zijn

Respondenten is gevraagd naar de redenen waarom zij kiezen voor openstelling op zondag. Op deze vraag kon men meerdere antwoorden geven. Een meerderheid van 63% opent hun winkel(s) op zondag, omdat hun klanten op zondag willen winkelen. Extra omzet (55%) en openstelling van concurrenten (47%) worden op een tweede en derde plaats genoemd. 10% van de respondenten noemt een andere reden die niet was opgenomen als antwoordcategorie, te weten:

- om te compenseren voor omzetverlies op andere dagen (vaak op de zaterdag);
- om leidend te kunnen zijn/blijven in het marktgebied;
- alleen tijdens specifieke periodes, zoals de zomermaanden of in december;
- vanwege toerisme (vaak in combinatie met bovenstaande reden: openstelling tijdens de zomermaanden).

Figuur 38 Redenen voor openstelling op zondag (N=243)



Ook is aan respondenten gevraagd of zij te maken hebben met een boetebeding in het huurcontract waardoor zij op zondag geopend moeten zijn. Een ruime meerderheid (93%) van de respondenten geeft aan dat er geen boetebeding in het huurcontract is opgenomen. Indien er wel sprake is van een boetebeding geeft 22% aan dat het mogelijk is om onder het boetebeding uit te komen door middel van een onderbouwd verzoek aan verhuurder om niet open te zijn op zondag en de bijbehorende instemming van verhuurder.

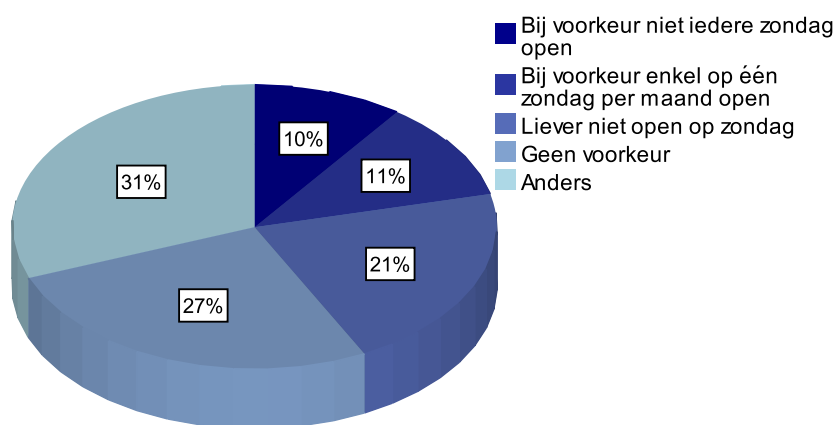
5.6 Voorkeuren en belemmeringen

Voorkeuren

Van de respondenten heeft 27% geen voorkeur met betrekking tot openstelling op zondag en 21% vindt het geen probleem om op zondagen open te zijn. Hiervan geeft 11% de voorkeur aan één zondag per maand en wil 10% liever niet iedere zondag open zijn. 21% wil liever niet op zondag open zijn en 31% heeft een andere voorkeur, te weten:

- openstelling op alle zondagen per jaar;
- deze keuze over te laten aan de winkeliers.

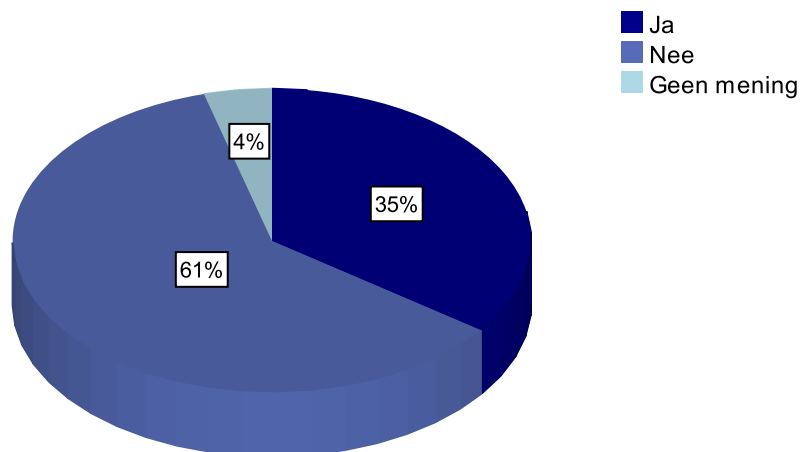
Figuur 39 Voorkeur met betrekking tot zondagopenstelling (N=240)



Met betrekking tot de (christelijke) feest- en herdenkingsdagen geeft het merendeel (61%) van de respondenten aan niet op deze dagen geopend te willen zijn, 35% wil geopend zijn en 4% heeft hier geen mening over.

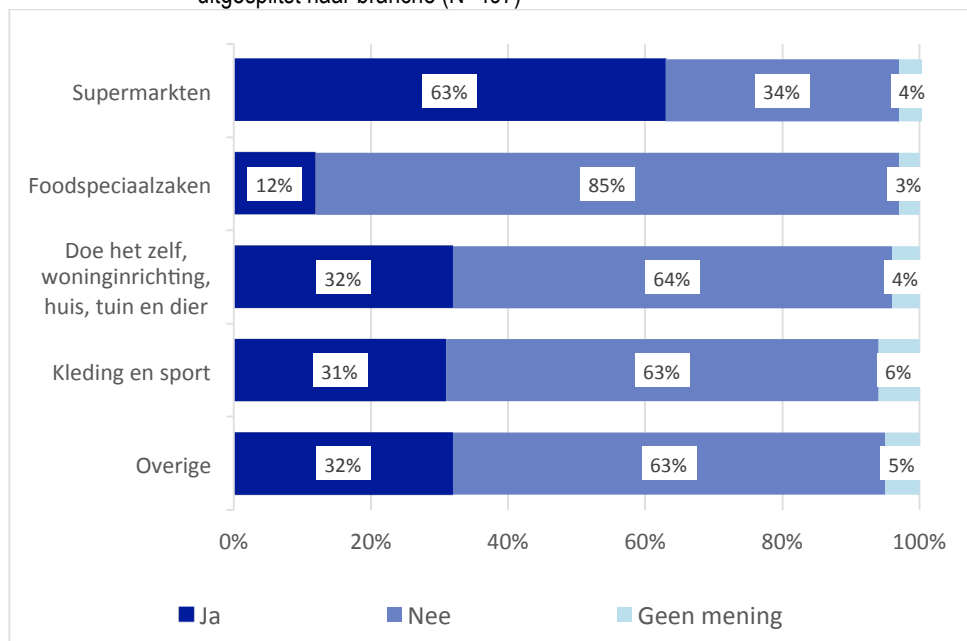
Figuur 40

Voorkeur met betrekking tot openstelling op (christelijk) feest- en herdenkingsdagen (N=497)



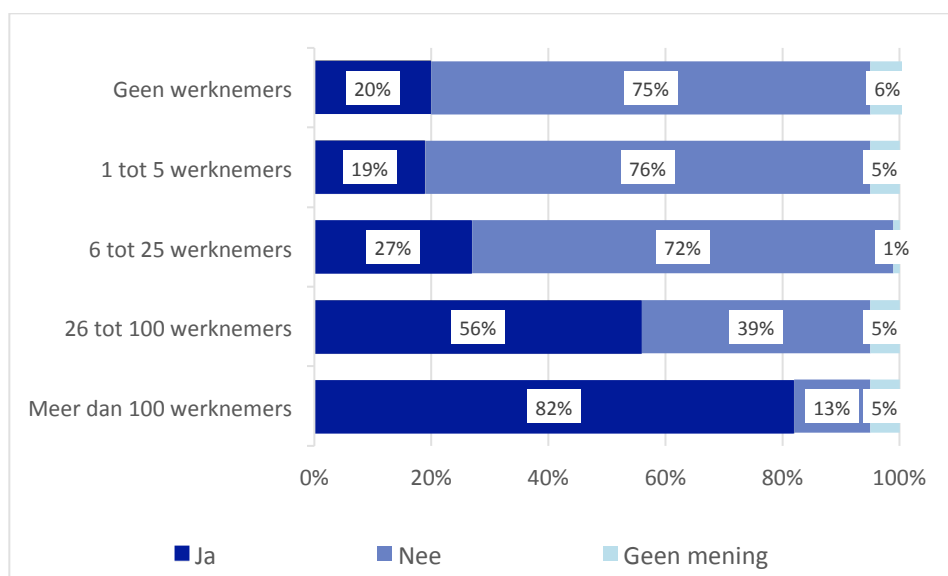
Uitgesplitst naar branche zijn er grote verschillen. Voor vertegenwoordigers van supermarkten geldt dat 63% geopend wil zijn op (christelijke) feest- en herdenkingsdagen. Van de respondenten die namens de foodspeciaalzaken hebben deelgenomen, wil een minderheid van 12% geopend zijn op deze dagen. De andere sectoren vertonen hetzelfde beeld als het totaaloverzicht (figuur 41). Vertegenwoordigers van de brancheorganisaties merkten uit de resultaten op dat winkels die regelmatig op woonboulevards te vinden zijn (zoals winkels uit de branches doe-het-zelf en woninginrichting) van oudsher geopend zijn op christelijke feestdagen.

Figuur 41 Voorkeur met betrekking tot openstelling op (christelijke) feest- en herdenkingsdagen, uitgesplitst naar branche (N=497)



Ook zijn er grote verschillen tussen de groepen uitgesplitst naar bedrijfsgrootte. Grotere winkels willen vaker geopend zijn op (christelijke) feest- en herdenkingsdagen. Van de respondenten met een winkel van 26 tot 100 werknemers wil 56% geopend zijn op deze dagen en van de respondenten met meer dan 100 werknemers wil 82% geopend zijn op deze dagen. Van de respondenten met minder dan 25 werknemers wil 19% tot 27% geopend zijn op (christelijke) feest- en herdenkingsdagen.

Figuur 42 Voorkeur met betrekking tot openstelling op (christelijke) feest- en herdenkingsdagen, uitgesplitst naar bedrijfsgrootte (N=497)



Belemmeringen

Respondenten is gevraagd naar de eventuele belemmeringen die zij ervaren bij zondagopenstelling. Op deze vraag kon men meerdere antwoorden geven.

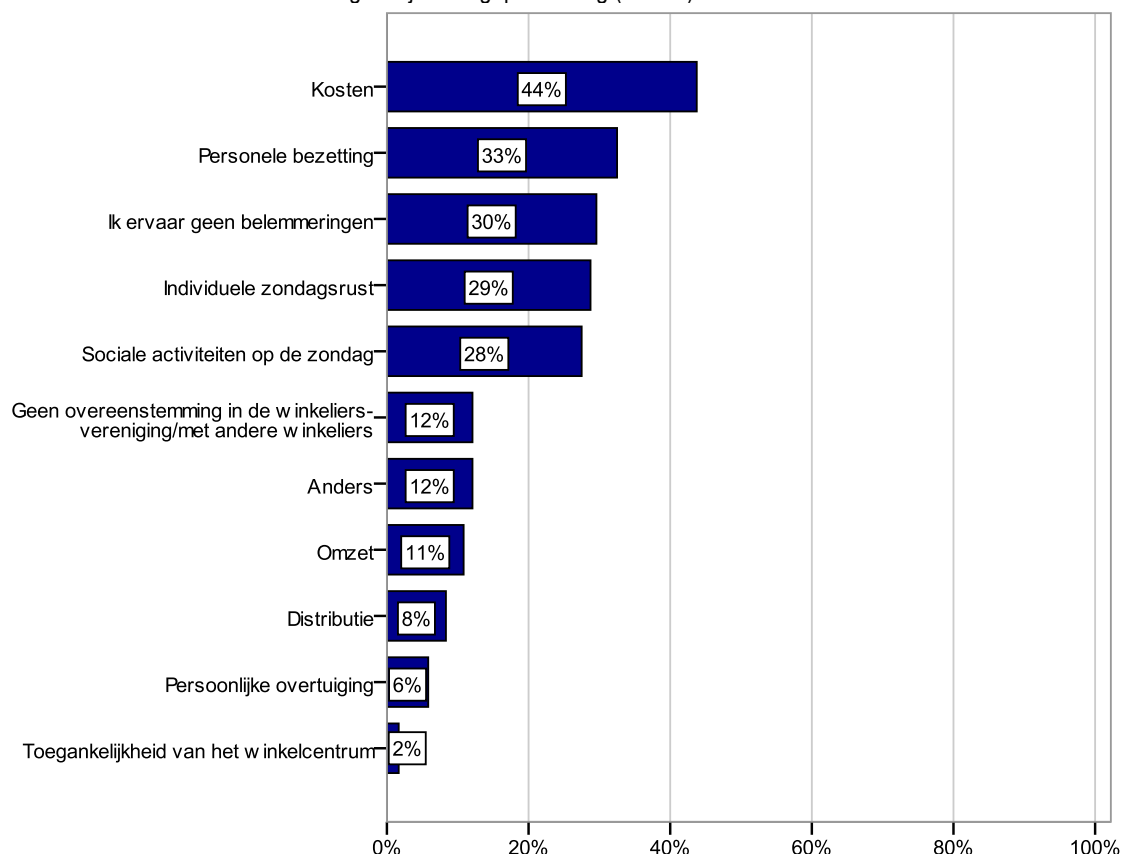
Van de respondenten ervaart 30% geen belemmeringen.

Wanneer winkeliers wel belemmeringen ervaren, betreft het de kosten (44%), personele bezetting (32%), individuele zondagsrust (29%) en sociale activiteiten op de zondag (28%). De overige belemmeringen worden door 12% of minder respondenten genoemd.

12% van de respondenten noemt in de antwoordcategorie 'Anders' andere belemmeringen, te weten (op volgorde van meest genoemd tot minst genoemd):

- keuzes van de gemeente (vastgelegd in de gemeentelijke verordening), zoals het aantal zondagen waarop openstelling is toegestaan of de toegestane openingstijden;
- de zondagtoeslag;
- geen eenduidigheid met betrekking tot zondagopenstelling, waardoor het voor de consument niet duidelijk is wanneer de winkels op zondag geopend zijn.

Figuur 43 Ervaren belemmeringen bij zondagopenstelling (N=240)

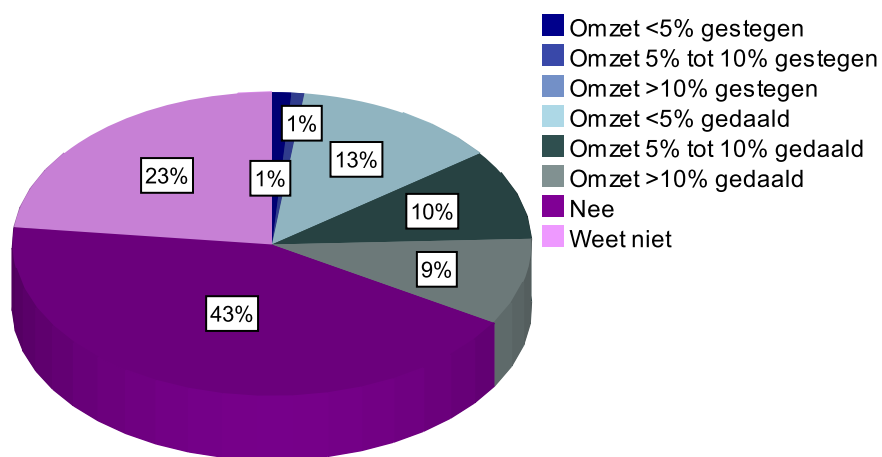


5.7 Gevolgen van openstelling op zondagen voor de omzet

Gevolgen voor winkeliers die niet geopend zijn op zondag

Afhankelijk van of respondenten wel of niet op zondag geopend zijn, zijn zij gevraagd een inschatting te maken van de gevolgen voor de omzet. Van de respondenten die niet geopend zijn op zondagen geeft 43% aan dat er geen gevolgen zijn voor de omzet en 32% geeft aan dat de omzet is gedaald. Van alle respondenten geeft 13% aan dat de omzet met minder dan 5% is gedaald, 10% geeft aan dat de omzet met 5% tot 10% is gedaald en 9% dat deze met meer dan 10% is gedaald.

Figuur 44 Gevolgen voor de totale weekomzet (niet geopend op zondag) (N=250)

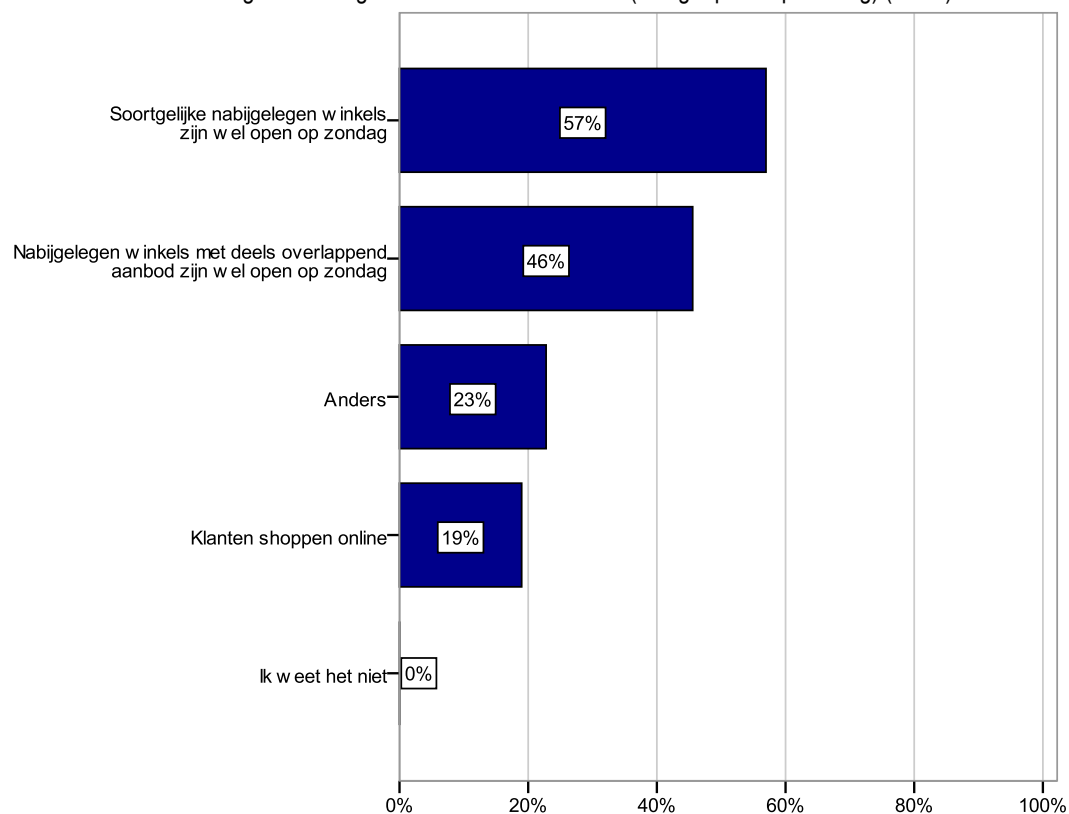


Respondenten die hebben aangegeven dat er sprake is van omzetsdaling, is gevraagd naar verklaringen hiervoor. Op deze vraag kon men meerdere antwoorden geven. De meest genoemde verklaringen voor de daling van de omzet zijn het feit dat soortgelijke nabijgelegen winkels of nabijgelegen winkels wel open zijn op zondag (57%) en nabijgelegen winkels met een deels overlappend aanbod wel open zijn op zondag (46%). Online shoppen wordt door 19% van de respondenten als verklaring genoemd.

Andere verklaringen, genoemd door 23% van de respondenten, zijn:

- openstelling van supermarkten;
- consumenten gaan naar andere steden om op zondag te winkelen.

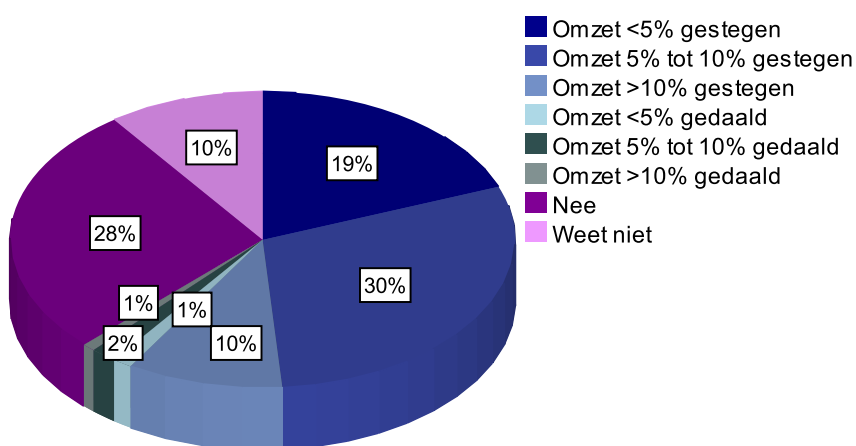
Figuur 45 Verklaring voor daling voor de totale weekomzet (niet geopend op zondag) (N=79)



Gevolgen voor winkeliers die wel geopend zijn op zondag

Van de respondenten die geopend zijn op zondagen geeft 59% aan dat de omzet is gestegen, 28% zegt dat er geen gevolgen zijn voor de omzet en 10% weet het niet. Een zeer kleine groep van 4% geeft aan dat de omzet is gedaald. Zij geven aan dat consumenten minder uitgeven op andere dagen, of dat de omzet meer verspreid wordt over de week, waardoor aanvullende kosten niet worden gecompenseerd door de omzet. Een daling heeft volgens respondenten ook te maken met andere factoren. De crisis en seizoensgebonden klanten worden genoemd door respondenten.

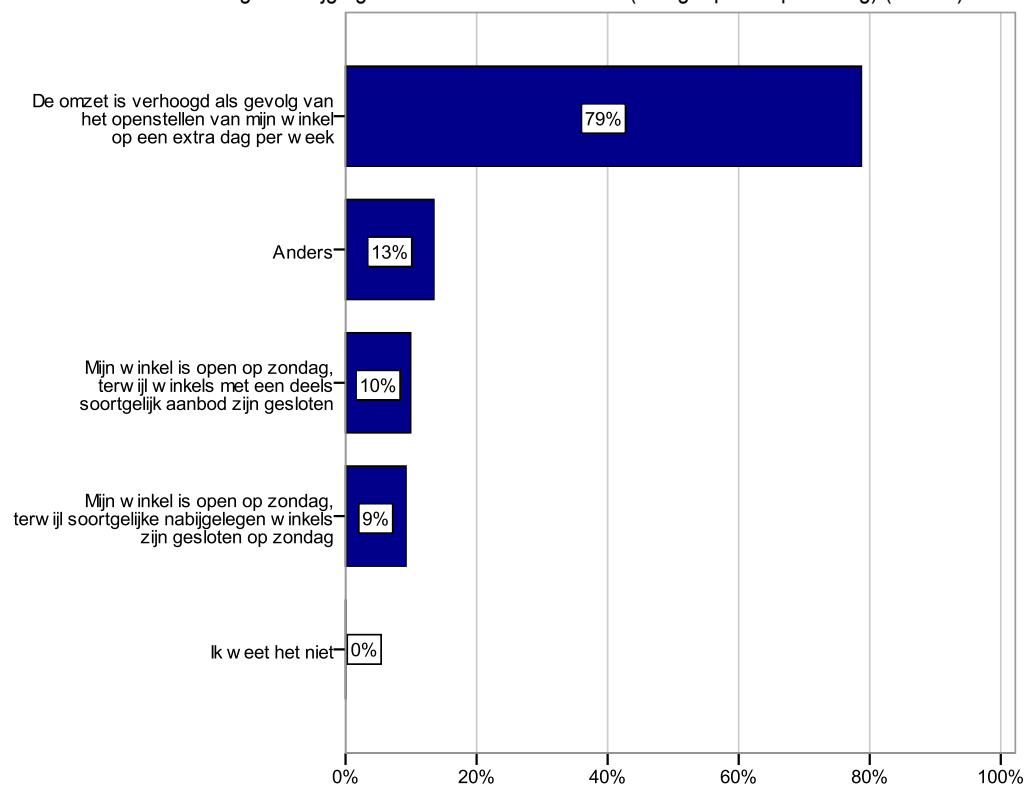
Figuur 46 Gevolgen voor de totale weekomzet (geopend op zondag) (N=240)



Respondenten die hebben aangegeven dat er sprake is van omzetstijging, is gevraagd naar verklaringen hiervoor. Op deze vraag kon men meerdere antwoorden geven.

De omzetstijging heeft volgens een meerderheid (79%) van de respondenten te maken met het openstellen op een extra dag per week. 19% geeft aan dat de stijging te maken kan hebben met het gegeven dat winkels met een (deels) soortgelijk aanbod gesloten zijn op zondag. In de antwoordcategorie 'Anders' worden de omzet ten koste van horecagelegenheden en extra aankoopmomenten voor de consument genoemd.

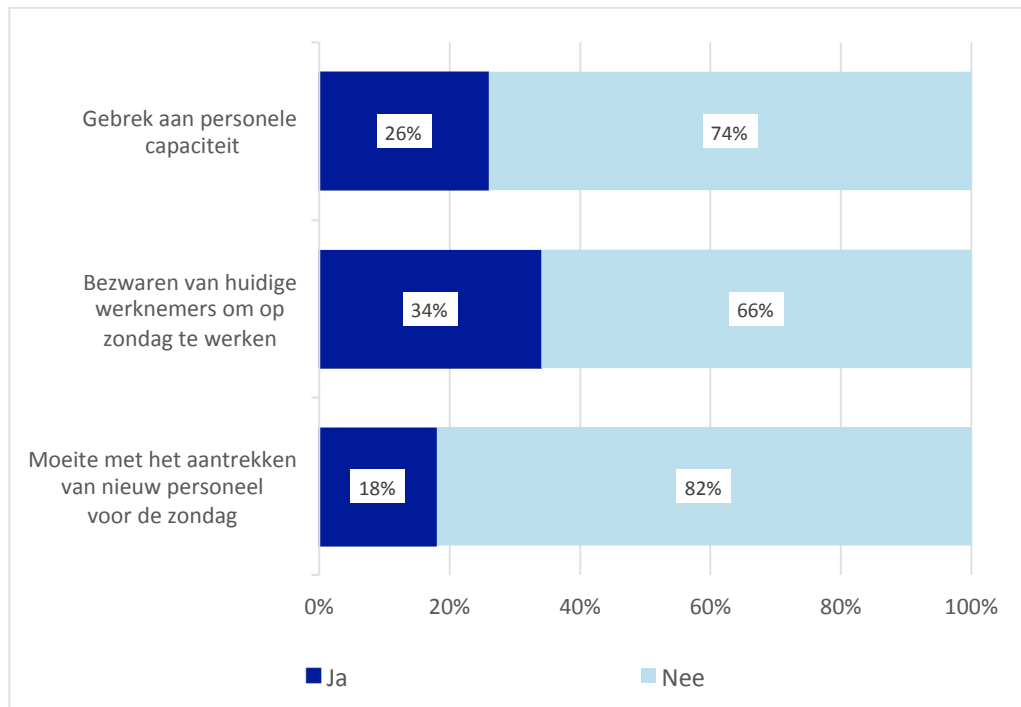
Figuur 47 Verklaring van stijging voor de totale weekomzet (niet geopend op zondag) (N=141)



5.8 Personeel en zondagtoeslag

Respondenten die hebben aangegeven dat hun winkel op zondag geopend is, is gevraagd aan te geven in hoeverre zij te maken hebben gehad met gebrek aan personele capaciteit, bezwaren van huidige werknemers om op zondag te werken en/of moeite met het aantrekken van nieuw personeel voor de zondag. Het merendeel (66% tot 82%) van de respondenten heeft met geen van de bovenstaande situaties te maken gehad.

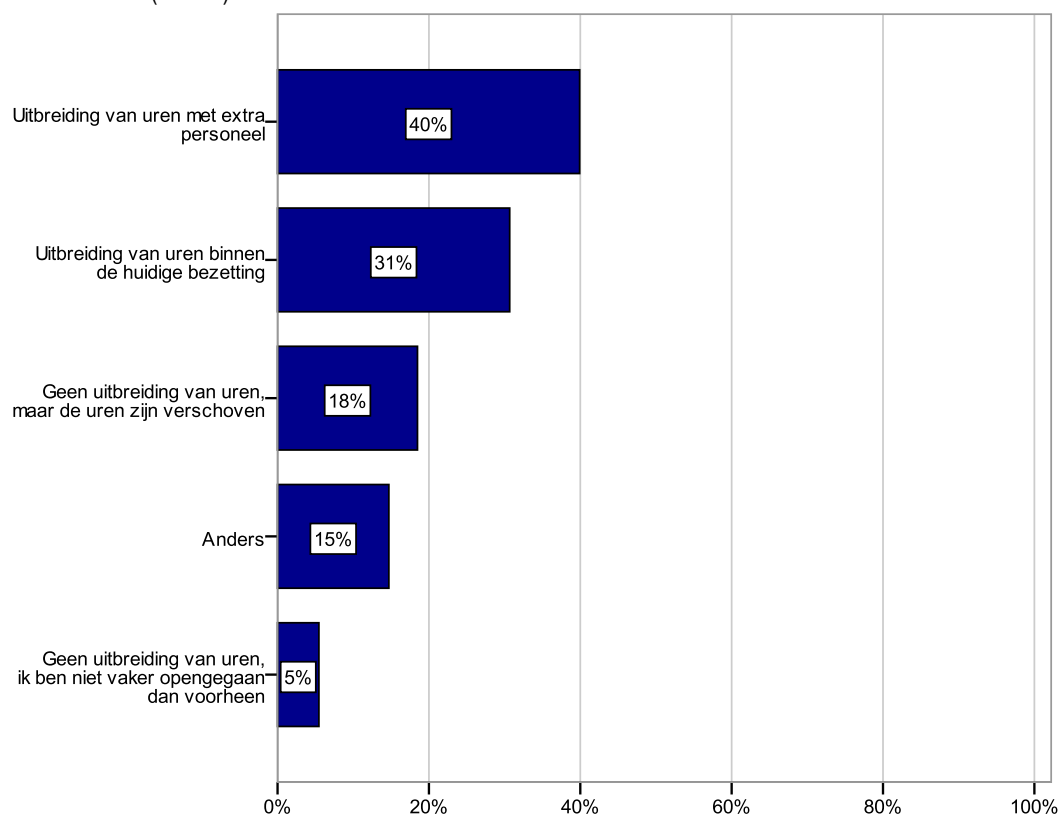
Figuur 48 Ontwikkelingen met betrekking tot personeel en uren als gevolg van zondagopenstelling (N=225)



Respondenten is gevraagd naar ontwikkelingen met betrekking tot personeel en uren als gevolg van zondagopenstelling. Op deze vraag kon men meerdere antwoorden geven. Vanwege de openstelling op zondag heeft 40% de uren uitgebreid met extra personeel en 31% heeft de uren uitgebreid binnen de huidige bezetting. Bij 18% is er geen sprake van uitbreiding van uren, maar wel van verschuiving van uren van andere dagen naar de zondag. 5% geeft aan dat er geen uitbreiding van uren is, omdat zij niet vaker open zijn gegaan.

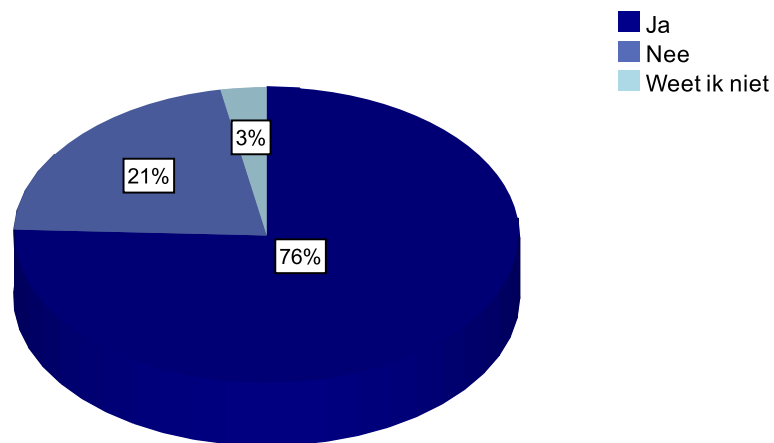
Andere ontwikkelingen die zijn genoemd (15%) betreffen voornamelijk uitbreiding van de eigen uren op zondag als ondernemer. Een aantal respondenten geeft aan dat er in specifieke periodes wordt gekozen voor uitbreiding van uren met extra personeel of binnen de huidige bezetting.

Figuur 49 Ontwikkelingen met betrekking tot personeel en uren als gevolg van zondagopenstelling (N=238)

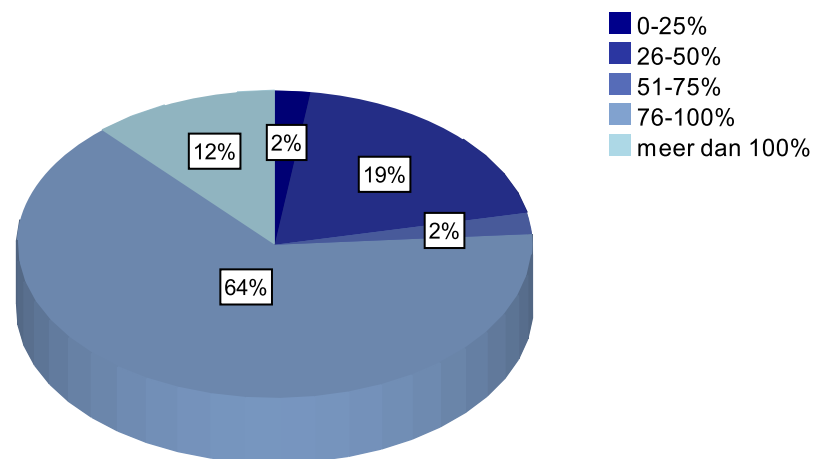


76% van de respondenten geeft aan dat werknemers op zondag een zondagtoeslag ontvangen. De hoogte van de zondagtoeslag betreft in twee derde van de gevallen 76% tot 100% (64%) en 19% van de respondenten ontvangt 50% toeslag. 12% van de respondenten geeft aan dat de hoogte van de toeslag meer dan 100% bedraagt. Voor bedrijven die te maken hebben met een cao, is de toeslag doorgaans 50% of 100%. Uitzondering hierop zijn retailers die niet onder een cao vallen of MKB-ondernemers die enkel met familie werken.

Figuur 50 Zondagtoeslag (N=238)



Figuur 51 Hoogte van de zondagtoeslag (N=180)



Hoofdstuk 6

Enquête onder werknemers

6.1 Achtergrondkenmerken

In de sector detailhandel is een online enquête uitgezet met medewerking van CNV, FNV, De Unie en diverse brancheorganisaties. In totaal hebben 1.593 respondenten de vragenlijst ingevuld. De volgende figuren geven inzicht in de achtergrondkenmerken van de respondenten. Aan de respondenten zijn vragen gesteld over de volgende kenmerken: branche, dienstverband, grootte van het bedrijf, kenmerken van de gemeente waarin zij werkzaam zijn, leeftijd, geslacht en arbeidsduur. De vragenlijst is opgenomen in bijlage 3.

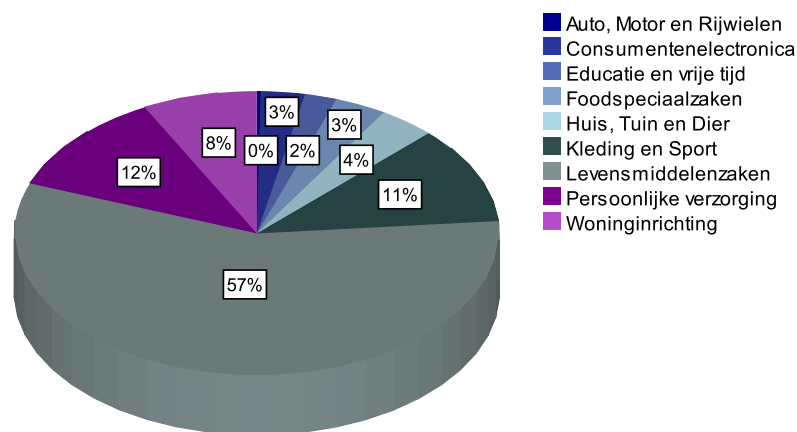
Branche

De respondenten is gevraagd aan te geven in welke branche zij werkzaam zijn.

Het merendeel (60%) van de respondenten is werkzaam in

levensmiddelenzaken/supermarkten²⁴, gevolgd door de branches Persoonlijke Verzorging (11%) en Kleding en Sport (9%). In de overige branches is per branche minder dan 5% van de respondenten werkzaam.

Figuur 52 Branche (N=1.593)



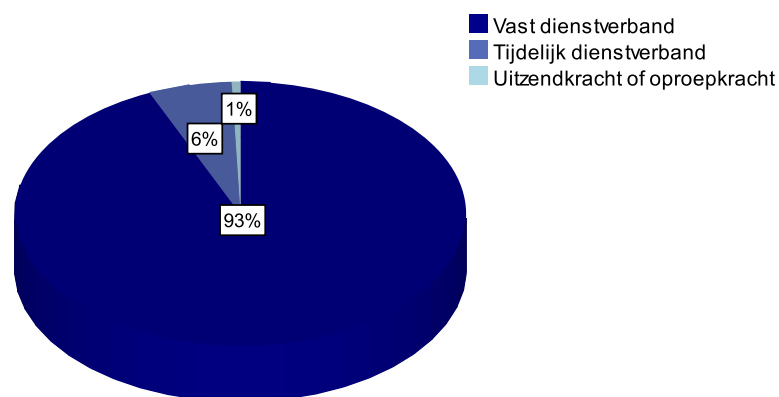
Dienstverband

Een ruime meerderheid (93%) van de respondenten heeft een vast contract, 6% van de respondenten betreft werknemers in tijdelijk dienstverband en 1% van de respondenten is

²⁴ In de vragenlijst is de term levensmiddelenzaken gehanteerd

uitzendkracht of oproepkracht. Hiermee vormt het onderzoek geen representatieve afspiegeling van de arbeidsmarkt. De bevindingen geven echter geen aanleiding om te concluderen dat het hebben van een vast dienstverband de beleving van en de mening over het werken op zondag beïnvloedt. Uit de resultaten blijkt dat de factor leeftijd daarbij een belangrijkere rol speelt. Waar mogelijk zijn de resultaten uitgesplitst naar leeftijdscategorieën om de verschillen te duiden.

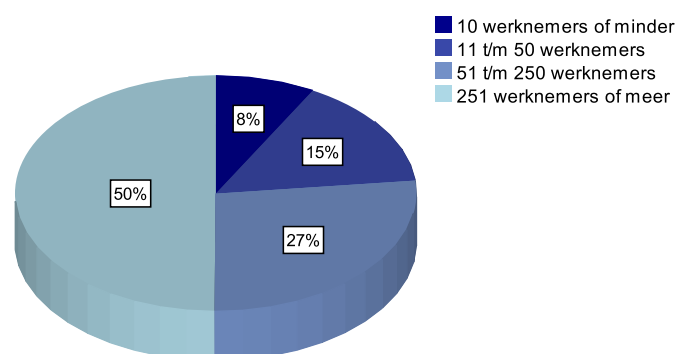
Figuur 53 Dienstverband (N=1.593)



Grootte bedrijf

De helft van de respondenten (50%) is werkzaam bij bedrijven met meer dan 250 werknemers. Ruim een kwart (27%) van de respondenten is werkzaam in een bedrijf met 51 tot en met 250 werknemers, gevolgd door werknemers die werkzaam zijn bij werkgevers met 11 tot en met 50 werknemers (15%) en tot slot met minder dan 10 werknemers (8%).

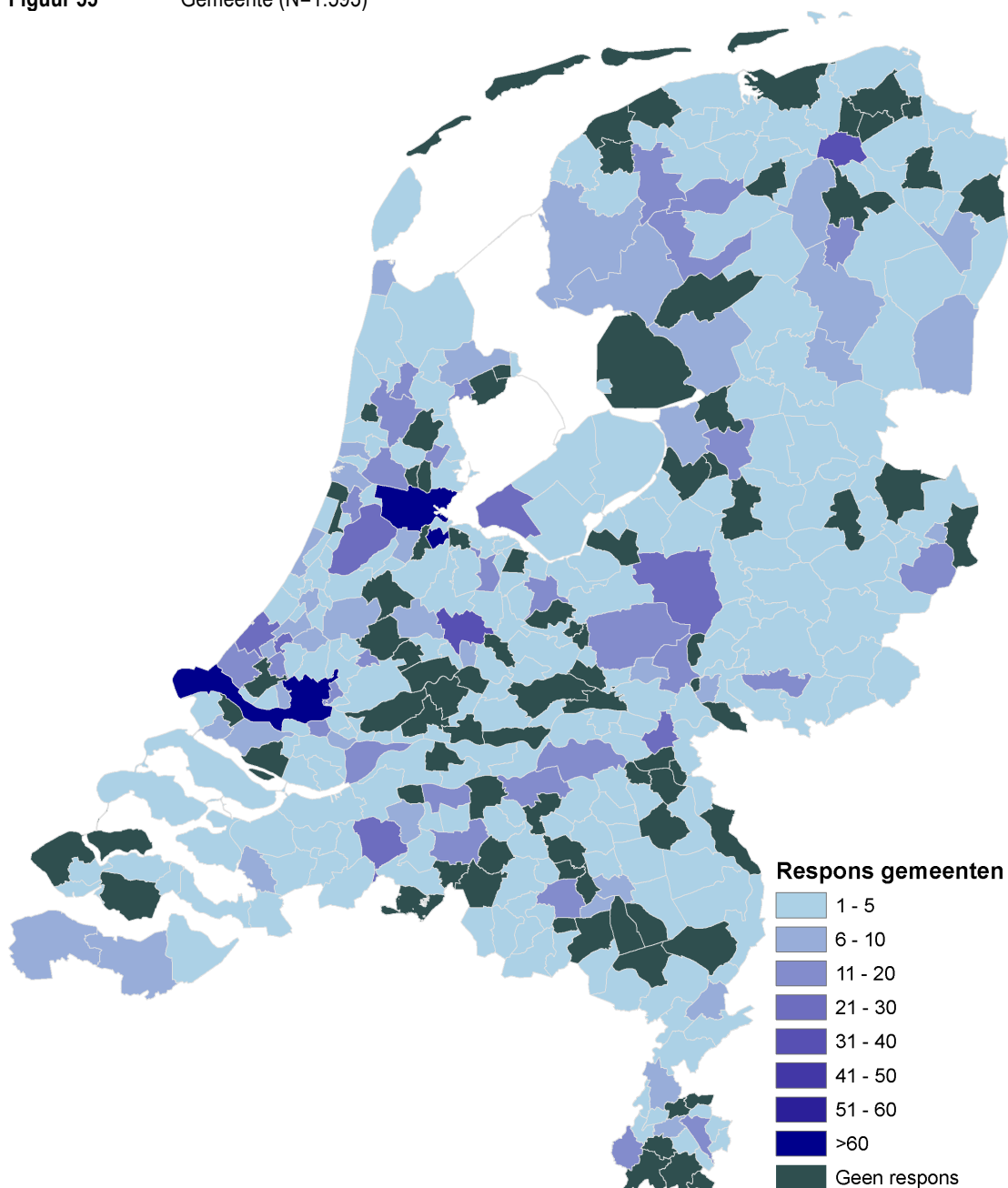
Figuur 54 Grootte bedrijf (N=1.593)



Gemeente en grootteklasse

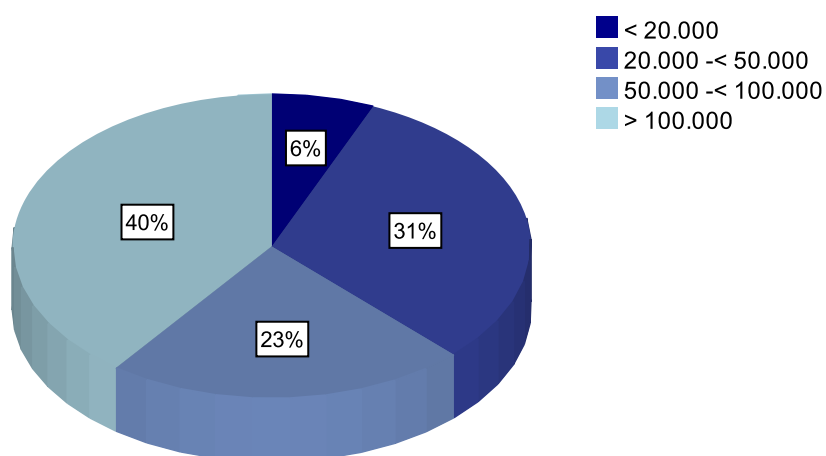
Respondenten is gevraagd in welke gemeente zij werkzaam zijn. Respectievelijk 5% en 4% van de respondenten is werkzaam in Rotterdam en Amsterdam. Gemeenten die door 2% van de respondenten zijn genoemd, betreffen gemeenten met meer dan 100.000 inwoners, zoals Utrecht, Den Haag, Nijmegen en Groningen.

Figuur 55 Gemeente (N=1.593)



Vier van de tien respondenten geven aan werkzaam te zijn in een gemeente met meer dan 100.000 inwoners. Bijna een derde is werkzaam in een gemeente met 20.000 tot 50.000 inwoners, gevolgd door gemeenten met 50.000 tot 100.000 inwoners (23%) en minder dan 20.000 inwoners (6%).

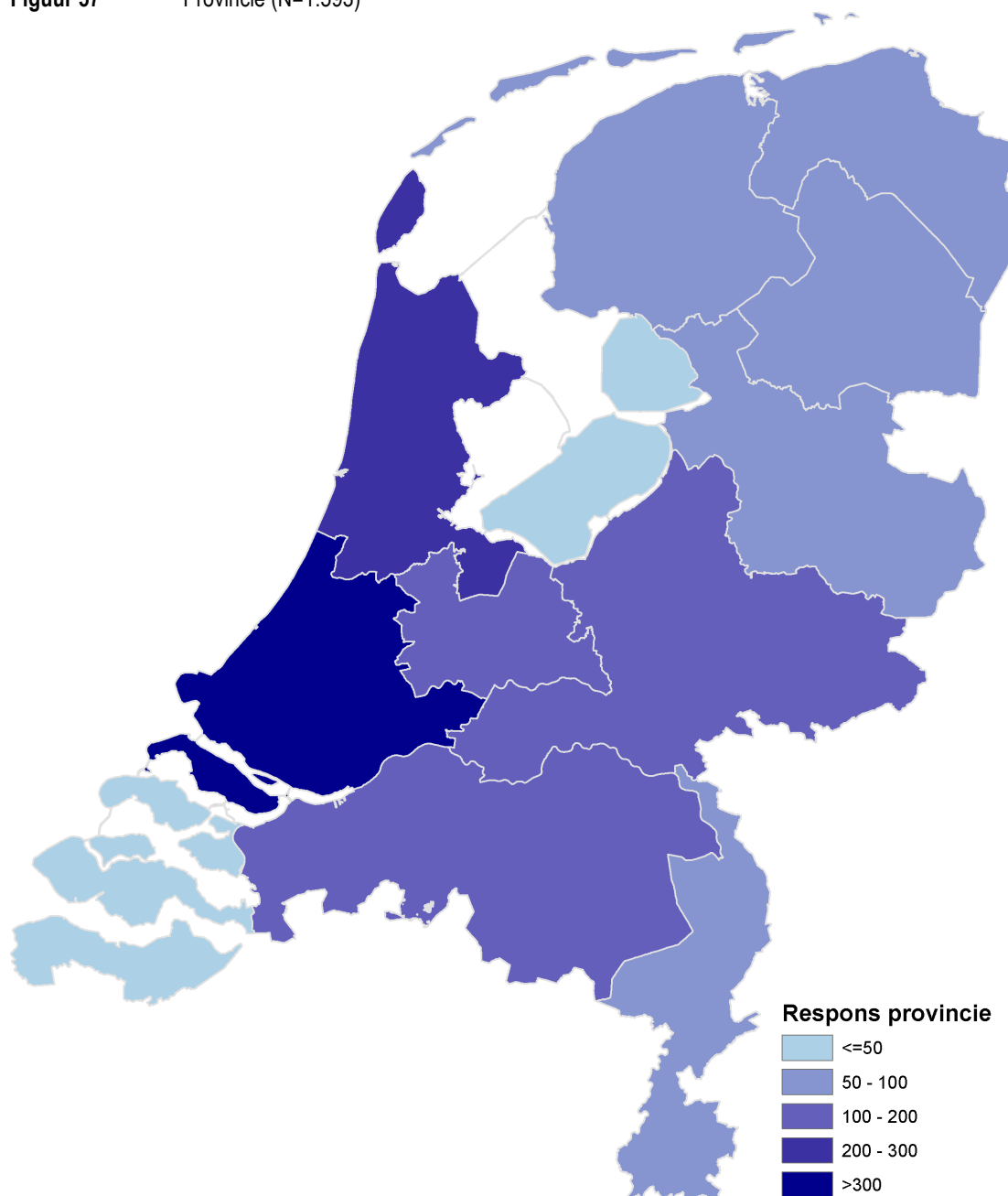
Figuur 56 Gemeente grootteklasse (N=1.593)



Het grootste percentage respondenten is werkzaam in de provincie Zuid-Holland (21%), 17% van de respondenten is werkzaam in Noord-Holland, gevolgd door Gelderland en Noord-Brabant (beide 12%).

Figuur 57

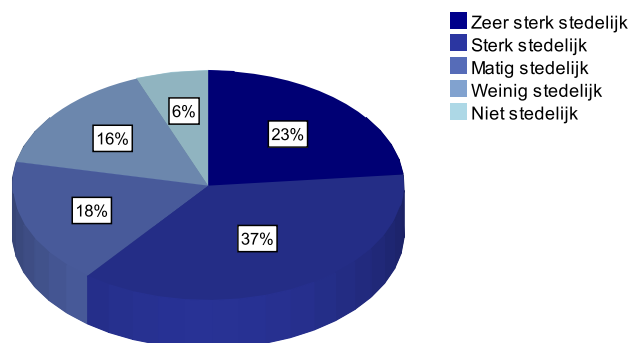
Provincie (N=1.593)



Stedelijkheid gemeente

Meer dan de helft van de respondenten is werkzaam in een sterk (37%) of zeer sterk (23%) stedelijke gemeente. De overige respondenten zijn werkzaam in een matig stedelijke gemeente (18%), in een weinig stedelijke gemeente (16%) en in een niet stedelijke gemeente 6%.

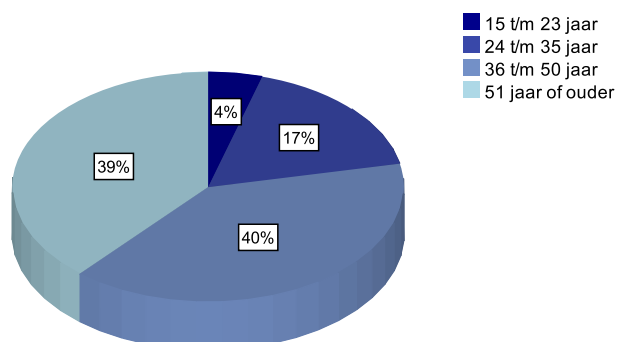
Figuur 58 Stedelijkheid gemeente (N=1.593)



Leeftijd

Het merendeel (81%) van de respondenten is ouder dan 35 jaar, waarvan 40% tussen de 36 en 50 jaar en 41% ouder dan 50 jaar. 19% is jonger dan 35 jaar, waarvan 16% 24 tot en met 35 jaar oud en 3% is jonger dan 24 jaar. De categorie jongere werknemers is hierdoor helaas ondervertegenwoordigd in het onderzoek. De totaalrespons bedraagt 1.593 werknemers. Dit betekent dat 303 respondenten jonger zijn dan 35 jaar. Op basis van dit aantal kunnen we wel betrouwbare uitspraken doen over de leeftijdscategorie jonger dan 35 jaar in zijn geheel. Gelet op de zeer beperkte respons onder werknemers jonger dan 24 jaar hebben we een groepsinterview gehouden met jonge medewerkers uit de foodsector om de bevindingen te toetsen. De bevindingen voor de categorie jonger dan 24 jaar kunnen slechts als indicatief worden aangemerkt.

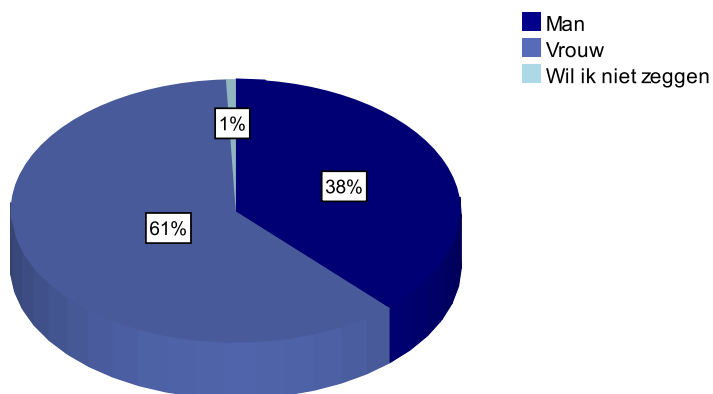
Figuur 59 Leeftijd (N=1.593)



Geslacht

Het merendeel (61%) van de respondenten is vrouw.

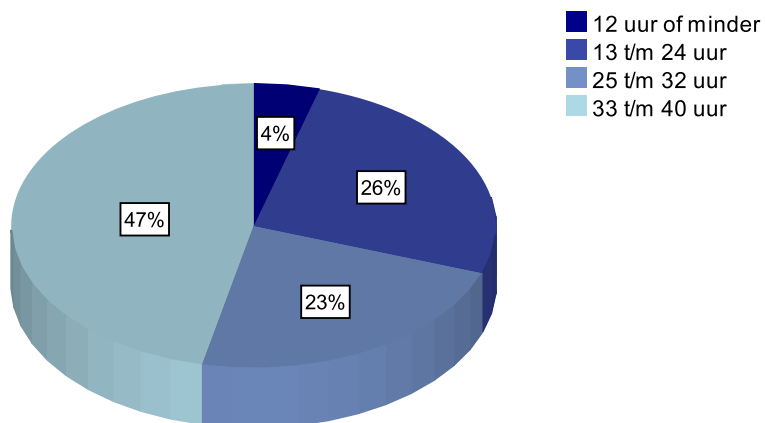
Figuur 60 Geslacht (N=1.593)



Arbeidsduur

Bijna de helft van de respondenten (47%) werkt meer dan 32 uur, 23% werkt tussen de 25 en 32 uur en 26% werkt tussen de 13 en 24 uur. Een klein aantal respondenten werkt minder dan 12 uur (4%)²⁵.

Figuur 61 Arbeidsduur (N=1.593)

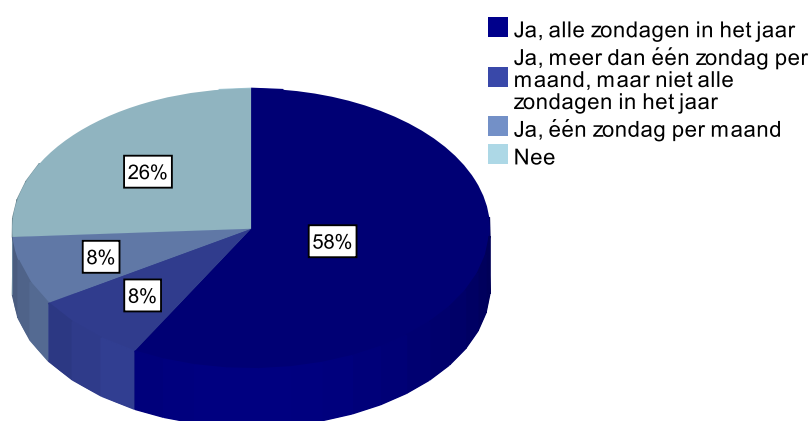


²⁵ Dit is representatief voor het ledenbestand van CNV, FNV en De Unie.

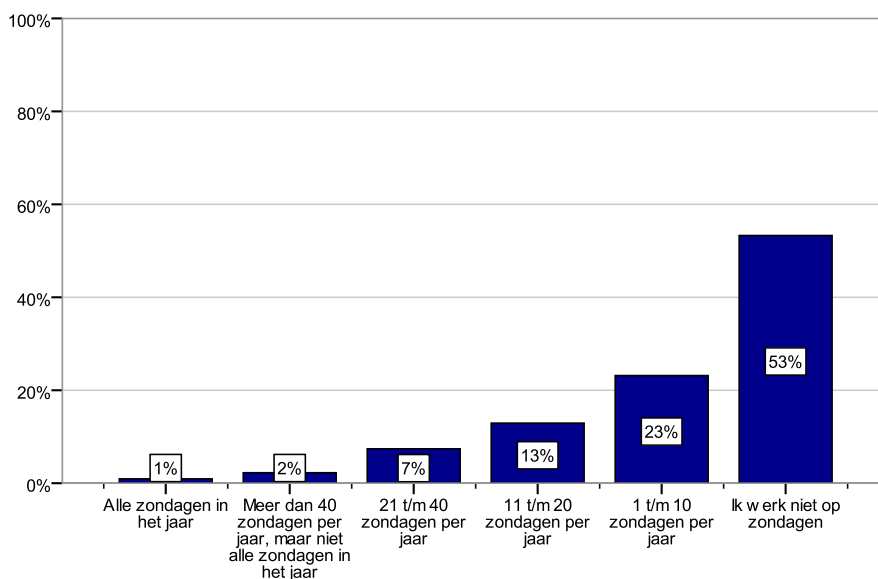
6.2 Werken op zondag

Hoewel meer dan de helft (58%) van de respondenten werkzaam is in een winkel die alle zondagen van het jaar geopend is, werkt het merendeel (53%) **niet** op zondagen. Van de overige respondenten werken de meesten (23%) 1 tot en met 10 zondagen per jaar, gevolgd door de respondenten die 11 tot en met 20 zondagen per jaar werken (13%). 7% van de respondenten werkt 21 tot en met 40 zondagen per jaar en 2% werkt meer dan 40 zondagen per jaar. Tot slot heeft 1% van de respondenten aangegeven alle zondagen van het jaar te werken. Geïnterviewden benadrukten dat dit wettelijk gezien niet is toegestaan, tenzij anders is afgesproken in een cao. In de Arbeidstijdenwet is opgenomen dat werknemers recht hebben op dertien vrije zondagen per jaar.

Figuur 62 Zondagopenstelling (N=1.593)

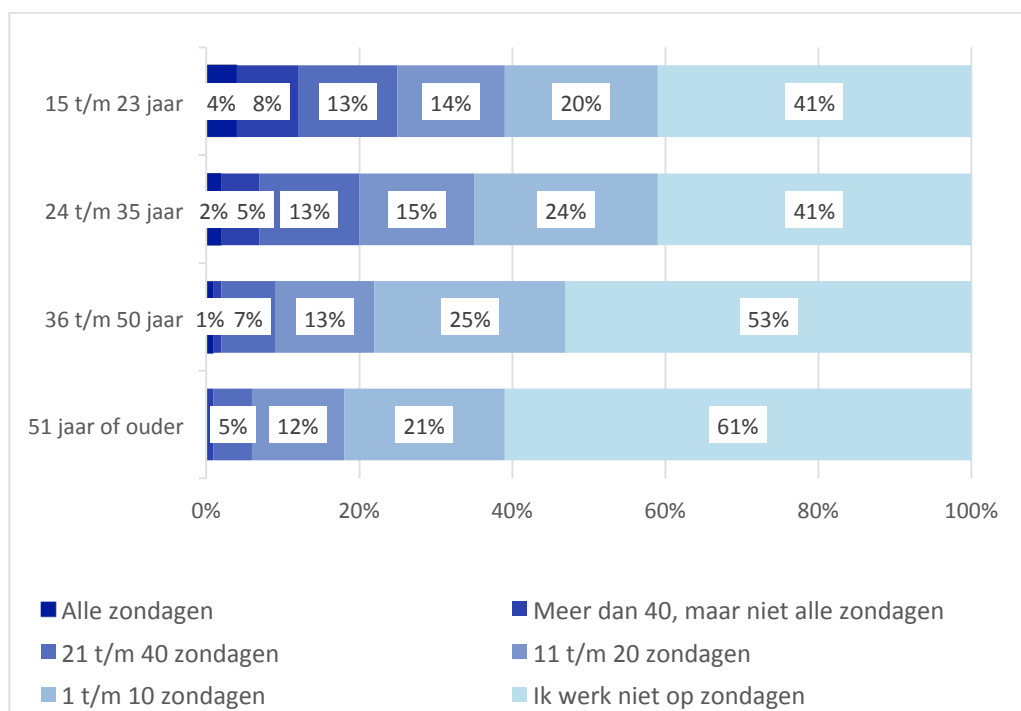


Figuur 63 Aantal zondagen per jaar werkzaam in de praktijk (N=1.593)



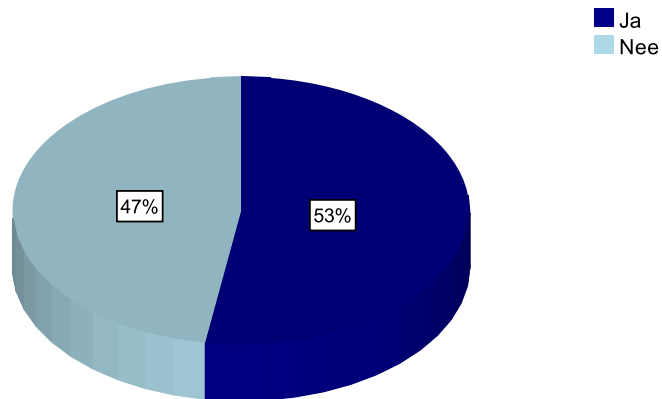
Uitgesplitst naar leeftijd, blijkt dat naarmate werknemers ouder zijn, zij minder vaak op zondagen werken; 53% van de werknemers tussen de 36 en 50 jaar en 61% van de werknemers van 51 jaar en ouder werkt niet op zondagen.

Figuur 64 Werkzaam op zondagen (N=71; N=275; N=632; N=615)



Van de groep respondenten die niet werkzaam zijn op zondag, geeft 53% aan dat zij wel op zondag kunnen werken.

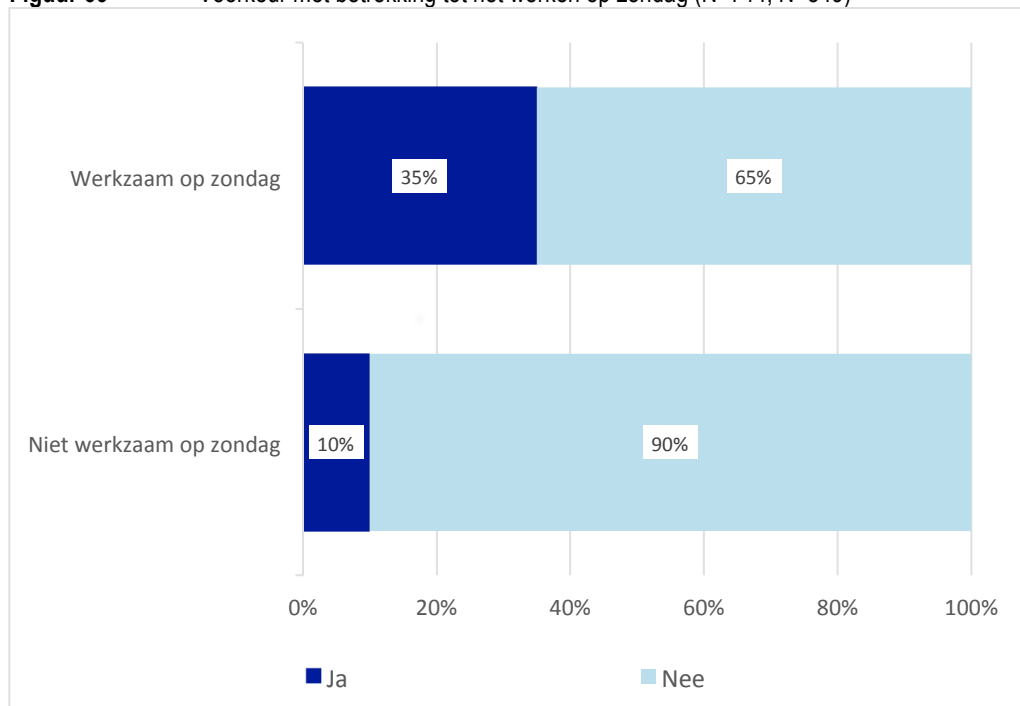
Figuur 65 Mogelijkheid om op zondag te werken (N=849)



Ongeveer twee derde van de respondenten die werkzaam zijn op zondag heeft aangegeven het niet prettig te vinden om op zondagen te werken. De overige 35% ervaart het werken op zondag wel als prettig. Een mogelijke verklaring hiervoor is volgens geïnterviewden de zondagtoeslag. Ook hebben geïnterviewde jongere werknemers aangegeven dat de zondagtoeslag het werken op zondag aantrekkelijk maakt.

De respondenten die niet werkzaam zijn op zondag zouden het ook niet prettig vinden om op zondag te werken (90%). 10% geeft juist wel de voorkeur aan werken op zondag, ondanks het feit dat zij dit in de praktijk niet doen.

Figuur 66 Voorkeur met betrekking tot het werken op zondag (N=744; N=849)

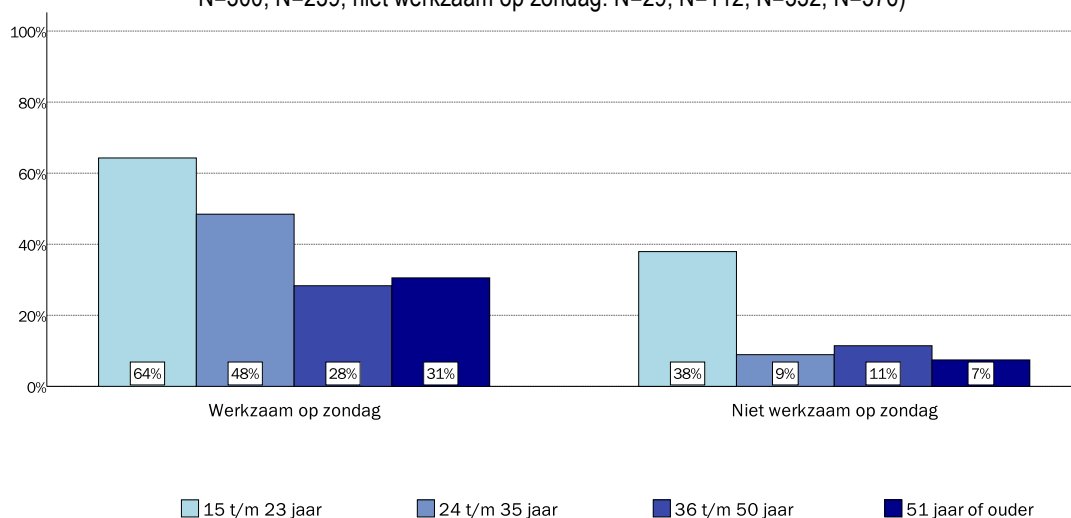


Uit de uitsplitsing naar leeftijd blijkt dat jongere werknemers vaker aangeven dat zij het prettig vinden om op zondag te werken. Dit is voor 64% van de werknemers tussen de 15 en 23 jaar het geval. In de oudere leeftijdscategorieën loopt dit percentage terug. Het percentage werknemers tussen de 36 en 50 jaar dat het prettig vindt om op zondag te werken (28%) ligt iets lager dan bij werknemers van 51 jaar en ouder (31%). Gemiddeld genomen ligt dit percentage op 35%.

Van de werknemers die niet op zondagen werken, geeft 38% van de werknemers van jonger dan 23 jaar aan het prettig te zouden vinden om op zondag te werken. Gemiddeld genomen ligt dit percentage op 9%.

Uit een groepsinterview met jonge werknemers is hetzelfde beeld naar voren gekomen. Een van de werknemers benoemde zelfs dat collega's, vanwege het feit dat ze graag op zondag werken, het onderling eerlijk vinden als iedereen aan de beurt komt op de zondag. Dit wordt voornamelijk ingegeven door de zondagtoeslag.

Figuur 67 Voorkeur met betrekking tot het werken op zondag (werkzaam op zondag: N=42; N=163; N=300; N=239; niet werkzaam op zondag: N=29; N=112; N=332; N=376)



6.3 Redenen om wel of niet op zondag te werken

Werkgerelateerde redenen om niet op zondag te kunnen of willen werken

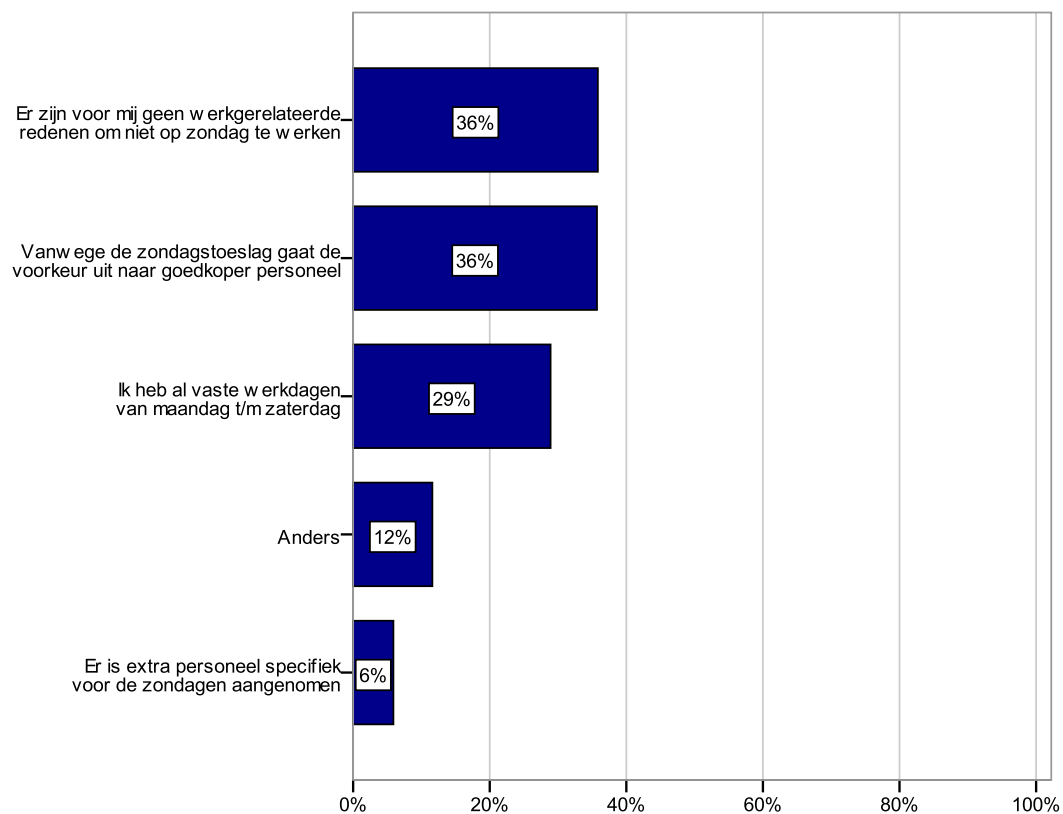
Respondenten hebben meerdere werkgerelateerde redenen aangedragen om niet op zondag te willen of te kunnen werken. Volgens 36% van de respondenten gaat de voorkeur van de werkgever uit naar goedkoper personeel vanwege de zondagtoeslag en 36% heeft geen werkgerelateerde redenen om niet op zondag te werken. Ook heeft 29% al vaste werkdagen op de overige dagen van de week. Tot slot geeft 6% aan dat er extra personeel specifiek voor de zondag is aangenomen.

Uit een interview met werknemers van een supermarkt blijkt dat bij het aantrekken van nieuw personeel specifiek wordt gekeken naar beschikbaarheid. Bij zondagopenstelling wordt er dan ook personeel gezocht dat op zondag kan werken. Scholieren en studenten kiezen er vaak bewust voor om op zondag te werken omdat zij dan geen andere verplichtingen hebben en op zondag meer kunnen verdienen vanwege de zondagtoeslag.

Wanneer respondenten meerdere antwoorden hebben aangekruist, betreft het in de meeste gevallen de combinatie van 'Ik heb al vaste werkdagen van maandag t/m zaterdag' en 'Vanwege de zondagtoeslag gaat de voorkeur uit naar goedkoper personeel' (64%).

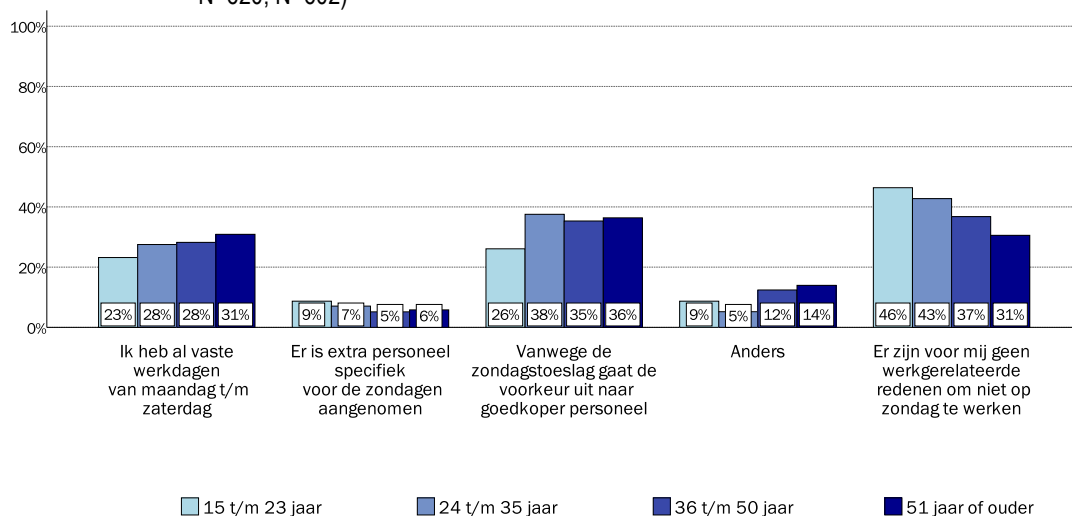
In de antwoordcategorie "Anders" (12%) werden voornamelijk persoonlijke redenen genoemd. Deze redenen beschrijven we verderop in deze paragraaf.

Figuur 68 Werkgerelateerde redenen om niet op zondag te kunnen of willen werken (N=1.560)



Uit de uitsplitsing naar leeftijd blijkt dat werknemers van ouder dan 23 jaar vaker hebben aangegeven dat vanwege de zondagtoeslag de voorkeur uitgaat naar goedkoper personeel (tussen de 35% en 38%). Onder werknemers van jonger dan 23 jaar heeft 26% deze reden opgegeven.

Figuur 69 Werkgerelateerde redenen om niet op zondag te kunnen of willen werken (N=69; N=269, N=620, N=602)

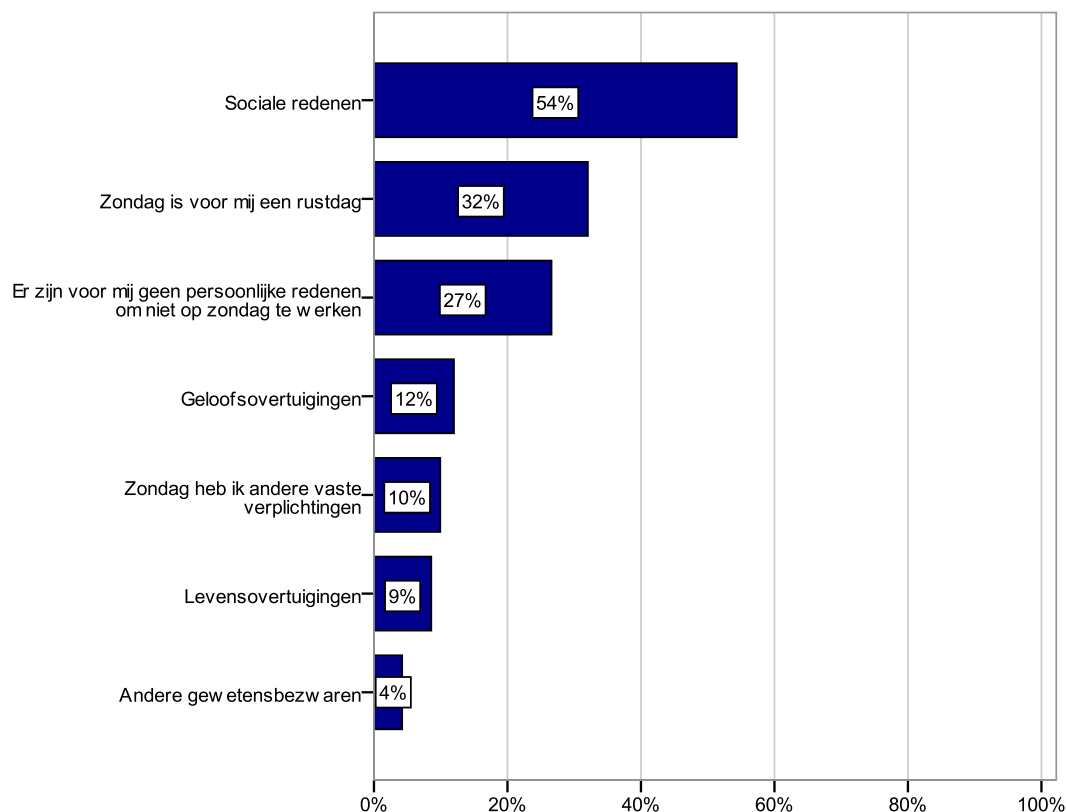


Persoonlijke redenen om niet op zondag te kunnen of willen werken

Respondenten hebben meerdere persoonlijke redenen aangedragen om niet op zondag te kunnen of te willen werken. Voor 54% spelen sociale redenen mee en ongeveer een derde ziet de zondag als een rustdag. 27% van de respondenten heeft geen persoonlijke redenen om niet op zondag te werken. Voor een minderheid van respectievelijk 12%, 10% en 9% zijn persoonlijke redenen om niet op zondag te kunnen of willen werken geloofsovertuigingen, andere vaste verplichtingen op de zondag en levensovertuigingen.

Tot slot heeft 4% andere redenen opgegeven. Ze noemen hierbij dat zij ook al werken op de zaterdag of noemen weekendactiviteiten zoals sport, hobby en privé-aangelegenheden. Daarnaast speelt de thuissituatie vaak een rol. Zij geven de voorkeur aan een vrije zondag, omdat hun partner op die dag ook vrij is of omdat zij zondag graag met het gezin doorbrengen. Tegelijkertijd heeft een deel van de respondenten juist aangegeven vrij te willen zijn vanwege het feit dat hun partner al op zondag werkt. Enkele respondenten beschouwen de zondag als een dag voor saamhorigheid. Tot slot wordt door een deel van de respondenten nogmaals benadrukt dat de zondag als rustdag moet worden beschouwd.

Figuur 70 Persoonlijke redenen om niet op zondag te kunnen of willen werken (N=1.560)



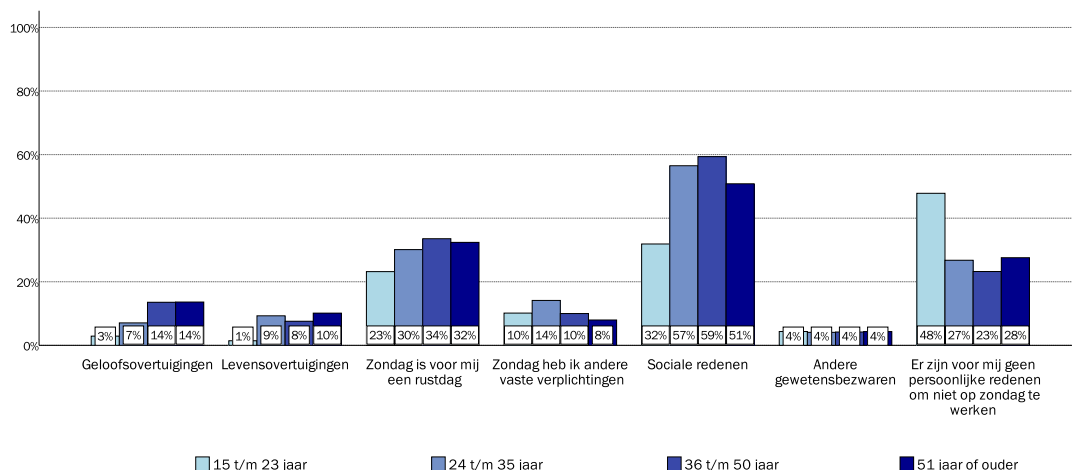
Kijkend naar de resultaten per leeftijdscategorie, blijkt dat werknemers van ouder dan 23 jaar vaker de volgende redenen hebben opgegeven:

- Sociale redenen.
- Zondag wordt gezien als rustdag.

Uit een groepsinterview met jonge werknemers komt naar voren dat er weinig onderscheid wordt gemaakt tussen een dag als de zaterdag of de zondag. Men hecht er wel waarde aan om aaneengesloten dagen rust te krijgen. Dit hoeft niet noodzakelijkerwijs in het weekend te zijn.

Werknemers ouder dan 36 jaar hebben vaker aangegeven dat geloofsovertuigingen meespelen (tot en met 50 jaar 14% en 51 jaar en ouder 13%). Tegelijkertijd heeft bijna de helft van de werknemers tot 23 jaar aangegeven dat er geen persoonlijke redenen zijn om niet op zondag te werken (48%). Onder werknemers ouder dan 23 jaar heeft 23% tot 28% dit aangegeven.

Figuur 71 Persoonlijke redenen om niet op zondag te kunnen of willen werken (N=69; N=269, N=620, N=602)



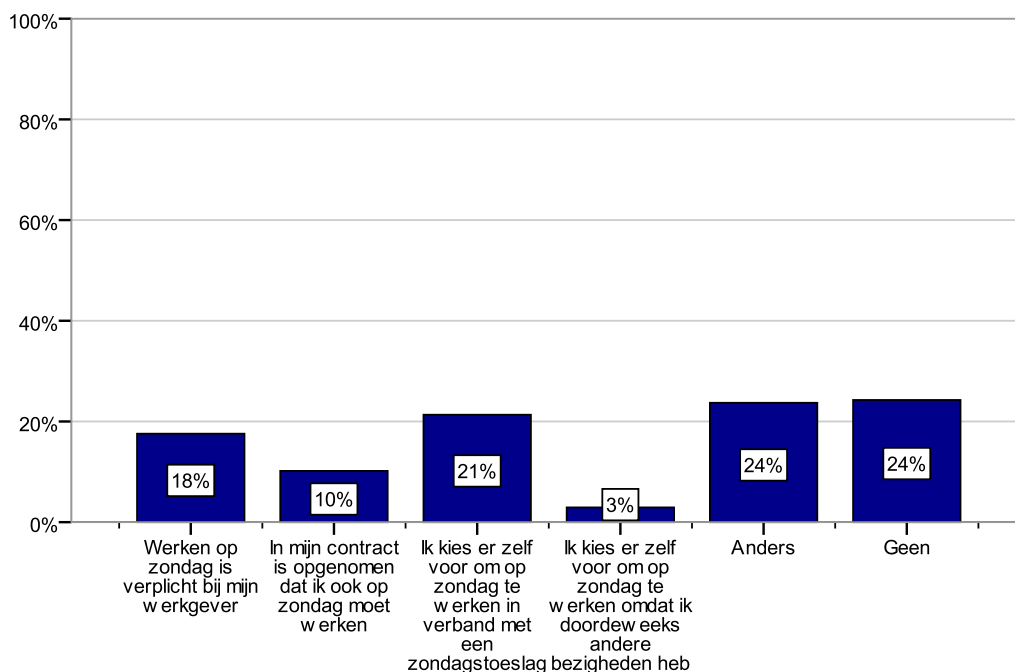
Redenen om wel op zondag te werken

Voor 21% van de respondenten is de zondagtoeslag de belangrijkste reden om op zondag te werken en voor 18% van de respondenten is de belangrijkste reden de verplichting van de werkgever. Daarnaast noemt 10% afspraken in hun arbeidsovereenkomst over het werken op zondag en 3% kiest er zelf voor om op zondag te werken, omdat zij doordeweeks andere bezigheden hebben. Tot slot heeft 24% van de respondenten geen belangrijkste reden genoemd om op zondag te werken.

Bijna een kwart van de respondenten heeft een andere reden genoemd, te weten:

- vrij zijn op de zaterdag;
- het ontlasten van andere collega's en collegialiteit (sociaal zijn richting collega's of een verantwoordelijkheidsgevoel om het samen op te lossen);
- er zijn afspraken gemaakt, bijvoorbeeld dat alle werknemers minimaal één zondag per maand werken;
- de beperkte beschikbaarheid van collega's op zondag;
- consequenties zoals beëindiging van contract of demotie/degradatie;
- het hoort bij de functie (als leidinggevende);
- omdat het leuk is om (af en toe) op zondag te werken.

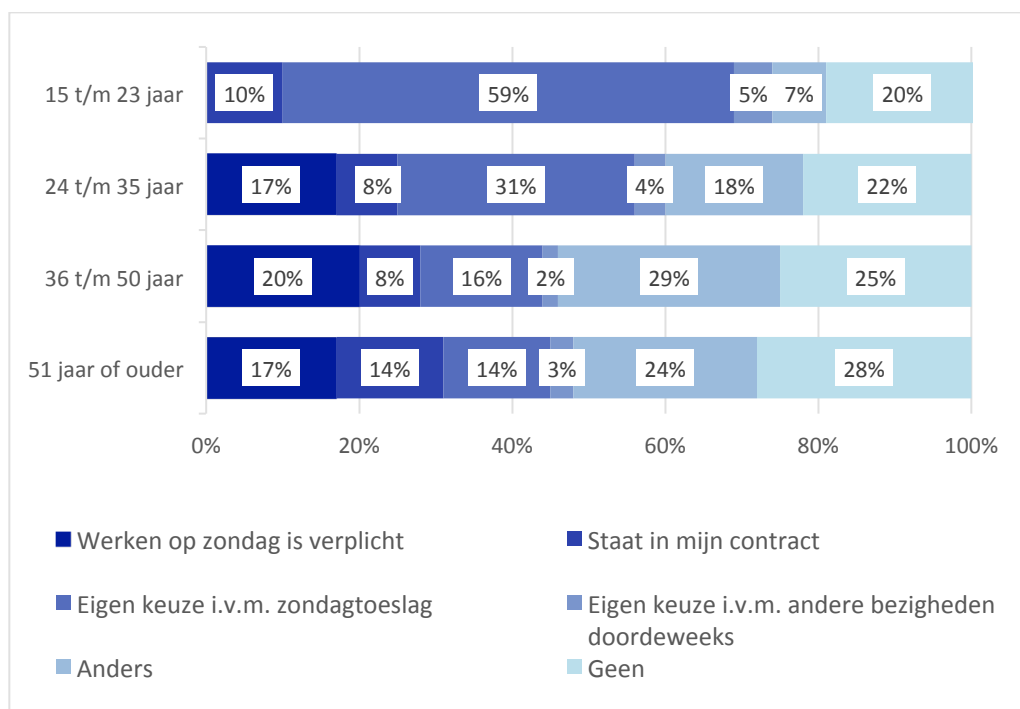
Figuur 72 Redenen om op zondag te werken (N=717)



Ook deze bevindingen zijn uitgesplitst naar leeftijdscategorieën. Van de werknemers ouder dan 51 jaar noemt 14% afspraken in hun arbeidsovereenkomst over het werken op zondag. Dit percentage ligt lager onder jongere werknemers. Onder werknemers jonger dan 23 jaar is dit antwoord niet geselecteerd. Werknemers jonger dan 23 jaar en tussen de 24 en 35 jaar kiezen er vaker voor om op zondagen te werken in verband met de zondagstoelag (respectievelijk 59% en 31% ten opzichte van 14% tot 16%).

Dit beeld is bevestigd in een groepsinterview met jonge werknemers. De geïnterviewden ontvangen 100% toeslag. Ook is gevraagd in hoeverre de geïnterviewden bereid zouden zijn om op zondag te werken als er geen sprake zou zijn van een zondagstoelag. Eén van de geïnterviewden gaf aan dat dit niet van invloed zou zijn op de bereidheid om op zondag te werken. Geïnterviewden kiezen vaak voornamelijk voor het werken op zondagen omdat ze dan geen andere verplichtingen hebben qua opleiding of studie.

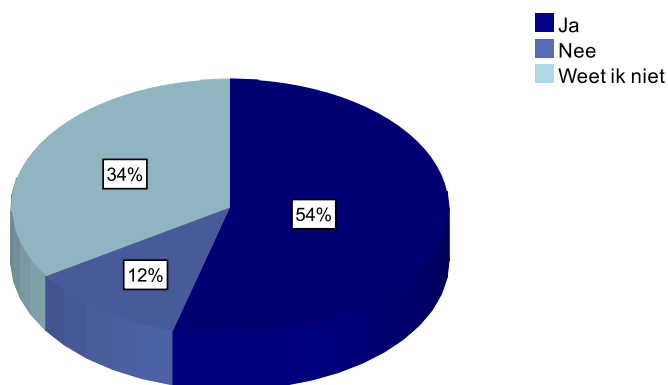
Figuur 73 Redenen om op zondag te werken (N=41; N=155; N=291; N=230)



6.4 Regelingen en afspraken over werken op zondag

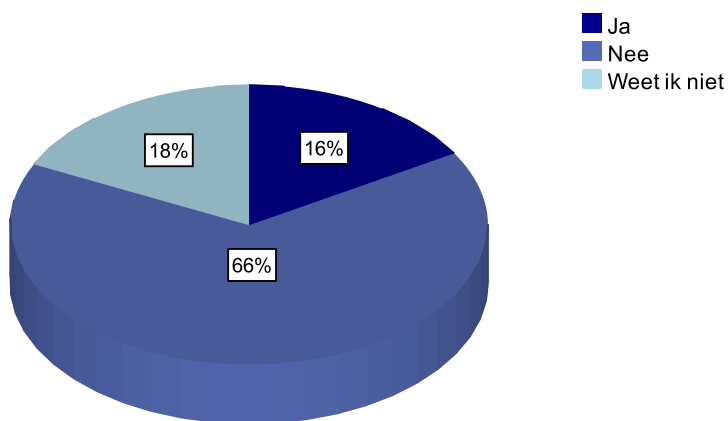
Respondenten is gevraagd om aan te geven in hoeverre er in hun branche sprake is van een *collectieve regeling* omtrent het werken op zondag. Meer dan de helft (54%) van de respondenten heeft aangegeven dat er sprake is van een collectieve regeling omtrent het werken op zondag, 34% weet het niet en 12% heeft geantwoord dat er geen collectieve regeling is. Deze resultaten zijn getoetst in een interview met vertegenwoordigers van de vakbonden. De geïnterviewden hebben aangegeven dat deze regeling beperkt bekend is onder leden. Leden die hiermee te maken krijgen, zijn vaak wel bekend met de regeling omdat zij zelf op zoek zijn gegaan naar informatie. Volgens de geïnterviewden is een groot deel van de leden van dusdanige leeftijd, dat het minder aantrekkelijk is om hen op zondag te laten werken in verband met de zondagtoeslag. Deze doelgroep zal in beperkte mate zelf op zoek gaan naar informatie over de collectieve regeling omtrent werken op zondag.

Figuur 74 Collectieve regeling omtrent werken op zondag (N=1.593)



Volgens een meerderheid van 66% van de respondenten zijn er in hun *arbeidsovereenkomst* geen afspraken vastgelegd over het aantal zondagen waarop zij moeten (kunnen) werken, 18% van de respondenten weet dit niet en 16% heeft aangegeven dat hun arbeidsovereenkomst wel dergelijke afspraken bevat.

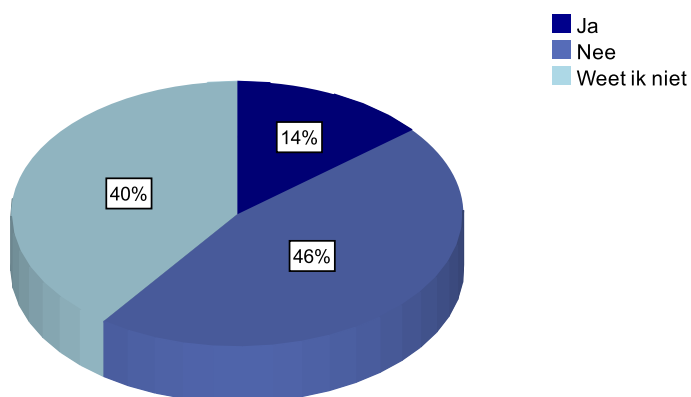
Figuur 75 Afspraken in arbeidsovereenkomst over aantal zondagen werkzaam (N=1.593)



Ook heeft 46% aangegeven dat er in hun *arbeidsovereenkomst* niet is opgenomen dat zij recht hebben op dertien vrije zondagen per jaar en 40% van de respondenten weet dit niet. 14% heeft aangegeven dat het recht op dertien vrije zondagen wel is opgenomen in hun arbeidsovereenkomst. Uit het interview bleek dat het in veel gevallen niet mogelijk is om te onderhandelen over de arbeidsovereenkomst. Dit geldt in het bijzonder voor werknemers met tijdelijke contracten en nul-uren contracten. Vaak zijn zij dan ook minder goed bekend met de inhoud van hun arbeidsovereenkomst. Tevens komt uit de interviews het beeld naar

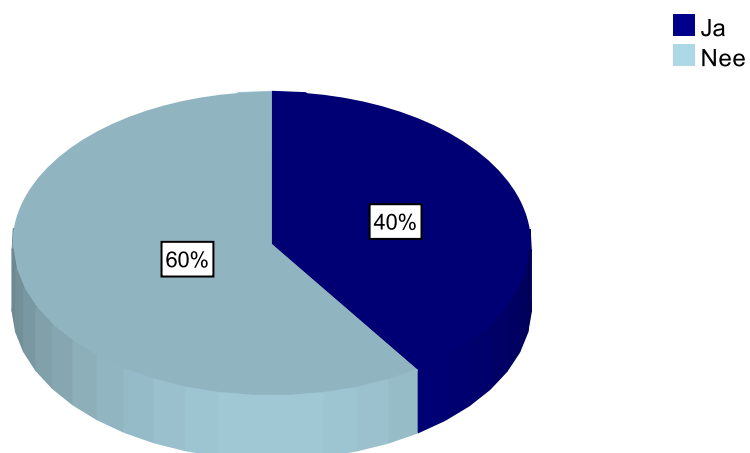
voren dat werknemers zelden op de hoogte zijn van de cao die geldt voor de branche waarin zij werkzaam zijn.

Figuur 76 Recht op dertien vrije zondagen per jaar in arbeidsovereenkomst (N=1.593)



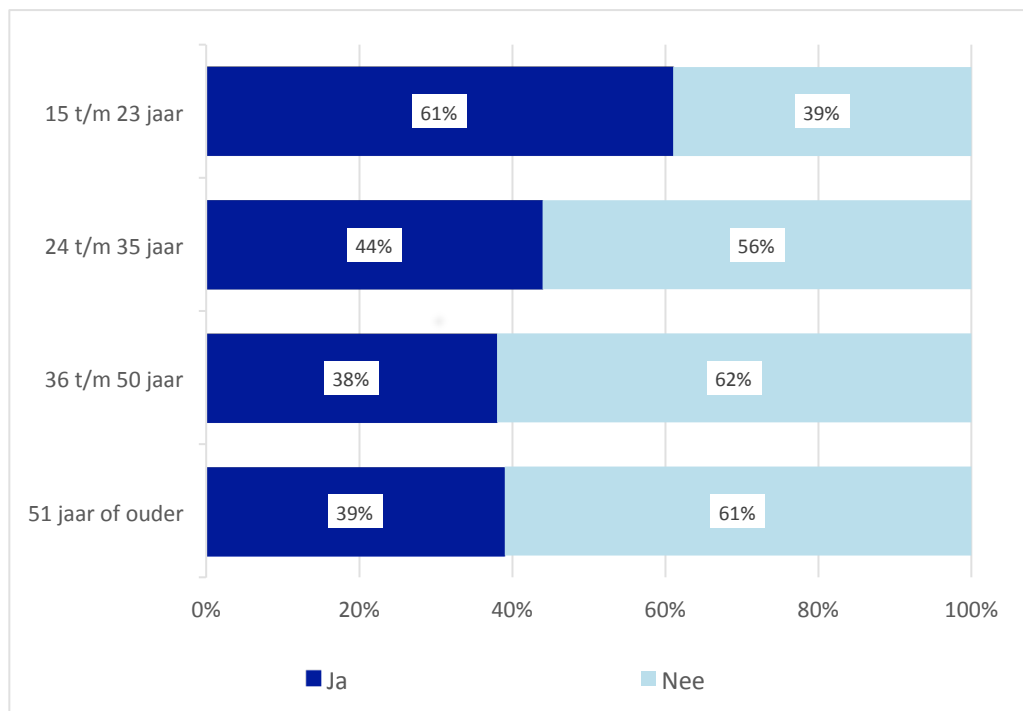
Bijna vier van de tien respondenten (40%) hebben met zijn of haar werkgever afstemming gehad over het al dan niet werken op zondagen. Met de overige 60% is dit niet afgestemd.

Figuur 77 Afstemming met de werkgever over het werken op zondag (N=1.593)



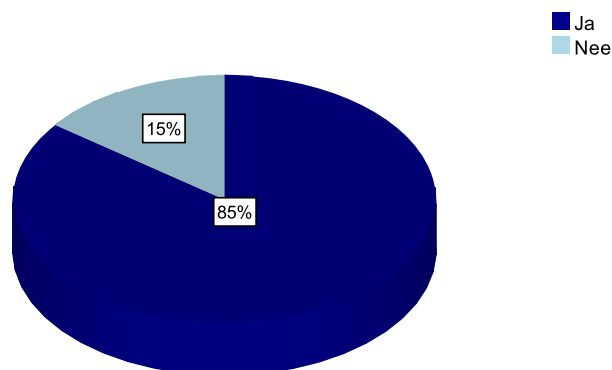
Uitgesplitst naar leeftijd blijkt dat 61% van de werknemers van jonger dan 23 jaar met zijn/haar werkgever heeft afgestemd over het al dan niet werken op zondagen. In de andere leeftijdscategorieën betreft dit een minderheid van de werknemers. Gemiddeld genomen ligt dit percentage op 40%.

Figuur 78 Afstemming met de werkgever over het werken op zondag (N=71; N=275; N=632; N=615)



Van de respondenten die afstemming hebben gehad met hun werkgever, heeft een meerderheid (85%) zelf bij zijn of haar werkgever aangegeven wel of niet op zondag te willen of kunnen werken. De overige 15% heeft dit niet gedaan.

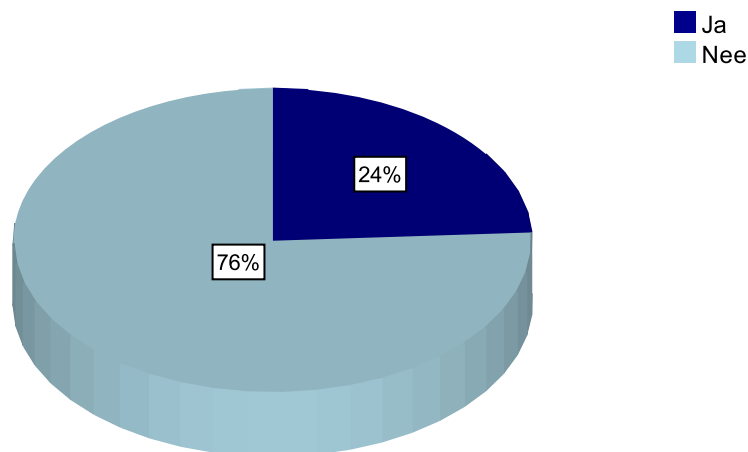
Figuur 79 Voorkeur aangegeven bij de werkgever (N=644)



Een meerderheid van 76% van de respondenten voelt zich *niet* onder druk gezet om op zondagen te werken. De 24% die zich wel onder druk gezet voelt, geeft hiervoor de volgende redenen (gerangschikt van vaak naar zelden genoemd):

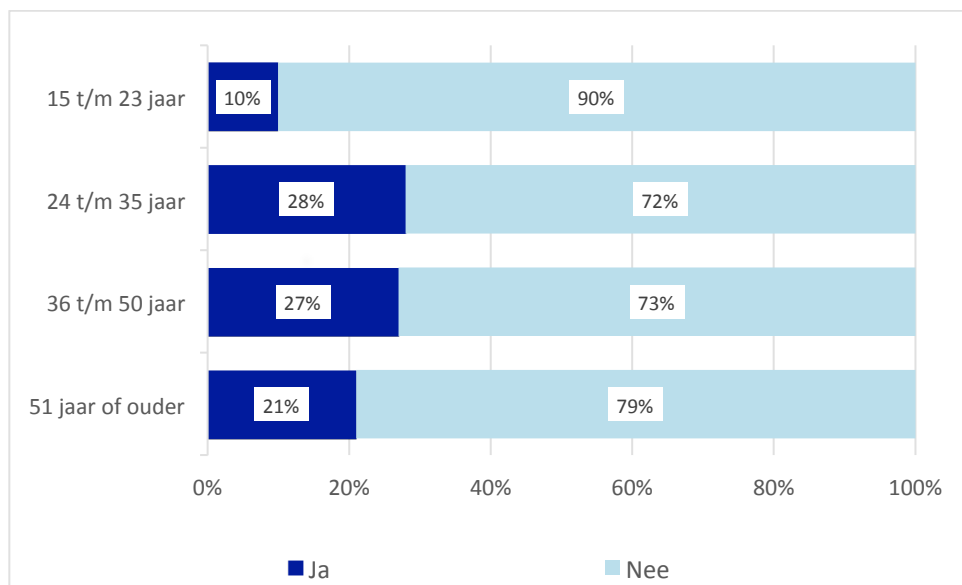
- Verplichting of eis vanuit de werkgever (ook op feestdagen).
- Men wordt ingeroosterd zonder vooraf overleg.
- Beperkte beschikbaarheid van collega's op de zondag.
- Collegialiteit; men wil zelf voorkomen dat een kleine groep collega's vaak of altijd op zondag werkt of hier wordt specifiek op gewezen door de werkgever.
- Het hoort bij de functie (als leidinggevende).
- Er wordt bedreigd met beëindiging van het contract of demotie/degradatie.
- Economisch belang van de werkgever bij zondagopenstelling en overwegingen van werkgever uit oogpunt van concurrentie.

Figuur 80 Mate waarin respondenten zich onder druk gezet voelen (N=1.558)



Uitgesplitst naar leeftijd, blijkt dat een kleiner aandeel werknemers tot 23 jaar zich onder druk gezet voelt om op zondagen te werken (10%). Onder werknemers van 24 tot en met 35 jaar is dit aandeel 28%, dit neemt weer iets af bij de oudere leeftijdscategorieën.

Figuur 81 Mate waarin respondenten zich onder druk gezet voelen (N=69; N=269, N=618, N=602)

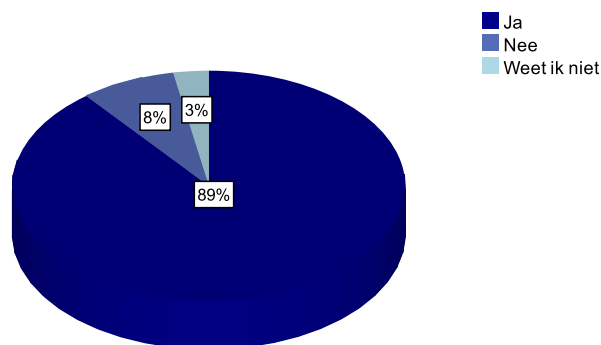


6.5 Zondagtoeslag

Bijna negen van de tien respondenten ontvangen een zondagtoeslag voor werkzaamheden op zondagen, 8% heeft aangegeven geen zondagtoeslag te ontvangen en 3% weet het niet.

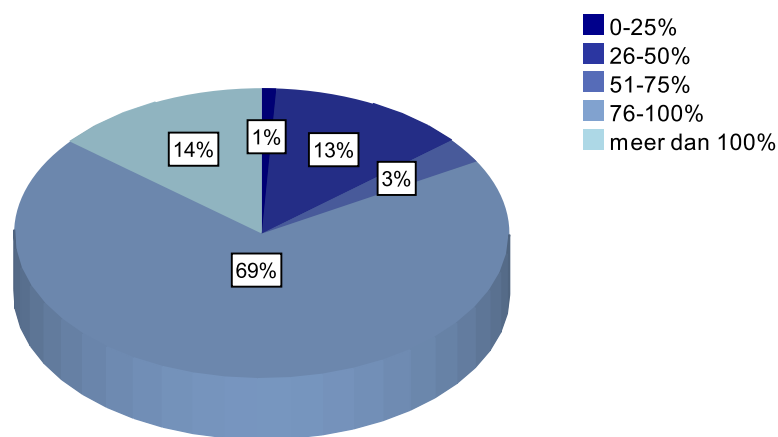
Uit een interview met vertegenwoordigers van vakbonden blijkt dat werkgevers deze toeslagen willen afschaffen. Een ontwikkeling die de geïnterviewden zien, is dat er op zondag vaak alleen jong personeel in winkels werkzaam is. Dit geldt in meerdere mate voor het grootwinkelbedrijf. Deze ontwikkeling doet zich vooral voor in supermarkten. Tevens blijkt dat er ook vaak sprake is van onderbezetting op zondagen. Het personeel wordt niet in dezelfde mate uitgebreid als dat de openingstijden worden verruimd.

Figuur 82 Zondagtoeslag (N=717)



Bijna zeven van de tien respondenten geven aan dat de hoogte van de zondagtoeslag tussen de 76% en 100% ligt. Van de 17% van de respondenten die minder dan 100% toeslag ontvangen, geeft 13% aan dat de hoogte van de zondagtoeslag tussen de 26% en 50% ligt en 14% van de respondenten ontvangt meer dan 100% zondagtoeslag.

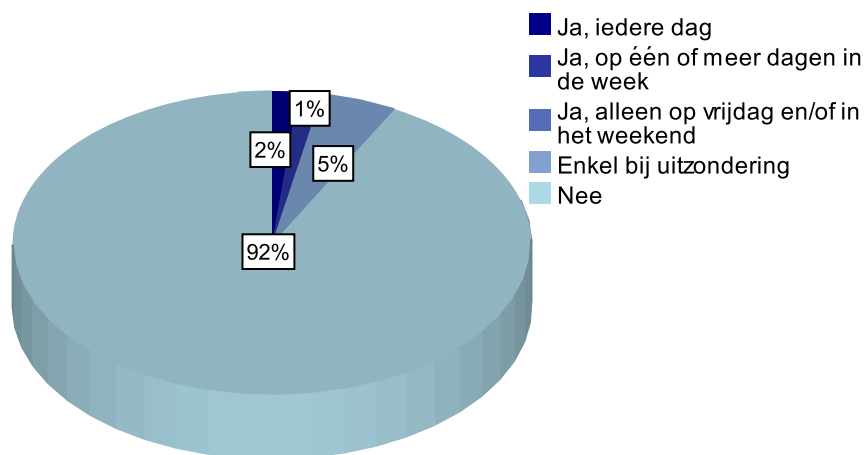
Figuur 83 Hoogte van de zondagtoeslag (N=640)



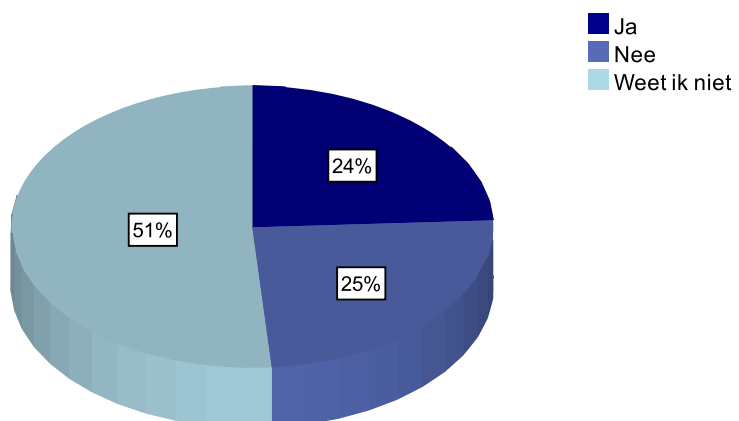
6.6 Werken tijdens nachturen

Een meerderheid van de respondenten heeft aangegeven dat zij niet in een winkel werkzaam zijn die tijdens nachturen open mag zijn (92%). Dit verklaart wellicht ook dat 51% niet op de hoogte is van een collectieve regeling en dat 25% heeft geantwoord dat er in hun branche geen collectieve regeling is. 24% geeft wel aan dat er sprake is van een collectieve regeling in hun branche omtrent het werken tijdens nachturen. Ook is het een mogelijke verklaring voor het gegeven dat 60% van de respondenten in hun arbeidsovereenkomst geen afspraken heeft vastgelegd over het werken tijdens nachturen, 34% van de respondenten weet het niet en 6% heeft aangegeven dat hun arbeidsovereenkomst wel dergelijke afspraken bevat.

Figuur 84 Werkzaam tijdens nachturen (N=1.522)

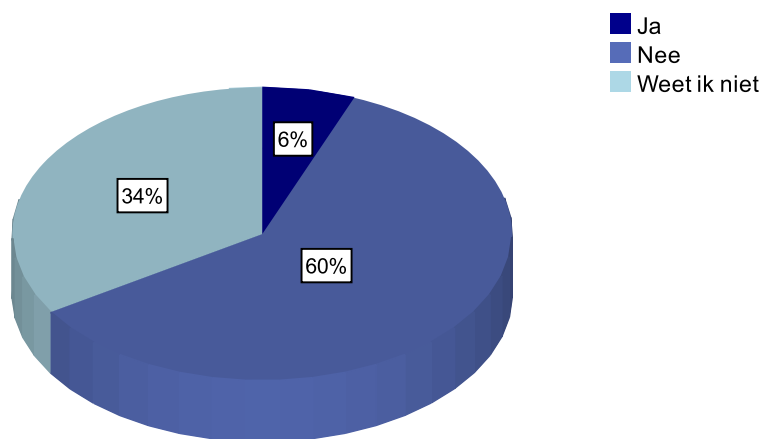


Figuur 85 Collectieve regeling omtrent werken tijdens nachturen (N=1.522)



Figuur 86

Afspraken in arbeidsovereenkomst over aantal werkzame dagen tijdens nachturen (N=1.521)



6.7 Aanvullende ontwikkelingen

Geïnterviewden zien als gevolg van verruiming van de openingstijden dat werkzaamheden plaatsvinden gedurende de nacht en vroeg in de ochtend. Bevoorrading zou in de toekomst zelfs geheel buiten de winkeltijden kunnen plaatsvinden. Dit heeft ook consequenties voor werknemers van distributiecentra. In distributiecentra wordt dikwijls vijf dagen per week en 24 uur per dag gewerkt. De verwachting is dat dit uitgebreid zal worden naar zeven dagen per week.

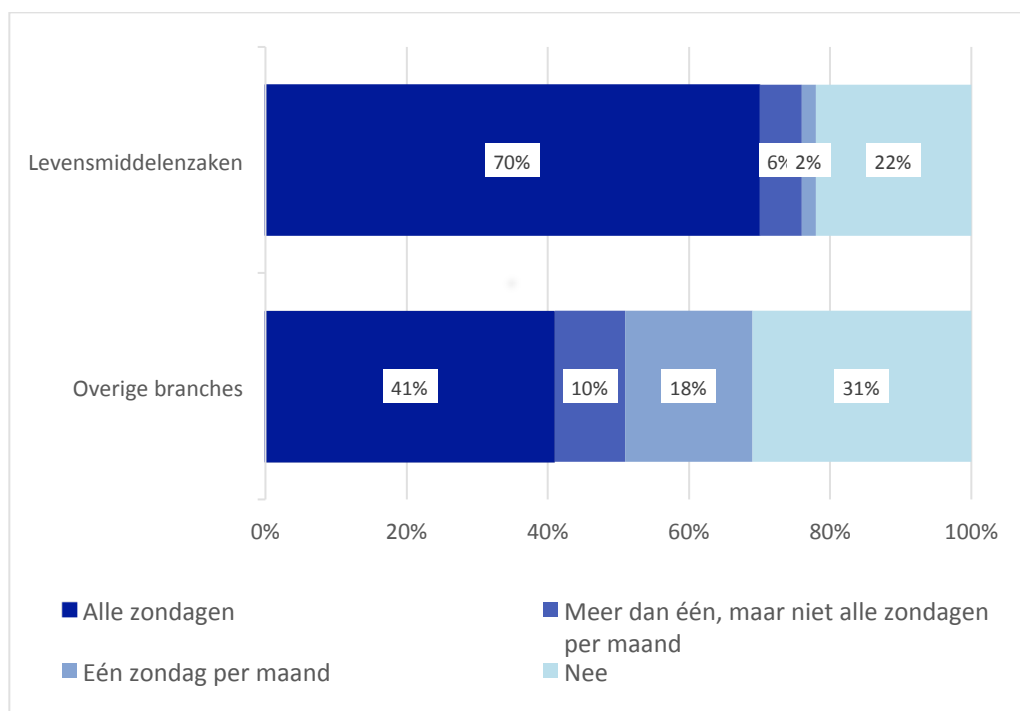
Een andere ontwikkeling die in het interview is beschreven, betreft de toename in de werkdruk. Werknemers worden vaker opgeroepen bij plotselinge drukte, waardoor zij regelmatig stand-by zijn of op afroep beschikbaar moeten zijn. Ook worden werknemers vaker naar huis gestuurd wanneer het rustig is in de winkel.

6.8 Resultaten uitgesplitst naar branche

Op basis van de achtergrondkenmerken is een aantal resultaten uitgesplitst geanalyseerd en weergegeven. In deze paragraaf beschrijven we de verschillen tussen werknemers die werkzaam zijn in levensmiddelenzaken/supermarkten en in overige branches.

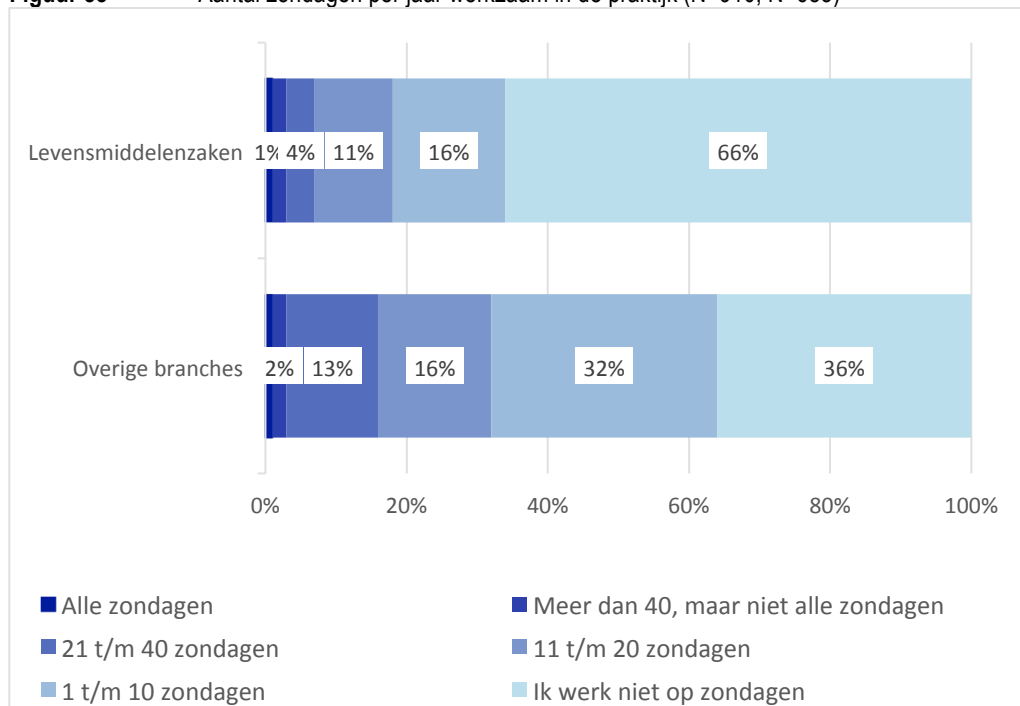
Zeven van de tien werknemers, werkzaam in een supermarkt, geven aan dat de winkel waarin hij/zij werkzaam is alle zondagen in het jaar geopend is. In de overige branches betreft dit 41%. Slechts 22% van de supermarkten is niet geopend op zondag. In de overige branches ligt dit percentage op 33%.

Figuur 87 Zondagopenstelling (N=910; N=683)



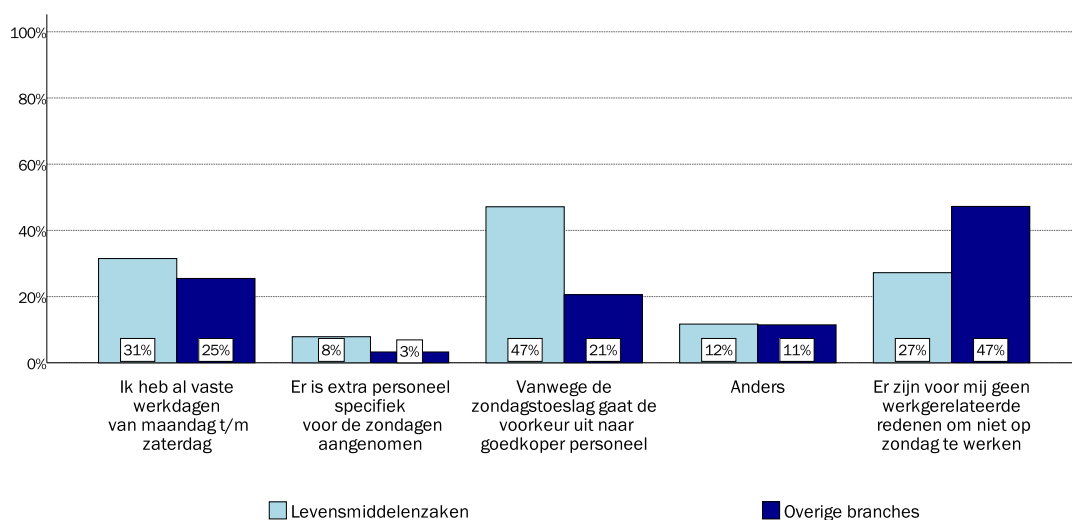
Tegelijkertijd blijkt dat een groot deel van de respondenten die werkzaam zijn in supermarkten niet op zondagen werkt (66% ten opzichte van 36% van de respondenten uit overige branches). Uit de interviews blijkt dat juist in supermarkten op zondagen gebruik wordt gemaakt van jonger personeel, dat vaak op oproepbasis of parttime werkt en bewust kiest voor het werken op zondag. In de overige branches werkt 64% van de werknemers meer dan één keer per jaar op zondag. Van de werknemers die werkzaam zijn op zondagen, betreft het in beide categorieën vaak één tot en met 20 zondagen per jaar (32%). Een zeer kleine groep respondenten geeft aan alle zondagen in het jaar te werken in de praktijk.

Figuur 88 Aantal zondagen per jaar werkzaam in de praktijk (N=910; N=683)



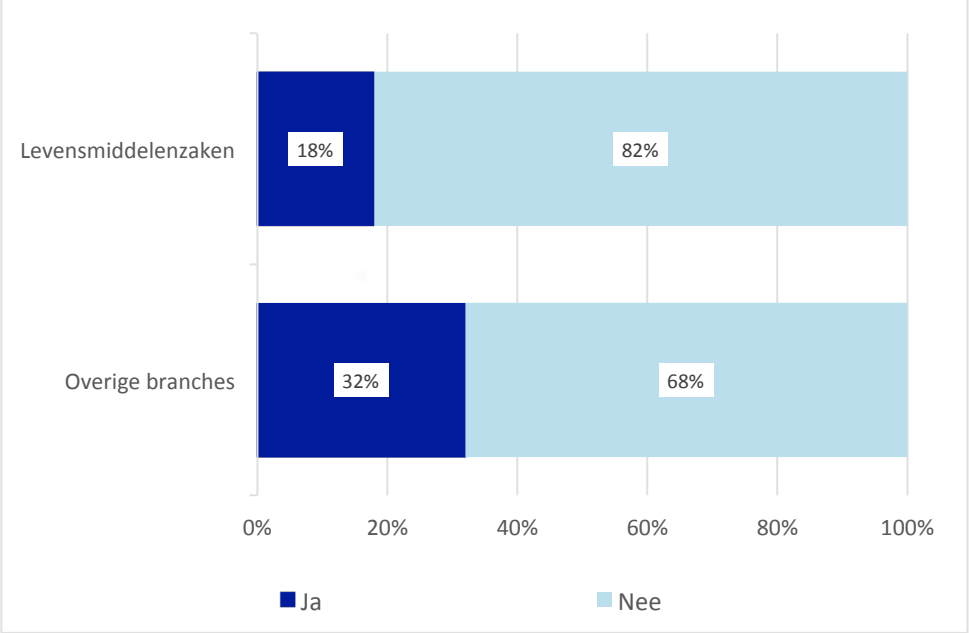
Gevraagd naar werkgerelateerde redenen om niet op zondag te werken, blijkt dat respondenten werkzaam in supermarkten vaker hebben aangegeven dat vanwege de zondagtoeslag de voorkeur uitgaat naar goedkoper personeel (47% ten opzichte van 21% van de respondenten uit overige branches). Werknemers van supermarkten geven gemiddeld genomen ook vaker aan dat er geen werkgerelateerde redenen zijn om niet op zondagen te werken (27% ten opzichte van 47% van de respondenten uit overige branches).

Figuur 89 Werkgerelateerde redenen om niet op zondag te kunnen of willen werken (N=889; N=671)



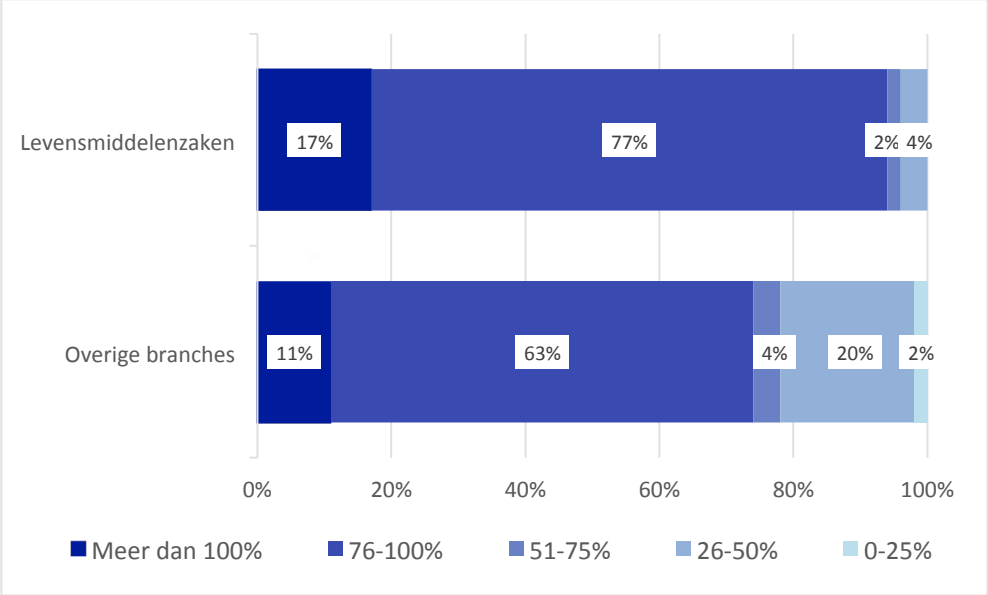
Respondenten uit overige branches voelen zich vaker onder druk gezet om op zondag te werken (32% ten opzichte van 18% van de respondenten werkzaam in supermarkten).

Figuur 90 Mate waarin respondenten zich onder druk gezet voelen (N=889; N=669)



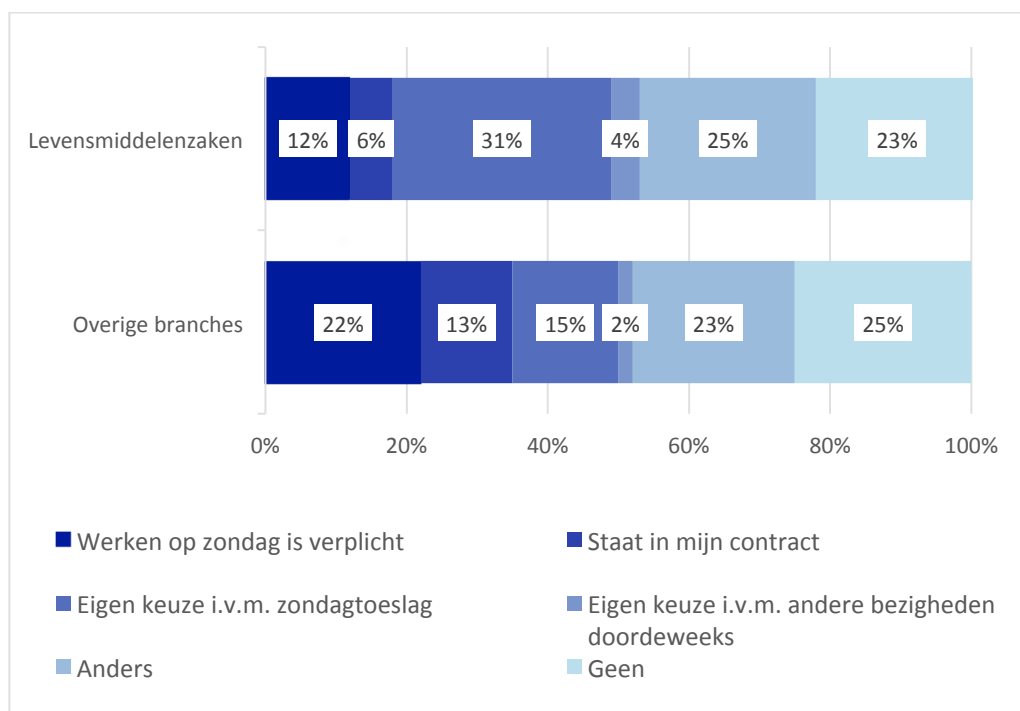
Werknemers die op zondag werken, is gevraagd naar de hoogte van de zondagtoeslag. 77% van de respondenten van supermarkten ontvangt een toeslag van 76% tot 100% en 17% ontvangt meer dan 100% zondagtoeslag. In de overige branches betreft dit respectievelijk 62% en 11% van de respondenten. Eén op de vijf werknemers uit de overige branches ontvangt 26% tot 50% zondagtoeslag.

Figuur 91 Hoogte van de zondagtoeslag (N=280; N=360)



Respondenten is gevraagd aan te geven wat voor hen de belangrijkste reden is om op zondag te werken. Werknemers van supermarkten kiezen er vaker voor om op zondagen te werken in verband met de zondagtoeslag (31% ten opzichte van 15%). 22% van de werknemers uit overige branches geeft aan dat zij op zondag werken vanwege een verplichting vanuit de werkgever; van de werknemers van supermarkten heeft 12% deze reden opgegeven. 13% van de werknemers uit overige branches benoemt afspraken in hun arbeidsovereenkomst over het werken op zondag. Dit percentage ligt lager onder werknemers van supermarkten (6%).

Figuur 92 Redenen om op zondag te werken (N=295; N=422)



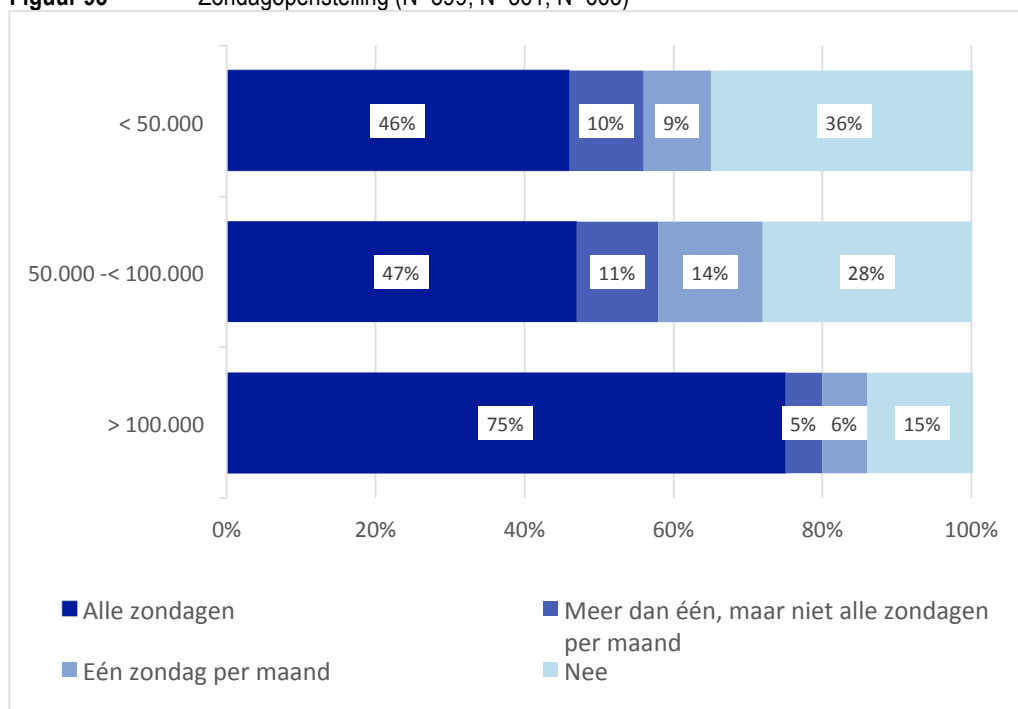
6.9 Resultaten uitgesplitst naar regionale kenmerken

Op basis van de achtergrondkenmerken is een aantal resultaten uitgesplitst geanalyseerd en weergegeven. De verschillen tussen werknemers, werkzaam in gemeenten van verschillende grootte en werkzaam in de vier landsdelen, beschrijven we in deze paragraaf.

Resultaten uitgesplitst naar werknemers, werkzaam in gemeenten naar grootteklasse

Respondenten is gevraagd aan te geven in hoeverre de winkel waarin zij werkzaam zijn geopend is op zondag. 75% van de werknemers uit 100.000+ gemeenten geeft aan dat de winkel alle zondagen in het jaar geopend is. Onder werknemers uit gemeenten met minder dan 50.000 inwoners en 50.000 tot 100.000 inwoners betreft dit respectievelijk 46% en 47%. Het percentage respondenten dat aangeeft dat de winkel waarin zij werkzaam zijn niet geopend is op zondag, ligt hoger voor de gemeenten met minder dan 50.000 inwoners (36%) en 50.000 tot 100.000 inwoners (28%). 15% van de werknemers uit 100.000+ gemeenten geeft aan dat de winkel niet op zondag is geopend.

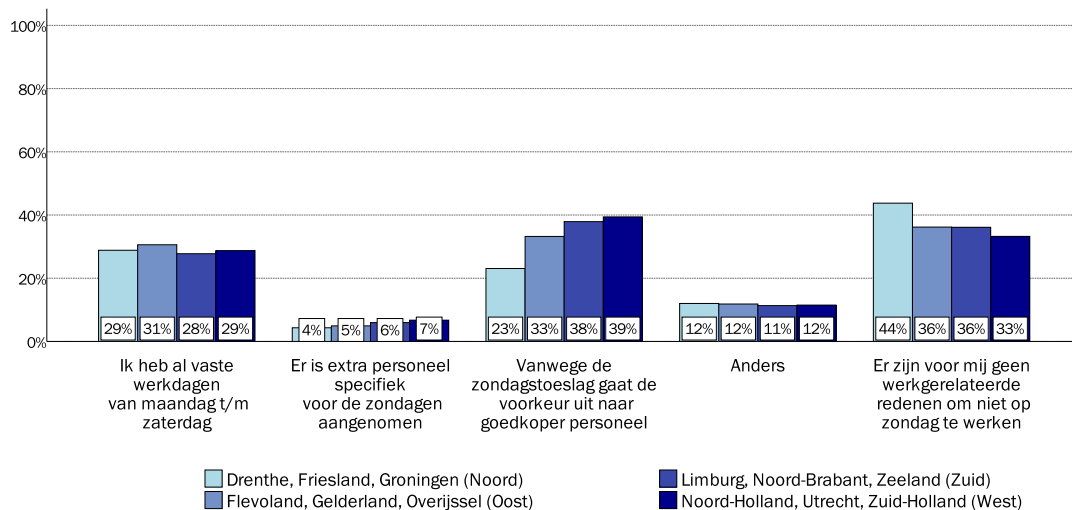
Figuur 93 Zondagopenstelling (N=599; N=361; N=663)



Resultaten uitgesplitst naar werknemers werkzaam in de vier landsdelen

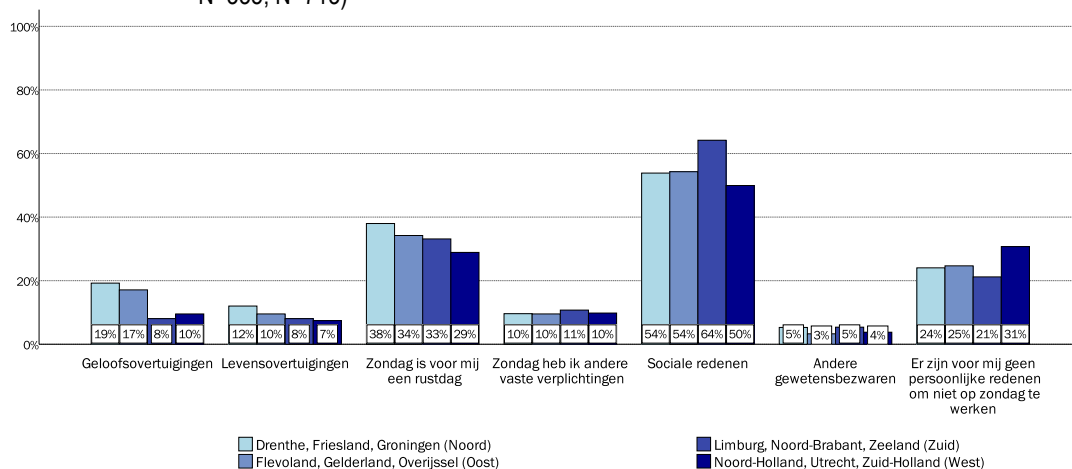
Gevraagd naar werkgerelateerde redenen om niet op zondag te werken, blijkt dat werknemers uit de landsdelen Oost, Zuid en West vaker hebben aangegeven dat vanwege de zondagtoeslag de voorkeur uitgaat naar goedkoper personeel (tussen de 33% en 39%). 23% van de werknemers uit landsdeel Noord heeft deze reden opgegeven. Ook geven werknemers uit landsdeel Noord vaker aan dat er geen werkgerelateerde redenen zijn om niet op zondag te kunnen of willen werken (44% ten opzichte van 33% tot 36%).

Figuur 94 Werkgerelateerde redenen om niet op zondag te kunnen of willen werken (N=208; N=304; N=335; N=713)



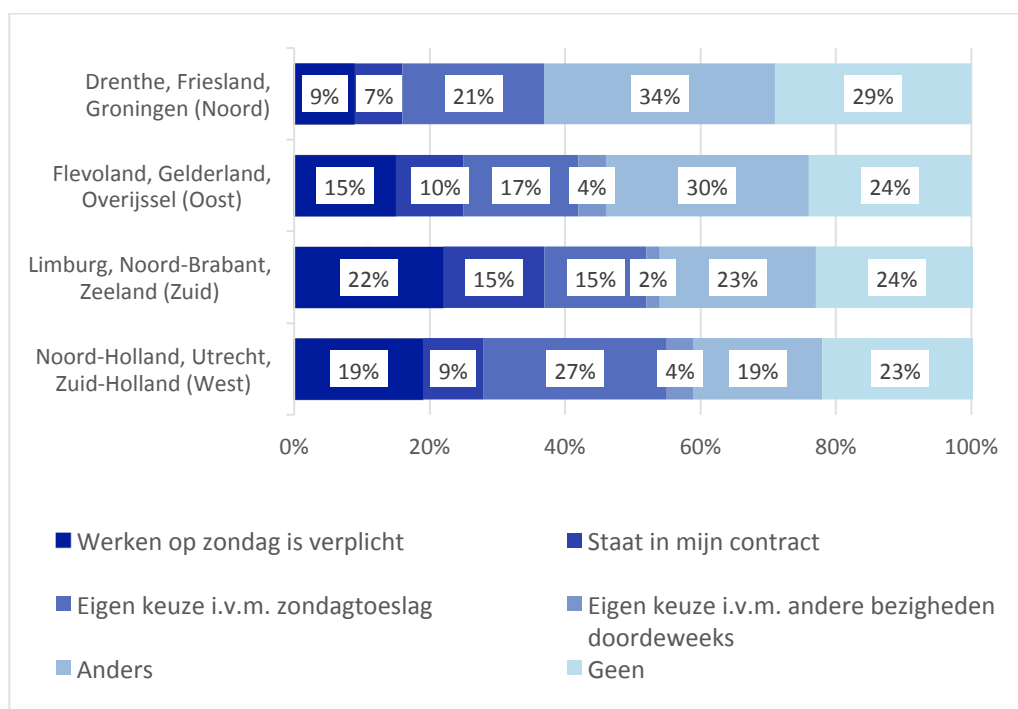
Gevraagd naar persoonlijke redenen om niet op zondag te werken, blijkt dat werknemers uit landsdeel Zuid vaker sociale redenen opgeven (64% ten opzichte van 50% tot 54%). Werknemers uit landsdeel Noord geven gemiddeld genomen vaker aan dat de zondag wordt gezien als rustdag (38% ten opzichte van 29% tot 34%). Werknemers uit landsdelen Noord en Oost geven vaker geloofsovertuigingen op als reden om niet op zondag te werken (respectievelijk 19% en 17%). Het percentage werknemers uit landsdeel Zuid en West dat geloofsovertuigingen als reden aandraagt, betreft 9% en 10%. Een groter aandeel werknemers uit landsdeel West geeft aan dat er geen persoonlijke redenen zijn om niet op zondag te werken (31% ten opzichte van 21% tot 25%).

Figuur 95 Persoonlijke redenen om niet op zondag te kunnen of willen werken (N=208; N=304; N=335; N=713)



Respondenten is gevraagd aan te geven wat voor hen de belangrijkste reden is om op zondag te werken. Werknemers uit de landsdelen Zuid en West geven vaker aan dat dit een verplichting is vanuit de werkgever (respectievelijk 22% en 19%). In de andere twee landsdelen ligt dit percentage op 8% voor Noord en 15% voor Oost. Werknemers uit landsdeel Zuid benoemen iets vaker afspraken in hun arbeidsovereenkomst over het werken op zondag (15% ten opzichte van 7% tot 10%). Werknemers uit landsdeel West kiezen er gemiddeld genomen vaker voor om op zondagen te werken in verband met de zondagtoeslag (27% ten opzichte van 15% tot 21%).

Figuur 96 Redenen om op zondag te werken (N=89; N=134; N=177; N=317)

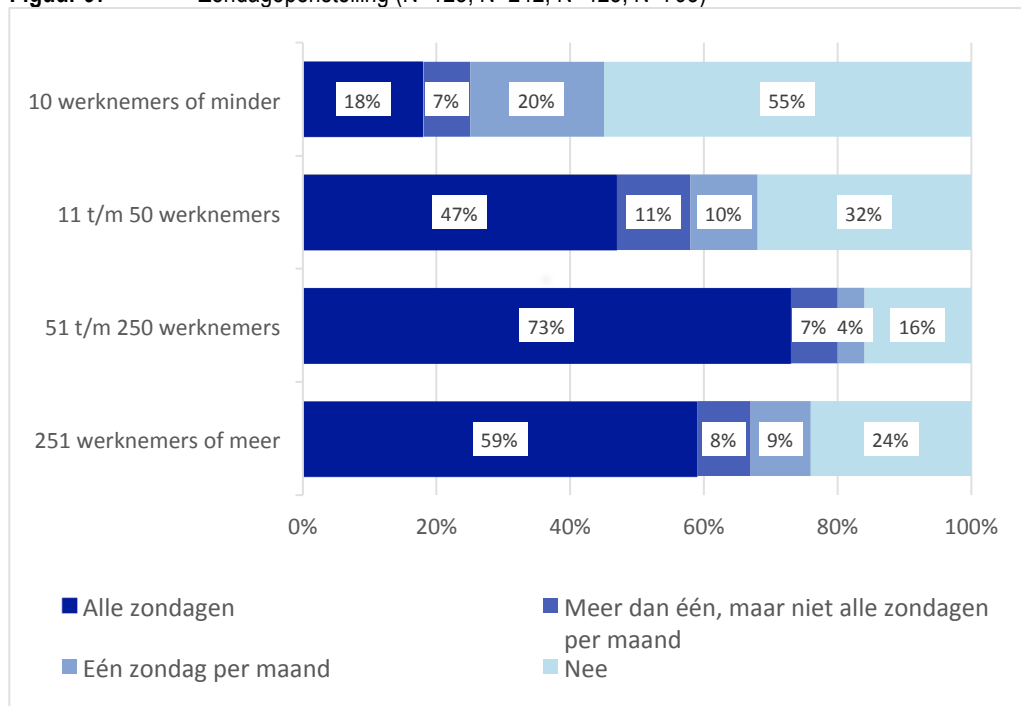


6.10 Resultaten uitgesplitst naar bedrijfsgrootte

Op basis van de achtergrondkenmerken is een aantal resultaten uitgesplitst geanalyseerd en weergegeven. In deze paragraaf beschrijven we de verschillen op basis van de bedrijfsgrootte. Hierbij is uitgegaan van de categorieën micro (tot 10 werknemers), klein (11 tot 50 werknemers), middelgroot (51 tot 250 werknemers) en groot (meer dan 250 werknemers).

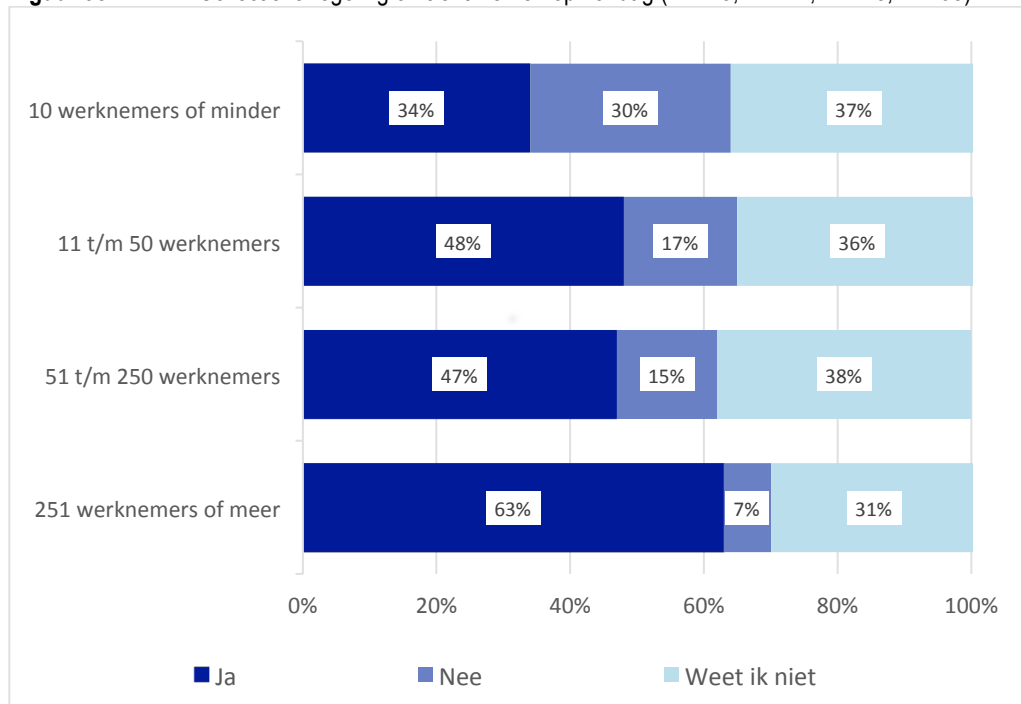
Het merendeel van de werknemers van middelgrote (73%) en grote winkels (59%) geeft aan op alle zondagen in het jaar geopend te zijn. Onder kleine winkels betreft dit bijna de helft (47%). Ruim de helft van de microwinkels en ruim een derde van de kleine winkels is niet geopend op zondagen volgens respondenten.

Figuur 97 Zondagopenstelling (N=128; N=242; N=428; N=795)



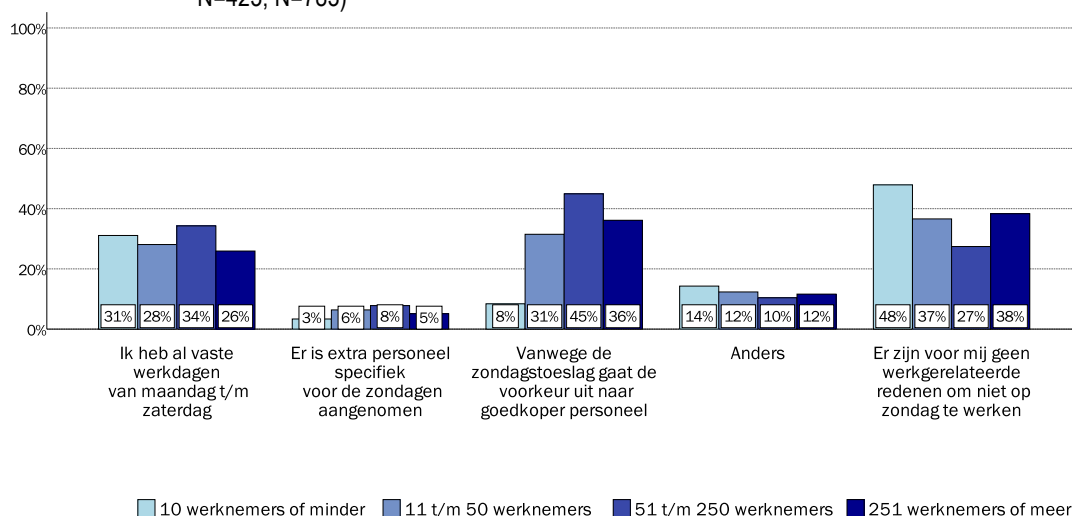
Het merendeel van de respondenten dat werkzaam is in grote winkels (63%) is op de hoogte van een collectieve regeling omtrent werken op zondag. Bijna de helft van de respondenten die in kleine en middelgrote winkels werken, is hiervan op de hoogte. Onder respondenten die werkzaam zijn bij microwinkels betreft dit 34%.

Figuur 98 Collectieve regeling omtrent werken op zondag (N=128; N=242; N=428; N=795)



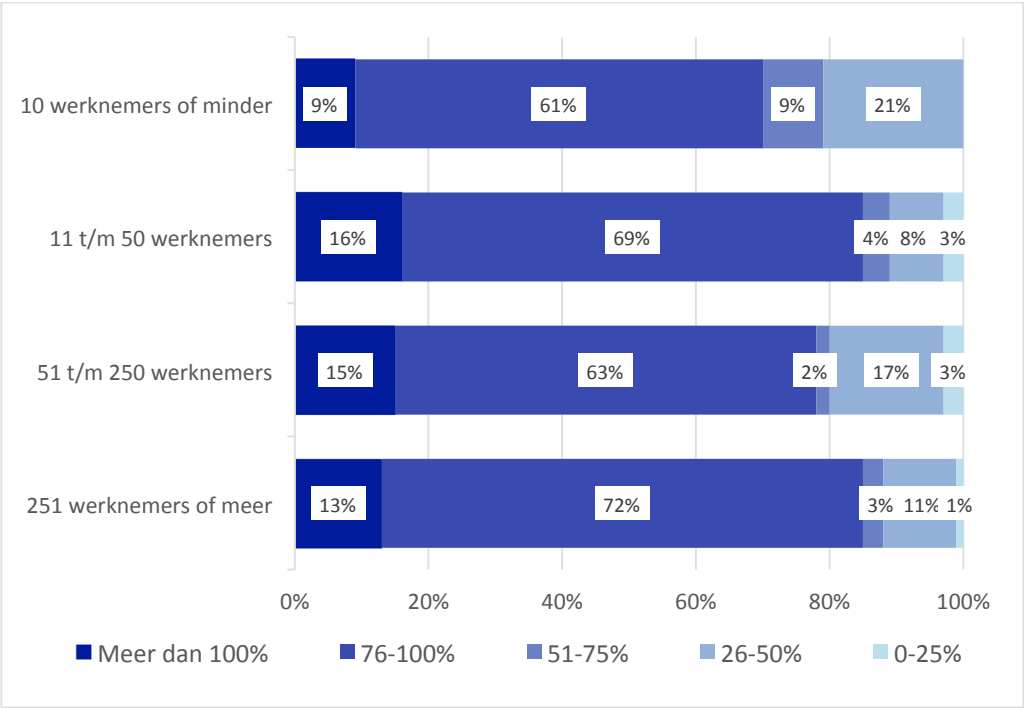
Respondenten konden meerdere werkgerelateerde redenen aandragen om niet op zondag te kunnen of te willen werken. 31% tot 45% van de respondenten die werkzaam zijn in winkels met meer dan tien werknemers geven aan dat de voorkeur uitgaat naar goedkoper personeel vanwege de zondagtoeslag. Slecht 8% van de respondenten die werkzaam zijn in microwinkels noemt dit als reden om niet op zondag te willen of kunnen werken. Voor 48% van de respondenten van microwinkels is er geen sprake van werkgerelateerde redenen. Voor de overige respondenten betreft dit 27% tot 38%.

Figuur 99 Werkgerelateerde redenen om niet op zondag te kunnen of willen werken ((N=119; N=235; N=423; N=783)



Werknemers die op zondag werken, is gevraagd naar de hoogte van de zondagtoeslag. 63% tot 72% van de respondenten, werkzaam in winkels met meer dan tien werknemers, ontvangt een toeslag van 76% tot 100%. Dit percentage ligt lager voor werknemers van microwinkels (61%). 21% van de werknemers van microwinkels ontvangt 26% tot 50% zondagtoeslag. In winkels met meer dan tien werknemers varieert dit percentage tussen de 8% en 17%.

Figuur 100 Hoogte van de zondagtoeslag (N=43; N=91; N=158; N=348)



Hoofdstuk 7

Casestudies: de Winkeltijdenwet in de praktijk

7.1 Aanpak: het beschrijven van de praktijk in vier gemeenten

Om meer zicht te krijgen op hetgeen de aangepaste Winkeltijdenwet op lokaal niveau teweeg heeft gebracht, zoomen wij in dit hoofdstuk in op een viertal cases in het land om een meer gedetailleerd beeld te krijgen van de lokale uitwerking van de aangepaste Winkeltijdenwet.

Selectie van de vier cases

Bij de selectie van de vier cases is bewust gekozen voor diversiteit op basis van een aantal kenmerken die van invloed kunnen zijn op de keuzes van gemeenten ten aanzien van het verlenen van vrijstelling of ontheffing van de winkeltijden. Door gemeenten op te nemen met duidelijke verschillen in grootte, toeristische aantrekkingskracht en het relatieve belang van de zondagsrust voor een groot deel van de inwoners, bieden de vier cases een zo breed mogelijk beeld van de lokale implicaties van de aangepaste Winkeltijdenwet.

Er is een kleine gemeente opgenomen, waar zondagopenstelling al sinds lange tijd de praktijk is vanwege de toeristische aantrekkingskracht (Noordwijk), en een G4-gemeente (Utrecht), waar recentelijk wijzigingen zijn doorgevoerd in de verordening. Verder zijn er twee buurgemeenten geselecteerd op de zogenoemde 'Biblebelt'. In één van deze gemeenten is er sinds kort op 52 zondagen openstelling gerealiseerd in het centrum, waarbij de overige kernen in de gemeente geen mogelijkheden hebben voor zondagopenstelling (Ede). In de andere gemeente is zondagopenstelling een actueel onderwerp geweest in de lokale politiek (Veenendaal).

Tabel 3 Gemeenten geselecteerd voor casestudie

<i>Gemeente</i>
Ede
Noordwijk
Utrecht
Veenendaal

De gegevens voor de casestudies zijn afkomstig uit verschillende bronnen. De volgende bronnen zijn gebruikt voor het beschrijven van de situatie in de vier cases:

- gesprekken met beleidsmedewerkers van de gemeenten;
- onderzoeksrapporten, uitgevoerd in opdracht van winkeliers en/of gemeenten;
- gesprekken met binnenstadmanagers of Retail-managers van winkelgebieden;
- gesprekken met (vertegenwoordigers van) winkeliers;
- gesprekken met (vertegenwoordigers van) omwonenden;
- Openbare bronnen, zoals collegevoorstellen, raadsbesluiten, verslagen van vergaderingen van (commissies van) gemeenteraden en (lokale) mediaberichten.

In de opbouw van de paragrafen hanteren wij de volgende indeling:

- Beschrijving van de lokale context.
- Beschrijving van de belangenafweging door de gemeente.
- Gevolgen voor winkeliers en werknemers.
- Gevolgen voor de bewoners en/of omwonenden.

7.2 Ede

Beschrijving van de lokale context

Ede is gekozen als case, omdat de gemeente meerdere keren het nieuws heeft gehaald aangaande de discussie rond openingstijden, met als hoogtepunt het in 2015 gehouden raadplegende referendum.

In de gemeente Ede is in het coalitieakkoord voor de periode 2014-2018 opgenomen dat de gemeente in 2016 een raadplegend referendum organiseert over de winkeltijden in de gemeente. In 2014 en 2015 ontstond er hevige discussie in de gemeente, omdat een grote fietsenfabrikant een 'experience-centrum' wilde ontwikkelen in Ede, op voorwaarde dat dit op zondag geopend mocht zijn. De gemeente maakte dit mogelijk met een ontheffing voor deze onderneming, waarin dat juridisch werd geregeld.

De ontheffing voor de fietsenfabrikant leverde discussie op. De christelijke partijen zagen de ontheffing als de deur op een kier zetten voor verdere zondagopenstelling. En voor een aantal winkeliers was de verleende ontheffing reden om ook op zondag de winkel te willen kunnen openen. Het raadplegend referendum werd vanwege deze discussie verplaatst naar juni 2015 in plaats van 2016. In dit referendum is inwoners gevraagd of en hoe frequent de winkels in de gemeente open zouden moeten zijn. Hierbij is onderscheid gemaakt naar winkelgebieden en winkels uit specifieke branches. Op het referendum en de uitslag hiervan gaan wij hieronder nader in.

In de Verordening Winkeltijden Ede 2015 is vormgegeven aan de uitslag van het referendum door op zon- en feestdagen (voor zover deze niet op zondag vallen) winkelopening tussen 12.00 uur en 17.00 uur mogelijk te maken in de bebouwde kom. De ontheffing geldt niet voor de gehele gemeente en in sommige kernen blijven de winkels op zondag gesloten. Voor sommige delen van de gemeente met een recreatieve bestemming geldt een uitzonderingspositie voor supermarkten.

Beschrijving van de belangenafweging door de gemeente

De gemeente Ede heeft een uitgebreide belangenafweging gemaakt. De belangenafweging bestond uit een eigen bureauonderzoek door de ambtelijke organisatie, een onderzoek onder belanghebbenden door een extern bureau en tenslotte het raadplegend referendum onder de inwoners van de gemeente. Hier geven wij een samenvatting van de resultaten van deze belangenafweging.

Bureauonderzoek door de ambtelijke organisatie

Het onderzoek van de gemeente bestond uit een inventarisatie. De belangrijkste bevindingen uit deze inventarisatie zijn:

- De gemeente Ede heeft 180.000 m2 winkelruimte. Het centrum van Ede is een belangrijk winkelgebied, maar ook de omliggende dorpen hebben een eigen winkelfunctie.
- De leegstand in de gemeente Ede is in 2014 over het geheel genomen relatief laag (6%-7%), maar in het centrum relatief hoog (18%). De structurele leegstand in het centrum neemt toe. De waardering voor het centrum van Ede is met een 6,3 gematigd positief. Volgens inwoners mist het centrum sfeer en heeft het een beperkt winkelaanbod.
- Verruiming van de winkeltijden leidt tot besteding die anders elders wordt gedaan. Daarmee heeft verruiming van de winkeltijden een positief effect op omzet en werkgelegenheid, met name voor grote winkels zoals warenhuizen en supermarkten.
- Hoe meer winkels meedoen, hoe groter het succes van zondagopenstelling.
- Personeel kan een stijging van de werkdruk ervaren. Jonger personeel is enthousiaster over verruiming van de winkeltijden.
- Voor veel kleine winkeliers wegen de extra kosten (personeelskosten, minder rust) door verruiming van de winkeltijden niet op tegen de extra opbrengsten.
- In verschillende referentiegemeenten zijn de winkeltijden aangepast aan de kerkgang.
- In referentiegemeenten maken ondernemers in verschillende mate gebruik van mogelijkheden om op zondag open te gaan. Dit doen zij soms collectief, soms individueel.

Onderzoek onder belanghebbenden

Onderzoeksbureau I&O research heeft in opdracht van de gemeente een vragenlijst uitgezet onder winkeliers en onder het personeel van winkeliers. Daarin werden de beide groepen bevraagd ten aanzien van verruiming van de winkeltijden (i.c. zondagopenstelling), het voorgenomen gedrag bij eventuele zondagopenstelling en de verwachte effecten bij eventuele zondagopenstelling. De belangrijkste uitkomsten van deze vragenlijsten zijn:²⁶

- Winkeliers in Ede Centrum geven vaker aan de winkel op zondag te zullen openen dan winkeliers in de kleine kernen. De belangrijkste reden om de winkel op zondag te openen is een verwachte verhoging van de omzet.
- Winkeliers die aangeven de winkel op zondag niet te zullen openen, doen dit omdat zij zondag een belangrijke rustdag vinden. Bedrijfseconomische redenen spelen minder mee voor wie verwacht op zondag de winkel niet te openen.
- De helft van de winkeliers verwacht geen personele consequenties door zondagopenstelling, 22% verwacht wel nieuw personeel te moeten aantrekken. 88% van de winkeliers geeft aan bij zondagopenstelling ook zelf in de winkel te moeten staan. Twee derde van de winkeliers (69%) laat het aan het personeel zelf of zij bereid zijn op zondag te werken. Ongeveer een derde van het personeel geeft aan dat zij verwachten verplicht te moeten werken op zondag.
- Voorstanders van zondagopenstelling noemen verbeterde service aan de klant, versterking van het winkellandschap en eerlijkere concurrentie. Tegenstanders noemen oneerlijke concurrentie en 'gedwongen' openstelling in verband met concurrentie als effecten.

²⁶ I&O research: onderzoek verruiming winkeltijden Ede. Maart 2015.

De binnenstadmanager: *"In het voortraject hebben we veel contact gehad met de ondernemers. Dat hebben we consciëntieus ingevuld, met vragenlijsten en gesprekken. Het werd erg politiek. Er werd aanvankelijk te veel over de rug van de winkeliers gesproken, niet met de winkeliers. Uiteindelijk begrepen we dat wij het geluid vanuit de ondernemers moesten laten horen. Dat hebben de ondernemers gedaan in de gesprekken met de raad en met de fracties van politieke partijen."*

Raadplegend referendum onder de inwoners van de gemeente Ede

Op 10 juni 2015 vond het raadplegend referendum plaats. De gemeente heeft in de aanloop naar het referendum geïnvesteerd in een publiekscampagne om de stemgerechtigden te mobiliseren. Deze campagne bestond uit een brief, posters en borden in de openbare ruimte en een advertentiefilmpje op de lokale omroep en via social media. De uiteindelijke opkomst voor het referendum was 45%. De uitkomsten van het referendum zijn uitgesplitst naar de verschillende kernen van de gemeente. Hieruit bleek dat alleen in Ede Centrum een meerderheid van de inwoners voor zondagopenstelling was (ruim 50%). In de kleine kernen was een ruime meerderheid tegen zondagopenstelling (in bijvoorbeeld de dorpen Wekerom en Harskamp was 85% tegen koopzondag). De uitslag kwam tot stand door de voorstanders van openstelling op 'alle zon- en feestdagen' en de voorstanders van 'maximaal 12 (nader te bepalen) zon- en feestdagen' bij elkaar op te tellen.

De vraagstelling voor het referendum luidde als volgt:

1. Moet de gemeente Ede het mogelijk maken dat alle winkels in de hele gemeente Ede open kunnen gaan op zon- en feestdagen van 12.00 - 17.00 uur?
 - ☐ Nee
 - ☐ Ja, maximaal 12 (nader te bepalen) zon- en feestdagen per jaar
 - ☐ Ja, alle zon- en feestdagen
2. Moet de gemeente Ede het mogelijk maken dat supermarkten/bouwmarkten in uw woonplaats open kunnen gaan op zon- en feestdagen van 12.00 - 17.00 uur?
 - ☐ Nee
 - ☐ Ja, maximaal 12 (nader te bepalen) zon- en feestdagen per jaar
 - ☐ Ja, alle zon- en feestdagen
3. Moet de gemeente Ede het mogelijk maken dat alle winkels in Ede Centrum open kunnen gaan op zon- en feestdagen van 12.00 - 17.00 uur?
 - ☐ Nee
 - ☐ Ja, maximaal 12 (nader te bepalen) zon- en feestdagen per jaar
 - ☐ Ja, alle zon- en feestdagen

Besluit gemeenteraad en nieuwe verordening

De nieuwe verordening is opgesteld met hulp van een extern adviesbureau. De ambtelijke organisatie heeft gekozen voor deze externe expertise op juridisch gebied, omdat zij alles afgedekt en goed uitgewerkt wilde hebben. Op donderdag 9 juli 2015 is de nieuwe verordening vastgesteld in de gemeenteraad. Hierin is vastgelegd dat de winkels 52 zondagen per jaar geopend mogen zijn in de bebouwde kom van Ede.

Dit geldt van 12.00 uur tot 17.00 uur. Op deze manier wil men rekening houden met kerkgangers in de gemeente. Voor de winkelgebieden buiten de bebouwde kom, in de kleine kernen, geldt geen ontheffing. In deze gebieden mogen de winkels niet open zijn op zondag. De keuze van de raad om de winkels in Ede Centrum wel de mogelijkheid te bieden om op zondag open te zijn en de winkels in de kernen niet, leidt volgens winkeliers in de kernen tot oneerlijke concurrentie.

Over de situatie in Lunteren zegt de voorzitter van de middenstandsvereniging: *'In principe is het oneerlijk dat winkeliers in de kernen niet open mogen op zondag. Ik vind dat je daarmee valse concurrentie krijgt. Daarom zouden we als ondernemers het recht moeten hebben om te kiezen, ook al zou ik er zelf met mijn winkel geen gebruik van maken. Ik zou er apart personeel voor moeten aannemen en ik verwacht daarvoor niet genoeg omzet op zondag. Bovendien: als je op zondag open gaat, komen sommige mensen helemaal nooit meer bij je, om religieuze redenen. Ik zou er dus zelf geen gebruik van maken.'*

Gevolgen voor winkeliers en personeel

De nieuwe verordening trad in werking met ingang van de dag na de bekendmaking, op 10 juli 2015. Op de zondag na het raadsbesluit mochten de winkels in Ede Centrum op zondag geopend zijn. De binnenstadmanager vertelt dat dit voor veel onduidelijkheid zorgde in het winkelcentrum, zowel voor winkeliers als voor de consument. Een aantal respondenten vertelt dat verschillende winkeliers door leden van geloofsgemeenschappen zijn aangesproken op het voornemen om op zondag de winkel te openen. Om duidelijkheid te krijgen over welke winkels open gingen op welke zondag is vanuit de Stichting Binnenstadsmanagement Ede (SBE) een enquête uitgezet onder winkeliers. De meerderheid van de winkeliers koos voor opening op de laatste zondag van de maand. Grote landelijke ketens zijn echter elke zondag van de maand geopend.

Gevolgen voor de bewoners

Het bureau dat het onderzoek deed naar de belanghebbenden heeft destijds dialoogsessies gehouden met een brede afspiegeling van de samenleving. Er zijn bijvoorbeeld sessies gehouden met een vertegenwoordiging van de inwonersvereniging Ede Centrum en met vertegenwoordigers van de wijkplatforms. Ook is een sessie gehouden met horecaondernemers en met de recreatieve sector. Tevens is er een sessie geweest met vertegenwoordigers van de verschillende geloofsgemeenschappen. In deze sessies stonden de onderwerpen huidige tevredenheid over winkeltijden, behoefte aan verruiming van winkeltijden (i.c. zondagopenstelling) en effecten van eventuele zondagopenstelling centraal.

De belangrijkste uitkomsten van deze sessies waren op hoofdlijnen de volgende:

- Wanneer men zekerheid wil creëren voor bezoekers, is het van belang dat voldoende winkeliers zich voor langere tijd committeren aan zondagopenstelling.
De belangengroepen schatten in dat wanneer minder dan de helft van de winkels open gaat, de kans op succes klein zal zijn. Vooral voor Ede Centrum zien belangengroepen kansen, omdat hier meer animo is onder winkeliers.
- Zondagopenstelling moet volgens verschillende belangengroepen worden opgebouwd met een aantal zondagen per jaar. Zondagopenstelling kan het centrum van Ede versterken.
- De economische effecten van eventuele zondagopenstelling variëren per belangengroep. Er kan verdunning optreden door spreiding van het aantal aankoopmomenten. Winkeliers in de buitengebieden zullen weinig effecten ervaren. Horecaondernemers rond winkels die op zondag geopend zijn trekken meer klandizie als de winkelstraten op zondag vol lopen.
- Zondagopenstelling heeft volgens belangengroepen een positief effect voor de consument, met name voor de bezoekers in de recreatieve sector.
- Zondagopenstelling heeft gevolgen voor het karakter van de zondag als rustdag. Er ontstaat meer dynamiek in het centrum, er is minder gelegenheid voor rust, sociaal contact of het bezoeken van kerkdiensten wanneer er gewerkt wordt.

7.3 Noordwijk

Beschrijving van de lokale context

Noordwijk is door de gunstige geografische ligging aan het strand een gemeente met een sterk toeristisch profiel. De toeristische aantrekkingskracht van de kustplaats maakt dat er al langer op een andere manier tegen openingstijden wordt aangekeken. Om deze reden is Noordwijk geselecteerd als case. Met ruim 25.000 inwoners is de gemeente het kleinst in omvang van de vier cases.

In 2012 is in Noordwijk de Winkeltijdenverordening uit 1996 vervangen door een nieuwe Winkeltijdenverordening. In de verordening van 2012 zijn verschillende vrijstellingen van verboden opgenomen op grond van de toerismebepaling. In de gemeente Noordwijk werd daarbij onderscheid gemaakt tussen Noordwijk Binnen en Noordwijk aan Zee. Noordwijk aan Zee is meer gericht op 'funshoppen', hier komen dan ook meer toeristen. De winkels in Noordwijk Binnen zijn meer gericht op de dagelijkse boodschappen. In de beide gebieden mogen de winkels doordeweeks 's avonds tot 19.00 uur geopend zijn. Daarbij is er in Noordwijk Binnen op donderdagavond koopavond en in Noordwijk aan Zee op vrijdagavond. Dit betekent dat de winkels dan open mogen zijn tot 21.00 uur.

Winkels in Noordwijk Binnen mogen sinds de nieuwe verordening uit 2012 op alle zondagen van 12.00 uur tot 19.00 uur open zijn. In de verordening uit 2012 is expliciet opgenomen dat dit geldt voor de gehele bebouwde kom, het badcentrum en winkels op kampeerplaatsen. Voor 2012 gold dit alleen voor de winkels in Noordwijk aan Zee en voor supermarkten in Noordwijk Binnen met een ontheffing. Deze ontheffing voor de supermarkten werd in de verordening van 2012 voortgezet na de beoordeling van een evaluatie.

De verordening is na de invoering van de aangepaste Winkeltijdenwet in 2013 niet opnieuw gewijzigd. Op dit moment verkent de ambtelijke organisatie van de gemeente Noordwijk intern welke vorm de nieuwe verordening moet krijgen. Men verwacht niet dat er opnieuw enquêtes onder belanghebbenden worden verspreid.

Beschrijving van de belangenafweging door de gemeente

Bij de wijziging van de Winkeltijdenverordening in 2012 heeft een schriftelijke belangenafweging plaatsgevonden om te bezien wat de gevolgen zijn van verruimde openingstijden voor de openbare orde, inwoners en winkeliers.

Openbare orde

In de voorbereidingen is op verschillende manieren informatie verzameld om de gevolgen voor de woon- en leefsituatie en de openbare orde in de omgeving van supermarkten met een ontheffing te inventariseren. De gemeente Noordwijk en de lokale politie hebben (overlast)meldingen geregistreerd. Volgens de politie Hollands-Midden heeft de zondagopenstelling niet geleid tot een toename van incidenten in de directe omgeving van de geopende supermarkten.

Inwoners

Onder inwoners is in 2011 een schriftelijke enquête uitgevoerd. De inwoners van Noordwijk waren met een ruime meerderheid voor het voortzetten van de zondagavondopenstelling tot 20.00 uur voor de supermarkten (62%) en 21% was voor een uitbreiding tot een algehele koopzondag geldend voor alle winkels. Kerkgenootschappen gaven aan geen behoefte te hebben aan zondagopenstelling.

Winkeliers

De helft van de winkeliers in Noordwijk Binnen gaf aan geen behoefte te hebben aan geopende supermarkten (47%), terwijl ruim een derde van de winkeliers (38%) een voorkeur uitsprak voor de huidige zondagavondopenstelling op basis van de ontheffingen voor twee supermarkten. Een minderheid van 11% van de winkeliers was voor een algehele koopzondag. Daarbij moet worden opgemerkt dat meer winkeliers een aanvraag hebben gedaan voor een ontheffing voor de zondagavond dan dat ontheffingen vergeven mogen worden op grond van het aantal inwoners. Op basis van elke 15.000 inwoners mag één ontheffing worden verleend, in Noordwijk zijn vijf aanvragen binnengekomen op in totaal 25.000 inwoners.

Op basis van de uitkomsten van dit gemeentelijke evaluatieonderzoek is eind 2011 besloten de zondagavondopenstelling voor supermarkten uit te breiden tot een algehele zondagopenstelling voor de gehele bebouwde kom in de gemeente Noordwijk, op grond van de toerismebepaling.

Situatie na juli 2013

Vanwege de aangepaste Winkeltijdenwet onderzoekt de ambtelijke organisatie van de gemeente Noordwijk op dit moment hoe de verordening aangepast moet worden. Dit is vooral een juridische aangelegenheid, maar daarbij worden wel opnieuw de belangen afgewogen. Dit gebeurt minder uitgebreid dan in 2011. Besluitvorming wordt momenteel voorbereid door de ambtelijke organisatie.

Gevolgen voor winkeliers, personeel en bewoners

Noordwijk is een badplaats met grote toeristische aantrekkingskracht. Van oudsher is er al sprake van openstelling op zondagen in Noordwijk aan Zee. Volgens alle betrokkenen zijn de mogelijkheden voor openstelling op dit moment voldoende aanwezig.

De voorzitter van het Retailbestuur Noordwijk is van mening dat er niet veel verdeeldheid bestaat over de zondagopenstelling onder winkeliers. Wel wijst zij erop dat de kleine winkeliers het zwaarder kunnen hebben door de zondagopenstelling. Met name de kleine ondernemer, zoals een slagerij of een bakker, kan zich door zondagopenstelling van de gemeente gedwongen voelen open te gaan, terwijl de zondag als rustdag wenselijk wordt geacht. Bewoners van Noordwijk wensten eenduidige openings- en sluitingstijden op zondag en op koopavond om niet onverwacht voor een gesloten winkel deur te komen te staan. Deze wens wordt door de gemeente gedeeld en is door de retailmanager opgepakt. Dit heeft echter niet tot resultaat geleid.

7.4 Utrecht

Beschrijving van lokale context

Utrecht is als één van de G4-gemeenten van Nederland gekozen als case. De Domstad heeft een toeristisch profiel en heeft een groot regionaal verzorgingsgebied in het kader van detailhandel. De stad is populair als winkelstad en trekt naast verblijfstoeristen ook een groeiend aantal dagrecreanten.

In Utrecht mogen alle winkels op zon- en feestdagen geopend zijn tussen 10.00 en 19.00 uur (met uitzondering van Nieuwjaarsdag, Eerste Paasdag, Eerste Pinksterdag en Eerste Kerstdag waar ontheffing voor kan worden aangevraagd voor levensmiddelenwinkels). In de praktijk is elke zondag koopzondag in de historische binnenstad, Hoog Catharijne, de Woonboulevard en winkelcentrum The Wall. Ook zijn de meeste supermarkten, bouwmarkten en tuincentra elke zondag open.

Naast de uitgebreide openingsmogelijkheden is in de Winkeltijdenverordening Utrecht 2015 vastgelegd dat retailers in de categorieën levensmiddelenwinkels en supermarkten een ontheffing aan kunnen vragen voor opening op zon- en feestdagen tussen 19:00 uur en 22:00 uur. Ook is een onder voorwaarden openstelling tussen 22:00 uur en 02:00 mogelijk. Ontheffingsaanvragen worden allen getoetst, belangen worden gewogen. Hierbij wordt het belang van de aanvrager afgewogen tegen dat van leefbaarheid en veiligheid voor omwonenden en publiek op straat.

Beschrijving van de belangenafweging door de gemeente

In de Raad is bij de vaststelling van de Winkeltijdenverordening besloten om de lokale aanpak van de Winkeltijdenwet te evalueren. Deze evaluatie van september 2015 beschrijft de gevolgen voor bewoners, winkeliers en hun medewerkers, de zondagsrust, leefbaarheid, veiligheid en openbare orde. Hieronder geven we de belangrijkste resultaten van deze evaluatie weer.

Ervaringen ondernemers via rondetafelbijeenkomst met vertegenwoordigers van winkelgebieden en branches:

- Ondernemers zijn overwegend positief tegenover zondagopenstelling.
- Men ervaart een omzetsijging, of een verschuiving van omzet en bezoekersaantallen (waarbij de koopavond aan omzet inboet).
- In de binnenstad blijkt meer opening van winkels een positief effect te hebben op zowel de omzet als het aantal deelnemende winkels.
- Winkels die op zondag open zijn, sluiten vaak op een andere dag, bijvoorbeeld op maandag.

Vertegenwoordigers van alle winkelgebieden (benaderd via korte vragenlijst):

- Van de winkelgebieden is bij 37% meer dan de helft of (bijna) alle winkels elke zondag open.
- Met name winkels in de binnenstad, de woonboulevard, supermarkten en allochtone ondernemers zijn op zondag open.
- In wijk- en buurtwinkelcentra is het aantal winkels met zondagsopening beduidend lager.

Ervaringen bewoners via het bewonerspanel:

- 62% van de ondervraagden staat (zeer) positief tegenover de huidige vorm van zondagopenstelling en maakt hier gebruik van (88%), het gaat hierbij voornamelijk om supermarktbezoek.
- Twee derde doet minimaal eens per maand en ruim een kwart wekelijks zijn/haar dagelijkse boodschappen op zondag. Naast supermarkten zijn ook bouwmarkten, tuincentra en de historische binnenstad populair op zondag.
- In de meeste gevallen wordt de koopzondag gebruikt om iets te halen wat echt nodig is of koopt men op zondag, omdat hier op andere dagen geen tijd voor is.
- Bewoners vinden dat er voldoende winkels op zondag open zijn. Hoewel ruim de helft aangeeft dat winkels zelf hun openingstijden mogen bepalen, is een meerderheid tegen openstelling op feestdagen.
- Van de huidige avondwinkels wordt weinig gebruikgemaakt.
- 70% van de respondenten ervaart geen overlast door de koopzondagen. Wel is een derde van de respondenten van mening dat de koopzondagen gepaard gaan met extra zwerfvuil op straat.

Ervaringen gemeentelijke afdelingen met betrekking tot leefbaarheid, veiligheid en openbare orde:

- Vanuit de wijken zijn er geen of weinig meldingen direct herleidbaar tot de gewijzigde openstelling.
- De verruimde openingstijden hebben met name effect op vervuiling van de openbare ruimte.
- In sommige gebieden zijn er vanuit direct omwonenden signalen dat zij het jammer vinden dat er geen moment van rust meer is en wordt er meer parkeerdruk ervaren.

Effecten voor personeel en kleine ondernemers:

- Voor de meeste kleine ondernemers wegen de extra kosten (personeelskosten, minder rust) niet op tegen de extra opbrengsten.
- Winkeliers in buurtcentra ervaren geen profijt van zondagopenstelling.

Besluit gemeenteraad en nieuwe verordening

De winkeltijden vormen een thema dat vele malen besproken is in de gemeenteraad. In 2012 is de Winkeltijdenverordening vastgesteld met een toeristisch regime voor winkels in de levensmiddelenbranche. Op 7 februari 2013 heeft de Utrechtse Gemeenteraad ingestemd met het Burgerinitiatief 'Utrecht wil elke zondag open' en een gewijzigde Winkeltijdenverordening Utrecht 2012 vastgesteld. Hierbij is aan de raad ook een inventarisatie aangeboden (met belangenafwegingen) van de gevolgen van de verruimde openingsmogelijkheden. In aanloop naar de Winkeltijdenverordening Utrecht 2015 is een uitgebreide belangenafweging gemaakt op basis van de evaluatie van de voorgaande verordening. Belangrijke toevoeging in de vigerende verordening zijn de weigeringsgronden voor ontheffingen die zijn opgenomen aangaande woonsituatie, leefsituatie, veiligheid en openbare orde.

Gevolgen voor winkeliers, personeel en bewoners: Amsterdamsestraatweg

De meeste lokale media-aandacht over openingstijden gaat naar de Amsterdamsestraatweg, een doorgaande weg tegen het stadscentrum aan. De langste winkelstraat van Nederland laat een gevarieerd beeld zien van wonen, werken en recreatie en kent een ruim aanbod van winkels. Op zondag zijn de meeste winkels aan de Amsterdamsestraatweg gesloten, ondanks de mogelijkheden die op basis van de Winkeltijdenverordening bestaan. De straat heeft naar beleving van de hier actieve geïnterviewde winkelstraatmanager niet het toeristische karakter dat de binnenstad wel heeft, waardoor zondagopening voor veel ondernemers geen thema is.

De Amsterdamsestraatweg is geregeld in het lokale nieuws geweest in het kader van de winkeltijden, omdat er op het gebied van leefbaarheid en openbare orde door de jaren heen problemen zijn geweest door onder andere parkeer- en verkeeroverlast, geluidsoverlast, zwerfvuil en wildplassen. Een deel van de problemen vond in de directe omgeving van de plaatselijke supermarkt plaats. Dit is een supermarkt die binnen het Utrechtse bekend stond als dé supermarkt met de ruimste openingstijden. Lange tijd was deze supermarkt dagelijks geopend tot 00.00 uur. Na een verlopen tijdelijke ontheffing is de supermarkt tegenwoordig dagelijks geopend tot 22.00 uur, dus ook op zondag. De franchiseondernemer is van mening dat hij door het niet opnieuw verlenen van de ontheffing (tussen 22.00 uur en 00.00 uur) nadeel ondervindt, omdat er geen 'gelijk speelveld' bestaat (supermarktondernemer in binnenstad heeft wel ontheffing, red.). De franchiseondernemer is daarbij van mening dat de gemeente er niet alles aan heeft gedaan in het kader van toezicht en handhaving toen incidenten plaatsvonden (na 21.30 uur geen ondersteuning meer), omdat de aandacht

Franchiseondernemer: *"Ondernemen is lastig bij het ontbreken van continuïteit in het gemeentelijk winkeltijdenbeleid en het door de gemeente nauwelijks optreden tegen overlastveroorzakers. Naar mijn mening zou gemeente de overlastveroorzakers moeten aanpakken en maatwerk moeten leveren om ondernemerschap te stimuleren. Uiteraard snap ik het dat de gemeente rekening moet houden met meerdere belangen. Maar hier is geen sprake van ontoelaatbare overlast, er is wel sprake van een aangetoonde behoefte aan opening tussen 22:00 uur en 00:00 uur en hier is aangetoond dat de overlast niet door de winkel veroorzaakt wordt, maar door een kleine groep vervelende lieden die het zowel voor mij als ondernemer maar ook voor al die klanten die graag en rustig hun boodschappen willen doen verpesten".*

uitging naar andere gebieden in de stad.

Volgens omwonenden was door de voorgenoemde overlast hun nachtrust in het geding. De gemeente en de franchiseondernemer zijn lange tijd op zoek geweest naar een werkbare oplossing. Hierbij is gewerkt met extra toezicht en een overlasttelefoon om bovengenoemde overlast te verminderen. Het aantal overlastmeldingen in 2014 was lager dan in 2013, maar er bleef wel overlast. De ondernemer geeft aan omzet te zijn misgelopen en mensen te hebben moeten ontslaan door het uitblijven van de ontheffing. De gemeente Utrecht heeft geen ontheffing verleend aangezien de leefbaarheid en openbare orde van de directe omgeving van de supermarkt in het geding is. De gemeente beroept zich daarmee op één van de weigeringsgronden die is opgenomen in de Winkeltijdenverordening Utrecht 2015. Op het moment van schrijven vecht de ondernemer het besluit van de gemeente aan.

7.5 Veenendaal

Beschrijving van de lokale context

Veenendaal is van de vier cases de enige gemeente waar geen zondagopenstelling mogelijk is gemaakt. De gemeente heeft ruim 62.000 inwoners.

In de gemeente Veenendaal is in het raadsprogramma voor de periode 2014-2018 opgenomen dat noch vanuit het college, noch vanuit de fracties voorstellen worden gedaan voor het instellen van een koopzondag in de gemeente. Wel heeft de gemeenteraad in 2015 gestemd over zondagopenstelling voor supermarkten. Uit deze stemming bleek dat er geen meerderheid was voor het openstellen van de winkels op zondagen.

Toch staat de koopzondag op het moment van schrijven opnieuw op de politieke agenda. In april 2016 heeft een oppositiepartij in de gemeenteraad, bij afwezigheid van enkele raadsleden van christelijke partijen, bij de behandeling van het initiatiefvoorstel 'Winkelstad Veenendaal economisch vitaal' een geamendeerd voorstel ingediend. Dit voorstel is met 17 stemmen voor en 13 stemmen tegen aangenomen door de gemeenteraad. Besloten werd om uiterlijk 1 juli 2016 over te gaan tot de invoering van de koopzondag van 13.00 uur tot 17.00 uur. Het college is verzocht om de Verordening Winkeltijden Veenendaal aan te passen.

Deze verordening is op 23 juni 2016 in de raad behandeld²⁷. In het raadsvoorstel werden twee kanttekeningen gemaakt. Ten eerste werd aangegeven dat er gelet op het korte tijdsbestek geen gelegenheid was om een inspraakbijeenkomst te organiseren. Ten tweede werd opgemerkt dat het als het raadsvoorstel niet werd aangenomen, dit niet zou betekenen dat het besluit om de koopzondag in te voeren zou worden herroepen. Ook is in het raadsvoorstel aangegeven dat twee wethouders in de collegevergadering van 17 mei 2016 tegen de wijziging van de verordening hebben gestemd. Bij de behandeling van het voorstel werd een amendement ingediend en aangenomen, dat inhield dat er gedurende een jaar een experiment wordt gehouden met openstelling van winkels op zondagen van 12.00 tot 17.00 uur als er een buitenevenement is. In Veenendaal mogen zes buitenevenementen per jaar

²⁷ <http://veenendaal.raadsinformatie.nl/document/3626529/1>

worden gehouden. Voor 2016 staan er vier tot vijf buitenevenementen gepland. In september 2017 wordt het experiment geëvalueerd door de gemeente.

Beschrijving van de belangenafweging door de gemeente

In 2013 heeft de gemeente Veenendaal, in opdracht van de gemeenteraad, een extern bureau een onderzoek laten uitvoeren naar de mogelijkheden en wenselijkheid van maandelijkse koopzondagen. Er zijn vragenlijsten verspreid onder de inwoners, de bezoekers van winkelgebieden, de ondernemers (winkeliers en horeca), het winkelpersoneel en de marktkoopliden.

De belangrijkste bevindingen uit dit onderzoek zijn:

- 47% van de inwoners was voor koopzondagen, 39% was tegen en 14% neutraal. Met name 65-plussers zijn veelal tegenstander van zondagopenstelling.
- 54% van de bezoekers van winkelgebieden was voorstander van koopzondagen, 22% was tegen en 24% neutraal. Jongere bezoekers waren iets vaker positief over een koopzondag dan ouderen.
- 39% van de ondernemers was voor koopzondagen, 48% tegen en 13% neutraal. Met name de eigenaren van zelfstandige winkels waren tegen, in vergelijking met franchisenemers en filiaalmanagers van ketenbedrijven. Van de ondernemers gaf 90% aan dat zij bij een zondagopening ook zelf in de winkel zouden staan.
- 25% van de werknemers was voorstander van koopzondagen, 65% was tegenstander en 10% neutraal. Jongeren waren verhoudingsgewijs vaker voor zondagopenstelling, vooral vanwege het hogere salaris. 69% van de werknemers gaf aan niet op een zondag te gaan werken indien een koopzondag mogelijk wordt. De belangrijkste reden hiervoor is geloofsovertuiging.
- 26% van de marktkoopliden was voor koopzondagen, 67% tegen en 7% neutraal.

Een medewerker van de gemeente over de belangenafweging van de afgelopen jaren: *'De discussie is sterk gepolitiseerd. Er is een stevige inhoudelijke discussie gaande, ook in de gemeenteraad. Hierbij worden de belangen van de winkeliers, de werknemer en de inwoner allemaal meegenomen.'*

Politieke discussie

Verschillende inwoners en vertegenwoordigers van geloofsgenootschappen hebben het belang van de zondagsrust voor hun religieuze overtuiging opnieuw onder de aandacht gebracht bij de gemeenteraad.

Er is ingesproken namens CBRE, de eigenaar van overdekt winkelcentrum Passage Corridor. Zij zijn voor koopzondagen, vanwege het economisch belang voor Veenendaal als winkelstad. Zij geven aan dat grote ketens zich niet zullen vestigen in Veenendaal als er

Een bestuurslid van de stichting Winkelstad Veenendaal: *"Onder inwoners is er geen verandering van het standpunt, verwachten wij. En inwoners waren in 2013 al voor. Ondernemers zien echter dat zij er nu economisch belang bij hebben dat de koopzondag mogelijk wordt gemaakt. De plaatsen om ons heen hebben het wel. Wij kunnen onze naam als winkelstad van de regio zonder de koopzondag niet waarmaken. De kleine winkeliers willen niet 7 dagen per week in de winkel staan, maar zij zien wel de economische noodzaak van de koopzondag. Er is verdeeldheid onder onze leden, maar wij kunnen onmogelijk alle leden tevreden stellen op dit dossier. Wij gaan voor de meerderheid. En die meerderheid is voor koopzondagen."*

geen koopzondagen mogelijk zijn. Een bestuurslid van Stichting Winkelstad Veenendaal (SWV) heeft aangegeven dat het van groot economisch belang is dat Veenendaal ook een koopzondag krijgt, vanwege regionale concurrentie met omliggende plaatsen waar wel koopzondagen zijn (zoals bijvoorbeeld in Ede).

Besluit gemeenteraad en nieuwe verordening

De gevolgen voor winkeliers en personeel

Stichting Winkelstad Veenendaal heeft in 2016 opnieuw door een extern bureau een onderzoek laten uitvoeren onder winkeliers en het winkelpersoneel. Uit het onderzoek blijkt dat er sprake is van een verschuiving van het standpunt van de winkeliers: waar in 2013 uit onderzoek bleek dat 39% van de winkeliers voor koopzondagen was, is dit in 2016 gestegen naar 58% van de winkeliers. Onder de werknemers is de opinie volgens dit onderzoek ongewijzigd: 65% van de werknemers is tegen een koopzondag, ook als het alleen om een proef van een jaar zou gaan.

Gevolgen voor de bewoners

In de gemeente Veenendaal zijn winkels bij wijze van experiment op zes zondagen geopend van 12.00 tot 17.00 uur. Deze koopzondagen zijn gekoppeld aan evenementen.

De bevolking heeft in meerderheid aangegeven zondagopenstelling te willen. Met dit experiment wordt deels tegemoetgekomen aan de wens. Een aanzienlijk deel van de bevolking geeft echter aan neutraal of tegen zondagsopening te zijn. Diegenen die vaker op zondag willen winkelen zijn daarvoor aangewezen op omliggende gemeenten waar op zondag wel winkels zijn geopend.

Bijlage 1

Geraadpleegde schriftelijke bronnen

Arbeidstijdenwet (1995, 23 november). (<http://wetten.overheid.nl/BWBR0007671/2016-01-01>).

ABN Amro (2016). Groei Nederlandse Economie in Tweede Kwartaal Sterker dan Verwacht. <https://insights.abnamro.nl/2016/08/groei-nederlandse-economie-in-tweede-kwartaal-sterker-dan-verwacht/>

Collectieve arbeidsovereenkomsten:

- Cao Fashion, Sport en Lifestyle (2015-2016)
- Cao Gespecialiseerde Detailhandel in Bloemen en Planten (2015-2017)
- Cao Leisure dagattractie-bedrijf (2015-2016)
- Cao Drogisterij-branche (2015-2016)
- Cao Leisure dagrecreatie (2015-2016)
- Cao Motorvoertuigen en tweewieler-bedrijf (2012-2014)
- Cao Consumenten-electronica (2015-2016)
- Cao Dierspeciaalzaken (2014-2015)
- Cao Tuincentra (2012-2014)
- Cao Levensmiddelenbedrijf (2013-2017)
- Cao Wonen (2010)

CBS (2014). De Nederlandse Economie 2013. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2015), Nederland in 2014. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2016), Nederland in 2015, een economisch overzicht Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/38/economie-groeit-met-0-6-procent-in-tweede-kwartaal-2016>

<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/38/vertrouwen-consument-stijgt-aanzienlijk>

<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/35/licht-hogere-omzet-detailhandel-in-tweede-kwartaal-2016>

Freeke et al. (2015). Onderzoek naar de feitelijke werking van de Zondagswet. (<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/09/01/onderzoek-naar-de-feitelijke-werking-van-de-zondagswet>).

Groen et al. (2015). Juridische en grondwettelijke aspecten van de Zondagswet. (<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/26/juridische-en-grondrechtelijke-aspecten-van-de-zondagswet>).

ING (2015). Ondernemen in 2016 Binnenland sterker, buitenland onzeker.

INretail (2014). Aankoopmomenten Fashion - Kopersinzichten gebaseerd op elektronische transacties

INretail (2014). Gewenste openingstijden voor fashionwinkels
Opening- & sluitingstijden, zon- en feestdagen, avondopeningstijden.

INretail (2015). Shopping 2020: de nieuwe winkelstraat. Zeist: INretail.

Kamerbrief over de Zondagswet (2015, 26 oktober).
(<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/10/26/kamerbrief-over-de-zondagswet>).

Kamerstukken 34464-2 (2016, 28 april).
(<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/34464/kst-34464-2>).

Kamerstuk 32 412, nr. K (2013, 14 mei). (<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32412-K.html>)

Kamerstuk 32 412, nr.20 (2014, 17 maart).
(<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/32412/kst-32412-20>)

Rabobank (2016) Rabobank Retail Update januari 2016.
(https://www.rabobank.nl/images/rabobank-retail-update-jan-2016_29813691.pdf)

Retailagenda (2015, maart).
(<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2015/03/17/retailagenda>)

Winkeltijdenwet (1996, 21 maart – wetswijziging per 1 juli 2013).
(<http://wetten.overheid.nl/BWBR0007952/2013-07-01>).

Zondagswet (1953, 15 oktober). Geraadpleegd op 1 maart 2016
(<http://wetten.overheid.nl/BWBR0002120/1994-04-01>).

Bijlage 2

Vragenlijst voor gemeente

Vragenlijst gemeente

Algemeen

Hoe groot is uw gemeente?

- ☐ Kleiner dan 20.000 inwoners
- ☐ Tussen de 20.000 en 50.000 inwoners
- ☐ Tussen de 50.000 en 100.000 inwoners
- ☐ Groter dan 100.000 inwoners

In welke provincie ligt uw gemeente?

- ☐ Drenthe
- ☐ Groningen
- ☐ Flevoland
- ☐ Friesland
- ☐ Gelderland
- ☐ Groningen
- ☐ Limburg
- ☐ Noord-Brabant
- ☐ Noord-Holland
- ☐ Overijssel
- ☐ Utrecht
- ☐ Zeeland
- ☐ Zuid-Holland

2. Gewijzigde Winkeltijdenwet

Heeft uw gemeente gebruikgemaakt van de mogelijkheid om winkels op zondag open te stellen?

- ☐ Ja, de winkels mogen iedere zondag open zijn.
- ☐ Ja, de winkels mogen enkele zondagen per jaar open zijn.
- ☐ Nee, de winkels moeten op zondagen gesloten zijn.

Heeft u bij de besluitvorming hierover een integrale belangenafweging gemaakt?

- ☐ Ja, door toepassing van de VNG-leidraad
- ☐ Ja, anders, namelijk _____
- ☐ Nee

Ik heb de VNG-leidraad toegepast door:

- ☐ Het in kaart brengen van de diverse belangen (werkgelegenheid, economische bedrijvigheid, zondagsrust, leefbaarheid, veiligheid en de openbare orde)
- ☐ Door het betrekken van stakeholders bij de besluitvorming
- ☐ Door een enquête te houden onder stakeholders
- ☐ Door het voeren van gesprekken met stakeholders
- ☐ Anders, namelijk _____
- ☐ Nee

Welke stakeholders heeft u betrokken bij de belangenafweging?

Meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Winkeliers
- ☐ Verhuurders
- ☐ Vastgoedbeleggers
- ☐ Winkelpersoneel
- ☐ Inwoners
- ☐ Anders namelijk _____

Houdt u in uw beleid rekening met de positie van (kleine) winkeliers?

- ☐ Ja. Toelichting: _____
- ☐ Nee. Toelichting: _____

Op welke wijze informeert u inwoners en winkeliers over de winkeltijden?

Meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Via de website
- ☐ Via een verordening winkeltijden
- ☐ Via een openbaar beschikbaar beleidsdocument (zoals een retailvisie)
- ☐ Anders, namelijk _____

Is ontheffing van de verboden uit de Winkeltijdenwet mogelijk?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Ervaart u concurrentie tussen gemeenten met betrekking tot het openstellen van winkels?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Kunt u dit toelichten?

Hoe vaak is er bezwaar aangetekend tegen uw besluit om de winkels al dan niet op zondag open te stellen?

- ☐ 10 bezwaarschriften of minder
- ☐ 11 t/m 20 bezwaarschriften
- ☐ 21 t/m 40 bezwaarschriften
- ☐ 41 t/m 60 bezwaarschriften

- ☐ 61 bezwaarschriften of meer

Wat was de meest voorkomende grond voor de bezwaren?

- ☐ Zondagsrust vanwege een christelijke achtergrond
- ☐ Zondagsrust
- ☐ Te grote belasting voor kleine winkeliers
- ☐ Oneerlijke concurrentie
- ☐ Anders, namelijk _____

Welk percentage van de bezwaar/beroepschriften werd gegrond verklaard?

- ☐ 5% of minder
- ☐ 6 t/m 25%
- ☐ 26 t/m 50%
- ☐ 51% of meer

Hebben de bezwaar- en beroepschriften tot aanpassingen in uw beleid geleid?

- ☐ Ja, de openstelling op zondag is teruggebracht in aantal
- ☐ Ja, de openstelling op zondag is beëindigd
- ☐ Nee
- ☐ Anders, namelijk

Bijlage 3

Vragenlijst voor winkeliers

Vragenlijst winkelier

Algemeen

Hoeveel werknemers zijn er werkzaam in uw winkel of bij uw bedrijf?

Indien u onderdeel uitmaakt van een keten, kunt u deze vraag invullen namens de gehele organisatie

- ☐ Geen werknemers
- ☐ 1 tot 5 werknemers
- ☐ 6 tot 25 werknemers
- ☐ 26 tot 50 werknemers
- ☐ 51 tot 100 werknemers
- ☐ Meer dan 100 werknemers

In hoeveel gemeenten is uw winkel(keten) gevestigd?

Als u invult vanuit een hoofdkantoorfunctie, kies dan de optie "één gemeente" of de optie "in meerdere gemeenten gevestigd".

- ☐ Eén gemeente
- ☐ In meerdere gemeenten gevestigd
- ☐ Ik ben franchisenemer van een landelijke formule
- ☐ Ik ben aangesloten bij een (landelijke) coöperatie
- ☐ Ik behoor tot een landelijke keten

Deze vragenlijst gaat uit van het perspectief van één winkel of vestiging. U kunt bij het invullen van de vragenlijst uitgaan van de situatie die voor de meeste winkels geldt.

In welke gemeente(n) is uw winkel gevestigd?

- ☐ Aa en Hunze
- ☐ Aalburg
- ☐ Aalsmeer
- ☐ Aalten
- ☐ Achtkarspelen
- ☐ Alblasserdam
- ☐ Albrandswaard
- ☐ Alkmaar
- ☐ Almelo
- ☐ Almere
- ☐ Zevenaar
- ☐ Zoetermeer
- ☐ Zoeterwoude
- ☐ Zuidhorn
- ☐ Zuidplas
- ☐ Zundert
- ☐ Zutphen
- ☐ Zwartewaterland
- ☐ Zwijndrecht
- ☐ Zwolle

Deze vragenlijst gaat uit van het perspectief van één winkel of vestiging. U kunt bij het invullen van de vragenlijst uitgaan van de situatie die voor de meeste winkels geldt.

Tot welke branche behoort uw winkel?

- ☐ Consumentenelectronica, wit- en bruingoed
- ☐ Doe-het-zelf
- ☐ Educatie en vrije tijd
- ☐ Foodspeciaalzaken
- ☐ Huis, Tuin en Dier

- ☐ Kleding en Sport
- ☐ Persoonlijke verzorging/drogisterijen
- ☐ Supermarkten
- ☐ Warenhuizen
- ☐ Woninginrichting

Gewijzigde Winkeltijdenwet

De volgende vragen gaan over de situatie na invoering van de gewijzigde Winkeltijdenwet in 2013.

Wat is er voor u veranderd sinds de gewijzigde Winkeltijdenwet?

Het betreft hier een wijziging in wet- en regelgeving per 1 juli 2013. Meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Openstelling op zondag
- ☐ Openstelling op (christelijke) feest-, en herdenkingsdagen
- ☐ Openstelling tijdens nachturen
- ☐ Niets
- ☐ Niets, er werd voorheen al gebruikgemaakt van de toerismebepaling in de gemeente waar mi winkel is gevestigd
- ☐ Weet ik niet
- ☐ Anders, namelijk _____

Is/zijn er vanuit uw winkelketen beleid of voorschriften met betrekking tot de zondagopenstelling?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Nee, maar ik kan wel met vragen over de zondagopenstelling terecht bij het hoofdkantoor
- ☐ Weet ik niet

Mogen in uw gemeente de winkels op zondag open zijn?

- ☐ Ja,
- ☐ Ja, alleen een of meerdere winkelgebieden of kernen

- ☐ Nee

Hoe vaak mogen in uw gemeente de winkels op zondag open zijn?

- ☐ Tot 12 zondagen per jaar
- ☐ 13 tot 20 zondagen per jaar
- ☐ 21 tot 40 zondagen per jaar
- ☐ 41 tot 52 zondagen per jaar
- ☐ Elke zondag

Mogen in uw gemeente de winkels op (christelijke) feest- en herdenkingsdagen (zoals de avond van Goede Vrijdag, Hemelvaart, Nieuwjaar, Kerstavond) open zijn?

	Ja	Ja, maar alleen in een beperkt aantal winkelgebieden	Nee	Weet ik niet
Nieuwjaarsdag	☐	☐	☐	☐
Goede Vrijdag na 19 uur	☐	☐	☐	☐
Tweede Paasdag	☐	☐	☐	☐
4 mei na 19 uur	☐	☐	☐	☐
Hemelvaartsdag	☐	☐	☐	☐
Tweede Pinksterdag	☐	☐	☐	☐
24 december na 19 uur	☐	☐	☐	☐
Eerste Kerstdag	☐	☐	☐	☐
Tweede Kerstdag	☐	☐	☐	☐

Wilt u op (christelijke) feest- en herdenkingsdagen geopend zijn?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Geen mening

Is uw winkel geopend tussen 22:00 uur en 06:00 uur (of een gedeelte van dit tijdsvak)?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Was dit ook vóór de aangepaste Winkeltijdenwet al het geval?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Is uw winkel op zondag geopend?

- ☐ Ja
- ☐ Ja, maar niet elke zondag
- ☐ Nee

Hoe vaak is uw winkel op zondag open?

- ☐ Tot 12 zondagen per jaar
- ☐ 13 tot 20 zondagen per jaar
- ☐ 21 tot 40 zondagen per jaar
- ☐ 41 tot 52 zondagen per jaar
- ☐ Elke zondag

Wat is de reden dat u open bent op zondag?

Meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Doordat mijn klanten dit van me vragen
- ☐ Klanten willen op zondag kunnen winkelen
- ☐ Afspraken met winkeliersvereniging
- ☐ Contractuele afspraken met de verhuurder
- ☐ Afspraken met de winkelformule waarbij ik ben aangesloten als winkel
- ☐ Op zondag liggen de gemiddelde bestedingen per klant hoger
- ☐ De zondag is meer rendabel dan (een) andere dag(en)
- ☐ Extra omzet
- ☐ Concurrentie vanwege online verkoop

- ☐ Concurrenten zijn open
- ☐ Promotie van het winkelgebied
- ☐ Werkgelegenheid
- ☐ Cross-channel (om zowel on- als offline koopopties bieden)
- ☐ Anders, namelijk _____

Heeft u te maken met een boetebeding bijvoorbeeld in het huurcontract waardoor u op zondag open moet zijn?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

Zijn er naar uw mening voldoende mogelijkheden om te voorkomen dat er een boete wordt opgelegd als winkeliers niet op zondag open gaan?

Meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Ja, door middel van een onderbouwd verzoek aan verhuurder om niet open te zijn en zondag en de bijbehorende instemming van verhuurder
- ☐ Ja, via de winkeliersvereniging
- ☐ Ja, via de gemeente
- ☐ Ja, anders namelijk _____
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

Welke belemmeringen ervaart u bij de openstelling op zondagen?

Meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Personele bezetting
- ☐ Toegankelijkheid van het winkelcentrum
- ☐ Individuele zondagsrust
- ☐ Persoonlijke overtuiging
- ☐ Sociale activiteiten op de zondag
- ☐ Kosten
- ☐ Omzet
- ☐ Distributie

- ☐ Geen overeenstemming in de winkeliersvereniging/met andere winkeliers
- ☐ Ik ervaar geen belemmeringen
- ☐ Anders, namelijk _____

Wat heeft uw voorkeur met betrekking tot zondagopenstelling?

- ☐ Ik vind het geen probleem dat mijn winkel op zondag geopend is, maar bij voorkeur niet iedere zondag
- ☐ Ik vind het geen probleem dat mijn winkel op zondag geopend is, maar bij voorkeur enkel op één zondag per maand
- ☐ Ik ben liever niet open op zondag
- ☐ Ik heb geen voorkeur
- ☐ Anders, namelijk _____

Denkt u dat het feit dat u niet op zondagen en (christelijke) feest- en herdenkingsdagen open bent gevolgen heeft voor uw totale weekomzet?

- ☐ Ja, totale omzet <5% gestegen
- ☐ Ja, totale omzet 5% tot 10% gestegen
- ☐ Ja, totale omzet >10% gestegen
- ☐ Ja, totale omzet <5% gedaald
- ☐ Ja, totale omzet 5% tot 10% gedaald
- ☐ Ja, totale omzet > 10% gedaald
- ☐ Nee
- ☐ Weet niet

Waar denkt u dat dit mee te maken heeft?

- ☐ Soortgelijke nabijgelegen winkels zijn wel open op zondag
- ☐ Nabijgelegen winkels met deels overlappend aanbod zijn wel open op zondag
- ☐ Klanten shoppen online
- ☐ Ik weet het niet
- ☐ Anders, namelijk _____

Waar denkt u dat dit mee te maken heeft?

Denkt u dat het feit dat u op zondagen open bent gevolgen heeft voor uw totale weekomzet?

- ☐ Ja, totale omzet <5% gestegen
- ☐ Ja, totale omzet 5% tot 10% gestegen
- ☐ Ja, totale omzet >10% gestegen
- ☐ Ja, totale omzet <5% gedaald
- ☐ Ja, totale omzet 5% tot 10% gedaald
- ☐ Ja, totale omzet > 10% gedaald
- ☐ Nee
- ☐ Weet niet

Waar denkt u dat dit mee te maken heeft?

- ☐ De omzet is verhoogd als gevolg van het openstellen van mijn winkel op een extra dag per week
- ☐ Mijn winkel is open op zondag, terwijl soortgelijke nabijgelegen winkels zijn gesloten op zondag
- ☐ Mijn winkel is open op zondag, terwijl winkels met een deels soortgelijk aanbod zijn gesloten.
- ☐ Ik weet het niet
- ☐ Anders, namelijk _____

Waar denkt u dat dit mee te maken heeft?

Heeft het openstellen op zon- en feestdagen van uw winkel geleid tot een van de onderstaande ontwikkelingen met betrekking tot personeel en uren?

Meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Geen uitbreiding van uren, ik ben niet vaker opengegaan dan voorheen
- ☐ Uitbreiding van uren binnen de huidige bezetting
- ☐ Uitbreiding van uren met extra personeel

- ☐ Geen uitbreiding van uren, maar de uren zijn verschoven (van andere dagen naar de zondag)
- ☐ Anders, namelijk _____

Heeft u, naar aanleiding van eventuele uitbreiding of verschuiving van het aantal uren waarop uw winkel geopend is, te maken gehad met:

	Ja	Nee	N.v.t.
Gebrek aan personele capaciteit	☐	☐	☐
Bezwaren van huidige werknemers om op zondag te werken	☐	☐	☐
Moeite met het aantrekken van nieuw personeel voor de zondag	☐	☐	☐

Ontvangen uw werknemers voor uw werkzaamheden op zondag een zondagtoeslag?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

Wat is de hoogte van de zondagtoeslag?

- ☐ 0-25%
- ☐ 26-50%
- ☐ 51-75%
- ☐ 76-100%
- ☐ meer dan 100%

Is er sprake van concurrentie met andere gemeenten waar de winkels op zondag open zijn?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet niet

Is er sprake van concurrentie met andere (afgebakende) winkelgebieden binnen uw gemeente waar de winkels op zondag open zijn?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet niet

Belangenafweging van gemeenten

In hoeverre heeft de gemeente naar uw wensen geluisterd in het kader van een belangenafweging met betrekking tot vrijstelling voor de openstelling van winkels op zon- en feestdagen?

Met een belangenafweging wordt bedoeld: het in kaart brengen van de diverse belangen (werkgelegenheid, economische bedrijvigheid, zondagsrust, leefbaarheid, veiligheid en de openbare orde).

- ☐ Helemaal niet
- ☐ Niet
- ☐ Enigszins
- ☐ Veel
- ☐ Zeer veel

Hoe bent u betrokken in deze belangenafweging?

- ☐ Individueel
- ☐ Collectief, ik vertegenwoordigde ook andere winkeliers binnen de gemeente
- ☐ Collectief, alle winkeliers binnen de gemeente zijn op eenzelfde wijze betrokken
- ☐ Anders, namelijk _____

Hoe beoordeelt u de transparantie van de belangenafweging?

- ☐ Slecht
- ☐ Matig
- ☐ Voldoende
- ☐ Goed
- ☐ Uitstekend

Tot slot

Heeft u nog aanvullende opmerkingen naar aanleiding van deze enquête?

Toelichting voor landelijke ketens: u heeft hier de gelegenheid om uw ervaringen met de Gewijzigde Winkeltijdenwet nader toe te lichten.

Bijlage 4

Vragenlijst voor werknemers

Vragenlijst werknemer

Algemeen

In welke branche bent u werkzaam?

Indien u in meerdere branches werkzaam bent, de branche opgeven waar u de meeste uren werkzaam bent.

- ☐ Auto, Motor en Rijwielen
- ☐ Consumentenelectronica
- ☐ Educatie en vrije tijd
- ☐ Foodspeciaalzaken
- ☐ Huis, Tuin en Dier
- ☐ Kleding en Sport
- ☐ Levensmiddelenzaken
- ☐ Persoonlijke verzorging
- ☐ Woninginrichting

Welk dienstverband heeft u?

- ☐ Vast dienstverband
- ☐ Tijdelijk dienstverband
- ☐ Uitzendkracht of oproepkracht

Hoeveel werknemers zijn er werkzaam bij uw werkgever?

- ☐ 10 werknemers of minder
- ☐ 11 t/m 50 werknemers
- ☐ 51 t/m 250 werknemers
- ☐ 251 werknemers of meer

In welke gemeente bent u werkzaam?

Indien u in meerdere gemeenten werkt, kies dan de gemeente waar u het meest aantal uren werkt.

- ☐ Aa en Hunze
- ☐ Aalburg
- ☐ Aalsmeer
- ☐ Aalten
- ☐ Achtkarspelen
- ☐ Alblasserdam
- ☐ Albrandswaard
- ☐ Alkmaar
- ☐ Almelo
- ☐ Almere
- ☐ Zevenaar
- ☐ Zoetermeer
- ☐ Zoeterwoude
- ☐ Zuidhorn
- ☐ Zuidplas
- ☐ Zundert
- ☐ Zutphen
- ☐ Zwartewaterland
- ☐ Zwijndrecht
- ☐ Zwolle

Wat is uw leeftijd?

- ☐ 15 t/m 23 jaar
- ☐ 24 t/m 35 jaar
- ☐ 36 t/m 50 jaar
- ☐ 51 jaar of ouder

Arbeidsduur:

- ☐ 12 uur of minder
- ☐ 13 t/m 24 uur
- ☐ 25 t/m 32 uur
- ☐ 33 t/m 40 uur

Geslacht:

- ☐ Man
- ☐ Vrouw
- ☐ Wil ik niet zeggen

2. Economische en sociale gevolgen gewijzigde Winkeltijdenwet

Is de winkel waarin u werkzaam bent op zondag open?

- ☐ Ja, alle zondagen in het jaar
- ☐ Ja, meer dan één zondag per maand, maar niet alle zondagen in het jaar
- ☐ Ja, één zondag per maand
- ☐ Nee

Is er in uw branche sprake van een collectieve regeling, zoals een cao of schriftelijke overeenstemming tussen de werkgever en het medezeggenschapsorgaan (de ondernemingsraad of de personeelsvertegenwoordiging), omtrent het werken op zondag?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

Zijn er in uw arbeidsovereenkomst afspraken opgenomen over het aantal zondag waarop u werkzaam moet zijn?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

- ☐ Weet ik niet

Is in uw arbeidsovereenkomst opgenomen dat u recht heeft op 13 vrije zondagen per jaar?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

Op hoeveel zondagen werkt u in de praktijk per jaar?

- ☐ Alle zondagen in het jaar
- ☐ Meer dan 40 zondagen per jaar, maar niet alle zondagen in het jaar
- ☐ 21 t/m 40 zondagen per jaar
- ☐ 11 t/m 20 zondagen per jaar
- ☐ 1 t/m 10 zondagen per jaar
- ☐ Ik werk niet op zondagen

Zou u op zondagen kunnen werken?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Vindt u het prettig om op zondagen te werken?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Zou u het prettig vinden om op zondagen te werken?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Heeft er met uw werkgever afstemming plaatsgevonden over het wel of niet werken op zondagen?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Heeft u zelf aangegeven wel of niet op zondagen te willen of kunnen werken?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Zijn er voor u werkgerelateerde redenen om niet op zondag te willen of kunnen werken?

Meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Ik heb al vaste werkdagen van maandag t/m zaterdag
- ☐ Er is extra personeel specifiek voor de zondagen aangenomen
- ☐ Vanwege de zondagtoeslag gaat de voorkeur uit naar goedkoper personeel
- ☐ Anders, namelijk _____
- ☐ Er zijn voor mij geen werkgerelateerde redenen om niet op zondag te werken

Zijn er voor u persoonlijke redenen om niet op zondag te willen of kunnen werken?

Meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Geloofsovertuigingen
- ☐ Levensovertuigingen
- ☐ Zondag is voor mij een rustdag
- ☐ Zondag heb ik andere vaste verplichtingen
- ☐ Sociale redenen (zoals familie- en gezinsactiviteiten)
- ☐ Andere gewetensbezwaren, namelijk _____
- ☐ Er zijn voor mij geen persoonlijke redenen om niet op zondag te werken

Voelt u zich onder druk gezet om op zondagen te werken?

- ☐ Ja, omdat _____
- ☐ Nee

Ontvangt u voor uw werkzaamheden op zondagen een zondagtoeslag?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

Wat is de hoogte van de zondagtoeslag?

- ☐ 0-25%
- ☐ 26-50%
- ☐ 51-75%
- ☐ 76-100%
- ☐ meer dan 100%

Wat is voor u de belangrijkste reden om op zondagen te werken?

- ☐ Werken op zondag is verplicht bij mijn werkgever
- ☐ In mijn contract is opgenomen dat ik ook op zondag moet werken
- ☐ Ik kies er zelf voor om op zondag te werken in verband met een zondagtoeslag
- ☐ Ik kies er zelf voor om op zondag te werken omdat ik doordeweeks andere bezigheden heb
- ☐ Anders, namelijk _____
- ☐ Geen

Werken tussen 22.00 en 06.00 uur

Is de winkel waarin u werkzaam bent open tijdens nachturen tussen 22.00 en 06.00 uur (of een deel van dit tijdvak)?

- ☐ Ja, iedere dag
- ☐ Ja, op één of meer dagen in de week
- ☐ Ja, alleen op vrijdag en/of in het weekend
- ☐ Enkel bij uitzondering
- ☐ Nee

Is er in uw branche sprake van een collectieve regeling, zoals een cao of schriftelijke overeenstemming tussen de werkgever en het medezeggenschapsorgaan (de ondernemingsraad of de personeelsvertegenwoordiging), omtrent het werken tijdens nachturen tussen 22.00 en 06.00 uur (of een deel van dit tijdvak)?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

Zijn er in uw arbeidsovereenkomst afspraken opgenomen over het aantal dagen waarop u tijdens nachturen tussen 22.00 en 06.00 uur (of een deel van dit tijdvak) werkzaam moet zijn?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

Bijlage 5

Geïnterviewden

Gemeenten:

Gemeente	Functie	Geïnterviewde
Amsterdam	Beleidsadviseur Economische Zaken	C.J. Dippel
Alphen aan den Rijn	Juridisch adviseur	Marcel Arts
	Beleidsadviseur Economische Ontwikkeling	Niels Portman
Doetinchem	Beleidsadviseur Economie	Bart Teunissen
Heerenveen	Beleidsadviseur economie en toerisme	Marianne de Jeu
Leiden	Accountmanager binnenstad	Elles Dietz
Roermond	Consulent Economische Zaken	Marian Evers
Stichtse Vecht	Accountmanager Bedrijven	Patricia Swinnen
	Beleidsadviseur Economische Zaken	Kees Hageman
Middelburg	Beleidsmedewerker Economische Zaken	Jack Doods

Winkeliers:

Organisatie	Functie	Geïnterviewde
Ahold	Manager Public Affairs	Susanne van Paridon
Ahold	Operationeel Manager	Patrick Scherrenberg
Centraal Bureau Levensmiddelenhandel	Manager Public Affairs	Zindi van der Velden
Detailhandel Nederland	Directeur	Sander van Golberdinge
INretail	Beleidsadviseur Financieel Economische Zaken	Hans Boerkamp
Raad Nederlandse Detailhandel	Directeur	Eus Peters
Uneto-VNI	Hoofd Consumentenelektronica & Installatie-Retail	Rob Wierenga

Werknemers:

Organisatie	Functie	Geïnterviewde
CNV	Beleidsmedewerkers	Maarten Raaijmakers
De Unie	Sr. Belangenbehartiger	Ed Lecomte
FNV	Sectorhoofd Handel	Mari Martens
Albert Heijn	Diverse medewerkers filiaal Albert Heijn Utrecht	

Overige stakeholders:

Organisatie	Functie	Geïnterviewde
ING Economisch Bureau	Econoom Retail & Food	Thijs Geijer
Nederlandse Raad van Winkelcentra	Directeur	Brigit Gerritse
Syntrus Achmea	Team Manager Retail Investments	Carlo van Oostrum
Vereniging van institutionele beleggers in vastgoed	Directeur	Frank van Blokland
	Beleidsadviseur	Sieuwerd Ermerins

Bijlage 6

Bronnen Casestudy

Ede

- De Gelderlander, 2015, Meerderheid in Ede stemt tegen koopzondag.
<http://www.gelderlander.nl/regio/de-vallei/ede/meerderheid-in-ede-stemt-tegen-koopzondag-1.4991461>
- Gemeente Ede, 2015, Deskresearch verruiming winkeltijden.
<https://www.ede.nl/gemeente/actueel/nieuwsbericht/eerste-deel-onderzoek-winkeltijden-afgerond/>
- Gemeente Ede, 2015, Raadsvoorstel referendum Winkeltijden.
https://www.google.nl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwixtdW0karOAhUD2BoKHafQBHAQFggeMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.ede.nl%2Ffileadmin%2FRIS%2Fbijlagen%2F26095-371a8c15-d68b-4a81-a095-17c7d7ddb90c.pdf&usg=AFQjCNEogVujlauzWKKjZucFdpaGeHla9Q&sig2=8U6ECTw_3rvTex-ZWq0n7Q
- Gemeente Ede, 2015, uitslag referendum verruiming winkeltijden, incl. aanbiedingsbrief aan gemeenteraad.
- Gemeente Ede, 2015, vigerende winkeltijdenverordening 2015
https://www.google.nl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0ahUKEwiJ0JLA8rvOAhVliRoKHUNHA7QQFggvMAM&url=https%3A%2F%2Fwww.ede.nl%2Fuploads%2Ftx_elektronischebekendmakingen%2Fannouncement%2Fpdf%2Fgmb-0228-2015-873.pdf&usg=AFQjCNH_RZUNqx9nfJITlrlWcDvqflOdNQ&sig2=pXnUs5M3Z1E-3NoaN7E_Lw
- I&O Research, 2015, onderzoek verruiming winkeltijden Ede.
- NRC, 2015, Inwoners Ede Stemmen in referendum tegen koopzondagen.
<http://www.nrc.nl/nieuws/2015/06/11/inwoners-ede-stemmen-in-referendum-tegen-koopzondagen-a1415617>

Noordwijk

- BMC, 2011, Onderzoek ter motivering Noordwijk aan Zee als toeristisch gebied.
- Gemeente Noordwijk, 2011, verslag collegevergadering evaluatie zondagavondopenstelling
- Gemeente Noordwijk, 2011, evaluatie zondagavondopenstelling.
- Gemeente Noordwijk, 2011, vigerende winkeltijdenverordening 2012.
http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/historie/Noordwijk/150620/150620_1.html

Utrecht

- o Gemeente Utrecht, 2015, vigerende winkeltijdenverordening 2015.
[http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Actueel/Utrecht%20\(Utr\)/387016.html](http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Actueel/Utrecht%20(Utr)/387016.html)
- o Gemeente Utrecht, 2013, Raadsvergadering burgerinitiatief "Utrecht wil iedere zondag open".
<http://ibabsonline.eu/Agenda.aspx?site=utrecht&agendaaid=1b7c7a6d-6012-46c3-8422-7fbd5139da3&FoundIDs=&year=2013>
- o Gemeente Utrecht, 2012, Raadsvergadering winkeltijdenverordening 2012
<http://ibabsonline.eu/Agenda.aspx?site=utrecht&agendaaid=1455fabf-730c-4e99-ba00-828a66a46336&FoundIDs=&year=2012>
- o Gemeente Utrecht, Evaluatie Winkeltijdenverordening Utrecht, 2015.
<https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=utrecht&id=24243>
- o Gemeente Utrecht website, 2015, openingstijden winkels Utrecht
<https://www.utrecht.nl/openingstijden-winkels/>
- o Gemeente Utrecht, 2015, Bewonerspanel Koopzondagen en (zondag)avondwinkels, Bewonersrapportage Winkeltijden april 2015
https://www.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/2.concern-bestuur-uitvoering/Onderzoek_en_cijfers/Bewonerspanel/Bewonersrapportage_Winkeltijden_april_2015.pdf

Veenendaal

- o De Gelderlander, 2016, Koopzondag volgend lastig dossier voor Veenendaal college.
<http://www.gelderlander.nl/regio/de-vallei/veenendaal/koopzondag-volgend-lastig-dossier-voor-veenendaals-college-1.6026010>
- o I&O research, 2013, draagvlak voor koopzondag gemeente Veenendaal.
- o Gemeente Veenendaal, 2013, raadsvoorstel liberaal Veenendaal initiatief wekelijkse koopzondag
- o Gemeente Veenendaal, 2016, raadsvoorstel 2^e wijziging verordening winkeltijden
<http://veenendaal.raadsinformatie.nl/document/3626529/1>
- o Gemeente Veenendaal, 2016, initiatiefvoorstel van de fractie VVD, CDA en SGP.
<http://veenendaal.raadsinformatie.nl/document/3626531/1/>
- o Provincie Utrecht, 2014/2015, koopstromenoverzicht Factsheet gemeente Veenendaal
<http://veenendaal.raadsinformatie.nl/document/3626533/1/>
- o Stichting Winkelstad Veenendaal, 2016, onderzoek koopzondag.
<http://veenendaal.raadsinformatie.nl/document/3626833/1/>



BMC | onderzoek

TELEFOON

070 - 310 3800

E-MAIL

info@bmconderzoek.nl

WEBSITE

www.bmconderzoek.nl

